

Stockholms
universitet

Rapport i socialt arbete 156

Att förändra män

en etnografisk utforskning av socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövare

Mira Sörmark

Att förändra män

en etnografisk utforskning av socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövare

Mira Sörmark

Akademisk avhandling för avläggande av filosofie doktorsexamen i socialt arbete vid Stockholms universitet som offentligen kommer att försvaras fredagen den 5 juni 2026 kl. 10.00 i Hörsal 1, hus 1, Albano, Albanovägen 28.

Abstract

Changing men. an ethnographic exploration of social services' treatment for perpetrators of violence

Men's violence against women and children in close relationships is a global social problem with severe consequences for those affected. In Sweden, since 2021, the social services have had a statutory responsibility to work toward changing the behavior of men who use violence, as part of a broader national and international effort aimed at ending such violence. However, knowledge about how social services work to change perpetrators is limited. If we are to be able to change those who use violence, and ultimately help the victims, both social workers and researchers need insight into how social services engage with perpetrators of men's violence.

The question addressed in this dissertation is how social services design their work to change the behavior of violent offenders and why this work has taken the form it has. The dissertation explores the Swedish social services' change-oriented work with perpetrators ethnographically and analyzes why the work has come to be shaped in particular ways.

The ethnography is a compilation of four articles. The empirical material includes observations of a treatment group within the social services, interviews with professionals, and various legislative documents. The theoretical framework draws on theories of late-modern relationship ideals in Western societies and feminist critiques of these theories. It also uses Goffman's theory of how people negotiate the moral meaning of their actions, as well as Bourdieu's theory of habitus and social fields. Professional theory has been applied to analyze the interview material, and Bacchi's WPR-approach has been used to conduct a policy analysis.

Through a mapping of the legislative background, the findings show how social services came to be responsible for changing perpetrators' behavior. To manage perpetrators within the organisation, the social services have created a specialized space staffed by social workers with additional training in psychotherapy. In this space, social workers attempt to change the men, often through group-based treatment. Within the conversations of the studied treatment group, a negotiation of masculinity takes place, where social workers attempt to change the men into becoming more listening, vulnerable, communicative, and gender-equal. However, this negotiation does not appear to include an understanding of the men as fathers.

The dissertation illustrates a practical example of change-oriented work with perpetrators within the social services. It highlights the interactional dynamics in these settings, which encourage reflection before bringing together men with similar problems in group treatment. One conclusion is the importance of including fatherhood in the negotiation of masculinity. This is because power in relationships between mothers and fathers is closely intertwined with the care of children, meaning that power within a relationship cannot be renegotiated if different expectations are placed on women's and men's parenting. The dissertation also contributes with a theoretical understanding of masculinity as a lived experience. It discusses various possible explanations for why the work has developed as it has. Some factors that may have shaped the work include social workers' pursuit of expanded jurisdiction, inspiration from Alternatives to Violence, the central role of treatment within the early support services and the social services more broadly, the Istanbul Convention, and the relatively high proportion of male social workers in this field. Finally, the dissertation argues for the importance of a power perspective in social work with perpetrators of violence.

Keywords: *Social work, Social services, Treatment, Change-oriented work, Masculinity, Ethnography, Mens violence against women, Lived experience, Accounts, Sweden, Perpetrators of men's violence against women.*

Stockholm 2026

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-254066>

ISBN 978-91-8107-610-3
ISBN 978-91-8107-611-0
ISSN 0281-6288

Institutionen för socialt arbete

Stockholms universitet, 106 91 Stockholm

Stockholms
universitet

ATT FÖRÄNDRA MÄN

Mira Sörmark

Stockholms
universitet

Att förändra män

en etnografisk utforskning av socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövare

Mira Sörmark

©Mira Sörmark, Stockholms universitet 2026

ISBN tryckt 978-91-8107-610-3

ISBN PDF 978-91-8107-611-0

ISSN 0281-6288

Tryckeri: Universitetsservice US-AB, Stockholm 2026

Till mamma och pappa.

Kvinnor har ett livsrum i sig.
Ett möjligheternas rum.
De oföddas varma susande boning.
Och i något slags möjligheternas rum,
där måste också forskaren vistas.

Kära mamma,
Den feministiska forskaren Beverly Skeggs sa att all hennes forskning
handlade om hennes mamma.
” It’s all about my mother”.
Du är så förknippad med mitt fält.
Även om du inte är en rumslig plats
är det ändå så
att en mamma är någon som kan fylla alla andras plats
men din plats kan ingen annan fylla.
Genom den här utforskningen har jag sökt dig
jag förstår dig mer nu.

Jag vet att en mamma alltid har en längtan bort.
På ett sätt har jag har mött dig igen.
Den här texten är ytan av en underström.
Under tiden jag har skrivit min avhandling
har en storm blåst från paradiset
och ödelagt allt i sin väg.
Jag har själv blivit mamma.

Älskade son,
vartenda ord i den här texten
har jag skrivit ifrån en kropp som en gång var din.
Jag tänker på modern som en sändare
och att forskaren på ett sätt också är det,
som kan sända orden vidare.
Älskade son,
jag sänder mina ögon vidare i ditt ansikte.

Förord

Jag hörde författaren Sara Stridsberg säga i radion att hon måste inta ett gyttjeläge för att kunna skriva. Ett sådant gyttjeläge har jag intagit sedan några år tillbaka då jag skrivit i min säng och låtit mitt skrivbord bli en tom inredningsdetalj i lägenheten. Framför mig har en tavla hängt med Prins Eugens motiv ”Våren”. Det är i den bruna, stillsamma, löftesrika stämningen om det ljusa och öppna, som jag dagdrömt mig igenom den sista delen av avhandlingsarbetet. Nu, strax innan jag måste släppa taget, övergår våren i en giftig grönska och körsbärsblommorna blommar. På många sätt har åren på forskarutbildningen varit de bästa i mitt liv. Det är inte utan vemod jag lägger sista handen vid avhandlingen.

Nåväl. Eftersom båda mina föräldrar var socionomer har jag förstås en väldigt trygg anknytningsstil. Det finns flera som jag knutit an till och som jag vill tacka.

Tack Lena Hübner och Torbjörn Bildtgård som varit mina handledare. Tack för den omtanke som ni visat både mig och min avhandling. Att få tänka tillsammans med er har för mig varit horisontsammansmältning. Det har förändrat mig som person och mitt liv. Jag kan inte tacka er nog för allt som jag har fått lära av er.

Jag antogs samtidigt till forskarutbildningen som Stina Michelsson och Sofia Härd. Ni blev mina systrar. Jag förstår inte hur någon kan doktorera utan er! Tack till Stina för att du är ett moderträd dit vi tunga frukter längtar till för att åter få bli burna. Sofia, du har varit min roligaste person sedan vi lärde känna varandra. Tack för alla de gånger det bara varit du och jag som blickat ut mot helt nya och stora äventyr. Vininnor, nu har vi varit igenom graviditeter, födsel, död, förlovningar, äktenskap, bebisar och disputationer när jag är den sista av oss att bli forskarinna.

Tack till alla som kommenterat på mina texter, till alla som anförtrott mig att kommentera på era utkast samt till er som jag fått läsa och diskutera tillsammans med. Ett särskilt tack till Mia Eriksson som kommenterade på mitt slutseminarium. Din noggranna läsning och stora kunskap skänkte mig en arbetsglädje jag inte visste fanns. Det fick mig att känna mig pånyttfödd. Tack till våldsforskargruppen vid institutionen som läst ett tidigt utkast av kappan: Hanna Linnell, Ann-Sofie Bergman, Stina Lindegren, Peter Andersson och Clara Fahlstadius.

Jag vill tacka alla er som varit doktorander samtidigt som mig. Det är svårt att i ord uttrycka min kärlek till doktorandgruppen. Många av er har inte bara varit goda arbetskamrater utan ni har hjälpt mig att leva mitt liv. Många är ni som blivit mina vänner. Jag är så glad för all tröst ni gett, allt roligt vi haft och för att ni stått ut med alla mina dumheter. Tack för att ni låtit mig hållas och för att jag har fått vara er byäldste. Tack till Lisa Andersson för guidning i föräldraskapet, så mycket guidning att jag undrar hur du kunde slutföra din avhandling. Tack till Rebecka Strandell för delad glädje att få bli mamma igen. Tack till Klara Hussenius för att vi gråtit över våra liv tillsammans. Tack till Nora Germundsson för att du alltid tar mitt parti. Tack till Hedvig Nyhlén, som jag lärde känna när vi arbetade på socialtjänsten. Tack för din visdom och för att du är min bästa trösterska. Tack till Fanni Bieshada som kom in i mitt liv när jag behövde en vän utan att veta det. Tack för att du så många gånger sett till att det inte blivit någon forskning alls. Tack till Malin Ljungberg för din trygghet och värme. Tack till Ida Nilsson för frukostfix och för att du alltid skrattar uppmuntrande åt mig. Tack till Jennie Moberg för en gemensam förståelse av vikten av den levda erfarenheten. Tack till Nicoline Annetorp Roth för utbyte av viktiga bilder på bröllop och bebisar. Tack till Evelina Fridell Lif för hjälp och stöd på slutet. Tack till Clara Fahlstadius för att du reste till Rom och fraktade hem en Caravaggio till mig. Tack till Hans Fagerström för glädjen och sången. Tack till Sara Witzell för att du redan är och kommer att bli en jättebra mamma åt doktorandgruppen. Tack till Jesper Durnell, Maria Levd Acosta och Nea Strandkulle för samtal om etnografi som gett mig så mycket. Tack till Glenna Hossein för ett gott samarbete i doktorandrådets styrelse, för att du är så kompetent och fixar så bra för oss alla. Tack igen till Stina Michelsson, Sofia Härd, Rebecka Strandell, Fanni Bieshada och Hedvig Nyhlén för att ni varit tärnor vid mitt släp inför disputation.

Jag vill också tacka flera av er som jag undervisat tillsammans med. Tack till Katarina Kristiansson, Eva Samuelsson och Hanna Linell för att ni varit lärare som alltid tagit er tid för att hjälpa mig och inspirerat mig i undervisningen. Tack till Anna Bäckman, Hans Dahmén och Katrin Rau, VFU-samordnare, för att jag har fått arbeta tillsammans med er. Tack till Hanna Linnell som alltid varit så snäll mot mig och för hjälp med allt som rör pelargoner. Tack till Carolina Överlien för att jag fått komma i närheten av det kraftfält som är du, för att du sugit in mig, ingjutit entusiasm och sedan spottat ut mig, alltid med en tro på att allt kommer att gå bra. Tack till Anneli Silvén Hagström för den stora generositet och empati som du visat mig på många olika sätt. Jag har verkligen uppskattat att få läsa, bli läst och tänka tillsammans med dig.

Tack till alla forskningspersoner för att ni så generöst deltagit i mitt avhandlingsprojekt, det har varit oundgängligt. Jag vill också säga tack till de lärare och kollegor som jag träffat genom Genusakademin vid Stockholms universitet. De perspektiv jag bjudits i Genusakademin regi var avgörande för att jag

skulle kunna bli forskare. De har hjälpt mig att kunna positionera avhandlingen som en feministisk etnografi.

Tack till mina vänner: Johanna, Malin, Katja, Mikael, Amelia, Lisa, Judit, Rebecka, Eko, EH, Ellen, Karin och Lisa. Ett särskilt tack till mina vänner David Michael och Johanna Michael Gustavsson som hjälpt mig att översätta dikten från mitt modersmål till engelska. Tack också till Johanna för att du visat mig de eviga perspektiven.

Mina släktingar Kerstin och Olle, Anders och Ingegerd, Gunnel samt mina kusiner Jesper, Elin och Görel. Tack för att ni i flera bemärkelser gått före mig, för att ni tagit hand om mig och skämt bort mig.

Tack till familjen Söderström, Åsa, Benke, Malin och Markus för att ni alltid varit min andra familj. Tack till Malin för att jag fått leva hela mitt liv tillsammans med dig. Tack till Lars-Ingmar och Katrin för att ni varit mina extraföräldrar och för all omtanke ni visat hela min familj.

Tack till min syster Hedvig eftersom det bästa och viktigaste livet lärt mig är hur viktigt det är att ha en syster. Du är min favoritperson! Tack till Oskar som blivit en morbror till mina barn. Tack till Helga och Simon för att jag får vara en vuxen i ert liv. Mamma och pappa, tack för all omsorg som ni gett till mig och mina barn som oupphörligen fäst oss vid livet. Jag önskar att mina barn ska kunna se tillbaka på mig som jag ser tillbaka på er. Tack för att jag har fått bo i er kärlek. Älskade Christoffer som levt med mig sedan vi var 17 år. I år är det 20 år sedan en iskall vinter höll Stockholm i ett järngrepp och då bara onda stjärnor lyste över staden. 20 år sedan det datum som står i min ring. Då jag grät bort ett helt sportlov tillsammans med den vän som bar namnet vi skulle komma att ge till ett av våra barn. Tack för att du tagit hand om mig, älskat mig och förlåtit mig.

Slutligen, störst av allt, tack till mina barn. Eftersom ingen erfarenhet jag förvärvat under livet har ödmjukat mig mer, fått mig att känna mig mer besegrad eller fyllt mig med en sådan gudomlig tacksamhet, likt den jag förvärvat då jag har försökt att vara en bra mamma till er. Nog är ni den stormvind som blåser från paradiset, som ohejdbart driver mig in i framtiden, och som aldrig tillåter mig att dröja vid den dag som flytt. Mina rötters frön, ni har visat mig vad kärlek är.

Atlasberget
April 2026
Mira Sörmark

Lista över publikationer

- I. M. Sörmark. Negotiating Masculinity – An ethnographic exploration of a treatment group within the Swedish Social Services for perpetrators of men’s violence against women and children. (inskickat igen efter granskning och omarbetning till *Qualitative Social Work*, januari 2026).
- II. M. Sörmark, (2020). Strangers in the Field: An Ethnographic Exploration of Men’s Accounts of Intimate Partner Violence in a Treatment Group. *British Journal of Social Work*, 50, 1345–1362.
- III. M. Sörmark., Bildtgård, T., & Hübner, L, (2024). Professional understandings of men’s violence against women. Professionella förståelser av mäns våld mot kvinnor. *European Journal of Social Work*, 27(2), 413–426.
- IV. M. Sörmark, (2024). Hur socialtjänsten fick ansvar för att förändra våldsutövares beteende. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 31(2), 249–268.
- V. M. Sörmark, (2023). The Sender. *British Journal of Social Work*, 53, 1911–1912.

Innehåll

Förord.....	ii
Lista över publikationer	v
Innehåll.....	vi
Inledning.....	1
Syfte och frågeställningar.....	2
Disposition	3
Begrepp	3
Mäns våld.....	3
Tidigare forskning.....	5
Behandling för våldsutövare.....	6
Olika behandlingsprogram.....	6
Det tidiga stödfältet och Alternativ till våld i Sverige	7
Utvärderingar av behandling.....	8
Gruppbehandling.....	9
Maskulinitet i socialtjänstens förändringsarbete	10
Våldsutövande och faderskap.....	10
Mäns perspektiv på sitt våldsutövande	12
Sammanfattning	14
Organisatoriska och professionella förutsättningar i svensk socialtjänst	14
Socialarbetares förståelser av mäns våld.....	17
Mäns våld som ett socialt problem	18
Sammanfattning	19
Teoretiska förståelser.....	20
Jämställdhet i det senmoderna Sverige	20
Teorier om intimitet i det senmoderna samhället	20
Kritik mot begreppet jämställdhet.....	23
Kritik mot familjesociologin.....	24
Jämställdhet, moderskap, faderskap och omsorg om barn	25
Sammanfattning	26
Vad är ett socialt problem?	26
Organisatoriska och professionella förutsättningar för socialtjänstens arbete med våldsutövare.....	28

Professionsteoretiska perspektiv	28
Vad som händer i socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövare	30
Den dramaturgiska metaforen och återställande uppgifter	30
Habitus och sociala fält	32
Förändringsarbetet som en plats där maskulinitet görs	34
Feministisk etnografi	36
Delstudie 1 och 2	37
Tillvägagångssätt	37
Material	38
Forskningsdeltagare	38
Analys	39
Delstudie 3	40
Tillvägagångssätt	40
Material	41
Forskningsdeltagare	41
Analys	42
Delstudie 4	42
Tillvägagångssätt och analys	42
Material	43
Erfarenhetens epistemologi	43
Min konstruktion av fältet	45
Mitt tolkningsarbete	46
Min roll på fältet	47
Observationerna	48
Intervjuerna	49
Etik	51
Om etikprövning	51
Etiska resonemang innan fältarbetet	52
Etiska resonemang kring fältarbetet	52
Etiska resonemang kring intervjuerna	55
Etiska resonemang kring den skriftliga etnografen	55
Nytan med studien	57
Resultat	58
Studie I	58
Negotiating Masculinity – An ethnographic exploration of a treatment group within Social Services for perpetrators of men’s violence against women and children ...	58
Studie II	59
Strangers in the field: How can we understand violent men’s accounts?	59
Studie III	61
Professional understandings of men’s violence against women	61
Studie IV	63
Hur socialtjänsten fick ansvar för att förändra våldsutövares beteende	63

Diskussion	65
Varför behandling?	66
Gruppbehandling	68
Maskulinitet som en levd erfarenhet	69
Maskulinitet som faderskap	70
Jämställdhet utan barn	70
Betydelsen av faderskap i socialtjänstens förändringsarbete	72
English summary	74
Referenser	77

Inledning

Mäns våld mot kvinnor i nära relationer (hädanefter mäns våld) är ett världsomfattande socialt problem med allvarliga konsekvenser för de som drabbas. I Sverige har socialtjänsten sedan 2021 ett lagstadgat ansvar för att förändra män som utövar våld, vilket är led i ett långtgående nationellt och internationellt arbete som syftar till att få våldet att upphöra. Men kunskapen om socialtjänstens arbete för att förändra våldsutövare är begränsad. Om vi ska kunna förändra de som utövar våld, och i förlängningen kunna hjälpa de som utsätts, behöver både socialarbetare och forskare kunskap om socialtjänstens arbete med våldsutövare. Frågan som adresseras i den här avhandlingen är hur socialtjänsten utformar arbetet för att förändra våldsutövare. Frågan som ställs är också varför arbetet ser ut som det gör. Den här avhandlingen utforskar den svenska socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövare etnografiskt och analyserar varför arbetet kommit att ta sig i ett visst uttryck. Avhandlingen undersöker den praktiska översättningen av de politiska ambitionerna att förändra män i ett faktiskt vardagligt sammanhang, genom att utgå från en konkret behandlingsgrupp inom socialtjänsten. Den ger en inblick i interaktionen mellan socialarbetarna och de män som blir föremål för arbetet. Etnografien visar också vad som inte görs och på så sätt vad som inte verkar rymmas inom förändringsarbetet.

Mäns våld har omvandlats från att ses som ett privat problem i hemmet, där män tidigare haft laglig rätt att utöva våld mot kvinnor och barn, till att betraktas som en offentlig angelägenhet vilket samhället har ett ansvar för att hantera (Wendt Höijer, 2002; Nilsson, 2009). Längre praktiserades socialt arbete med mäns våld inte inom socialtjänsten utan inom kvinnojour rörelsen. Arbetet hanterade då konsekvenserna av mäns våld vilket innebar stöd och skydd till kvinnor och deras barn, inte förändringsarbete med män. Under 1990-talet fördes frågan om mäns våld upp på den internationella och nationella politiska agendan då FN författade sin första deklaration om avskaffandet av våld mot kvinnor (1993). Att våldet förstås som ett samhällsproblem kan betraktas som ett resultat av den internationella och svenska kvinnorörelsens feministiska kamp för att synliggöra mäns våld som den yttersta konsekvensen av mäns strukturella makt över kvinnor (Lundberg & Stranz, 2019). Under 2000-talet fick socialtjänsten ett utökat ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn (Ljungwald, 2011) men det dröjde tills 2021 innan de också fick ett uttalat ansvar för männen.

Våldsutövande män och fäder har länge hanterats av socialtjänsten inom ramen för barnavårdsutredningar (Grönte, 2024), familjerättsliga utredningar (Eriksson, 2003; Dahlkild-Öhman, 2011; Bruno, 2016) och av relationsvårds-team (Eriksson m.fl., 2021). Även behandling till män har getts sedan tidigare inom vissa socialnämnder, då en författningskommentar uppmanat kommunerna att inrätta särskilda enheter för arbetet med både våldsutsatta och våldsutövare (Prop. 2005/06:155). Det som är nytt är att sedan 2021 har alla svenska socialnämnder ett lagstadgat ansvar för att verka för att förändra våldsutövares beteende. Det förändringsarbetet är kunskapsobjektet i den här avhandlingen.

Frågan om de våldsutövande männen har fått mer uppmärksamhet i Sverige de senaste 30 åren (Sörmark, 2024). I Sveriges nationella strategi för att bekämpa våld i nära relationer (2016) finns ett uttalat syfte att åstadkomma ett paradigmskifte från att enbart fokusera på arbete med våldets konsekvenser för det våldsutsatta till ett riktat fokus mot preventiva insatser till de som orsakar våldet. Det kan ses som en reflektion av Sveriges undertecknande av Istanbulkonventionen (2011), EU:s första konvention för att bekämpa våld mot kvinnor. Den uppdrar åt länderna att vidta lagstiftande åtgärder för att förebygga våld genom att förändra våldsutövares beteenden (artikel 16 punkt 1.). Genom förarbetena till den nya paragrafen i socialtjänstlagen ges en viss vägledning om hur arbetet bör utformas då behandling nämns som svar på vad socialtjänsten konkret ska göra för att förändra våldsutövare (Prop. 2020/21:163, s. 20–21).

Arbetet med män som utövar våld har blivit alltmer aktuellt i policy, i forskning och i praktiskt socialt arbete. Men fortfarande finns inte mycket kunskap om hur den svenska socialtjänstens förändringsarbete ser ut eller varför man arbetar på ett särskilt sätt. En av etnografins styrkor att den lämpar sig väl för utforskningar av sociala fenomen som vi inte vet mycket om. Den här avhandlingen utforskar socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövare, vilket nyligen blivit ett lagstadgat arbetsområde. Den bygger vidare på tidigare studier om socialt arbete med våldsutsatta genom att utforska arbetet med männen. Den etnografiska ansatsen frilägger en bild av hur arbetet faktiskt kan se ut i praktiken. Genom de deltagande observationerna, att jag varit på plats och sett vad som sker, möjliggörs praktiska implikationer och förslag till fortsatt forskning vilka vore svåra att synliggöra på ett annat sätt.

Syfte och frågeställningar

Syftet med avhandlingen är att etnografiskt utforska hur socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövare ser ut och hur det kommer sig att man arbetar på det sätt man gör. Avhandlingen består av fyra delstudier vilka fokuserar på olika kontexter av arbetet. Forskningsfrågorna som används är:

- I. Vad händer i socialtjänstens gruppbehandling med män som utövat våld mot kvinnor i nära relationer?
- II. Hur kan männens eget perspektiv på sitt våldsutövande förstås?
- III. Hur ser de professionella som arbetar med behandling för män på vad som orsakar våldsutövandet och hur det kan förändras?
- IV. Hur ser bakgrunden ut till lagstiftningen som ger socialtjänsten ett ansvar för våldsutövare?

Disposition

Avhandlingens kan liknas vid en rysk docka vars delarbeten kontextualiserar varandra. Först ges en inblick i vad som händer i gruppterapin. Sedan analyseras mäns egna förklaringar till sitt våld, såsom de formuleras i gruppens samtal. Genom intervjuer fördjupas sedan kunskapen om hur de professionella som arbetar med männen förstår våldets orsaker och hur männen kan förmås att upphöra med våldet. Slutligen kartläggs bakgrunden till den nya lagstiftningen i en policyanalys och jag diskuterar tänkbara förklaringar till varför socialtjänstens ansvar ofta har realiserats i form av samtalsbehandling.

I kappan beskrivs först tidigare forskning som på olika sätt relaterar till socialtjänstens förändringsarbete med män. Det redogörs för vilka tidigare diskussioner som förts inom forskningen, vilka frågor som undersökts och med vilka metoder. Efter det återges de olika teorier som använts för att tolka och belysa det studerade sammanhanget. Därefter beskrivs metoden, feministisk etnografi, samt vad det konkret inneburit för de olika delstudierna. Slutligen presenteras de fyra artiklarna som utgör avhandlingens resultat. De sammanfattas, diskuteras och några förslag på praktiska implikationer och fortsatt forskning ges.

Begrepp

Mäns våld

I den här avhandlingen används begreppet *mäns våld*, vilket syftar på mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Det finns flera anledningar till valet av begrepp. Dels är avhandlingen en etnografi som till stor del bygger på deltagande observationer av en faktisk behandlingsgrupp. Det våld som gruppen pratade

om var männens våld mot deras kvinnliga partners. På så sätt är valet av begrepp delvis empiriskt grundat. Det fanns inga våldsutövande kvinnor i gruppen eller män som utövat våld mot män i nära relationer.

Att använda begreppet *mäns våld* och inte exempelvis *våld i nära relationer* synliggör att det som studerats empiriskt är förändringsarbete med och tal om mäns våld mot kvinnor. Vidare beskriver begreppet mäns våld mot kvinnor den vanligaste formen av relationsvåld där utövaren är en man och den utsatta är en kvinna (WHO, 2013; Heimer m.fl., 2019). Feministiska forskare har argumenterat för en användning av begreppet eftersom det tydliggör vem som är offer, vem som är förövare och själva gärningen (Holmberg m. fl., 2015). Begreppet visar även att våldet är könat och att det därmed handlar om makt (Holmberg m. fl., 2015).

En annan aspekt av hur begreppet används i avhandlingen är att forskning visat att mäns våld mot kvinnor ofta samexisterar med mäns våld mot barn, varför det kan vara vanskligt med en uppdelning (WHO, 2024; Devaney m.fl., 2021; Eriksson, 2003, 2010; Gudjonsdottir & Stanley, 2024; Stanley m. fl., 2012; Kempe m. fl., 2025). Alla de män som deltog i behandlingsgruppen var pappor. Det betyder att när männen talade om sitt våld mot sina kvinnliga partners så innebar det våldsutövande mot mammor. I slutdiskussionen förs ett resonemang om betydelsen av våldsutövande och faderskap i socialtjänstens förändringsarbete.

I avhandlingen studeras sammanhanget socialtjänstens förändringsarbete och där skapas också mäns tal om våld. Den empirin speglar männens framställningar vilka främst innehöll redogörelser för konflikter i relation till kvinnliga partners. Sällan återgavs explicit våldsutövande. I avhandlingen argumenteras för att männens tal om våld innehåller konstruktioner av maskulinitet och strategier för att förflytta ansvaret för våldet till kvinnor, vilket överensstämmer med resultat från tidigare forskning. Även om analysen i avhandlingen uppehåller sig vid dessa strategier och förhandlingar betyder inte det att männen inte kan ha utövat allvarligt våld mot kvinnor och barn, vilket aktualiserat dem hos socialtjänsten. Men avhandlingens empiri om mäns tal om våld reflekterar framförallt deras egna perspektiv på konflikter med kvinnliga partners, där de försöker framställa sig själva på ett moraliskt korrekt sätt genom att förhandla våldets innebörd.

Tidigare forskning

I den här forskningsöversikten presenteras först kunskap om behandling för våldsutövare, vilken främst kommer från kvantitativa utvärderingar. Därefter refereras kvalitativa studier om vad som sker i behandling som konstruktioner av maskulinitet då män ger uttryck för sitt perspektiv på sitt våldsutövande samt om våldsutövande och faderskap som en aspekt av de konstruktionerna. De här studierna relaterar till avhandlingens syfte att utforska hur socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövare ser ut (artikel 1 och 2). Sedan återges forskning om den svenska socialtjänstens professionella och organisatoriska förutsättningar för förändringsarbetet följt av studier om hur dessa präglat socialarbetares förståelser av våldet. Den litteraturen tjänar som en inramning av syftet att förstå varför socialtjänstens arbete har kommit att ta sig ett visst uttryck (artikel 3 och 4).

Eftersom den svenska socialtjänstens lagstadgade ansvar att förändra våldsutövare är relativt nytt finns det i princip ingen forskning om just det arbetet. Däremot har det bedrivits omfattande internationell forskning om behandling av våldsutövare. Den forskningen består företrädesvis av kvantitativa utvärderingar. Utvärderingar är dock inte den enda form av kunskap som har utvecklats kring behandling. Vid sidan av dessa studier har forskningen även undersökt hur maskulinitet och faderskap konstrueras i arbetet, hur gruppen som form påverkar behandling samt hur män själva förklarar sitt våldsutövande. Dessa forskningstraditioner är relevanta för avhandlingens första två artiklar, som bygger på etnografiska observationsstudier av en behandlingsgrupp för våldsutövare, därför ägnas kapitlets första halva åt att beskriva den här forskningen.

I kapitlets andra del förskjuts fokus från behandlingspraktiken till dess bredare organisatoriska och professionella sammanhang. Först presenterar jag forskning om den praktiska organiseringen av den svenska socialtjänsten och sedan om socialarbetares förståelser av mäns våld mot kvinnor. Dessa två forskningsfält utgör en grund för avhandlingens två senare artiklar.

Behandling för våldsutövare

Olika behandlingsprogram

Så länge arbete med män praktiserats i Sverige har behandling intagit en central ställning, både inom frivilliga organisationer, socialtjänsten och Kriminalvården. Avhandlingens sista delarbete visar att socialtjänstens ansvar för våldsutövare ofta kommit att praktiskt realiseras i form av behandling (Sörmark, 2024). I de vägledande kommentarerna till den nya lagen råder lagstiftaren socialnämnderna att det som konkret ska erbjudas våldsutövarna för att de ska förändra sitt beteende är olika former av samtalsbehandling (Prop. 2020/21:163, s. 20–21). Eftersom socialtjänstens arbete med våldsutövare ofta innebär behandling ges en bakgrund till insatsen i det här kapitlet.

För att förstå vad socialtjänstens arbete består i behöver vi blicka ut mot ett internationellt och multidisciplinärt forskningsfält som präglats av konflikter mellan olika perspektiv på våldets orsaker och vad man bör göra åt dem. Det finns flera olika behandlingsmodeller men den främsta konfliktlinjen kan urskiljas mellan de som bygger på en feministisk förståelse av våldet och de som grundas på ett individualpsykologiskt perspektiv. Polariseringen mellan dessa olika sätt att förstå mäns våld har genomsyrat forskningsfältet från dess början (Mattsson, 2013). Mattsson (2013) skriver att de här två perspektiven är en förenkling av både svensk och internationell forskning. Men att lyfta fram dem som ytterligheter tydliggör dock vad spänningen handlar om, nämligen i vilken utsträckning den strukturella maktrelationen mellan män och kvinnor förstås som central för att kunna förstå våldet (Mattsson, 2013).

De feministiska behandlingsprogrammen brukar beskrivas som de första, exempelvis Duluth-programmet (Pence & Paymar, 1993). Här ses våldet som den yttersta konsekvensen av mäns strukturella makt över kvinnor. Mäns våld orsakas av patriarkala normer i samhället och våldet är drivet av en medveten intention att dominera och kontrollera partnern. Ursprungligen arbetade man inom dessa program med utbildning om mäns överordning, våld och med att skapa en medvetenhet om könsroller. Förespråkare av mer psykologiskt orienterade modeller menar att de feministiska programmen enbart är en ideologisk produkt som inte fungerar och som förbiser individuella faktorer och orsaker till våldet (Askeland & Råkil, 2017). Utifrån de psykologiska perspektiven betonar man istället anknytningsproblem, trauma och individuella svårigheter med att reglera emotioner samt att förstå andra människors känslor (Askeland & Råkil, 2017). De inkluderar till exempel en förståelse av hur per-

sonlighetsdrag, attityder och tankemönster kan understödja våld. De psykologiska perspektiven har kritiserats för att i otillräcklig utsträckning synliggöra strukturell makt mellan den som utövar våldet och den som utsätts¹.

Det finns även de så kallade systemiska modellerna där våldets orsaker antas vara orsakat av den sociala kontexten till exempel av familjedynamik eller i samspelet mellan par. De har kritiserats utifrån forskning vilken visat att den största delen av våld i nära relationer inte utövas ömsesidigt mellan två jämlika parter. Risken med ett systemorienterat fokus är därför att man skuldbelägger kvinnor samtidigt som den som utövar våldet inte hålls ansvarig (Askeland & Råkil, 2018).

Inom kriminologisk forskning samt svensk kriminalvård har det så kallade risk-faktorparadigmet och RBM-modellen (Risk, Behov och Mottaglighet) (Bonta & Andrews, 2017) varit inflytelserikt inom behandling av dömda våldsbrottslingar över hela världen (Lindegren, 2024).

Inom den svenska socialtjänsten är det dock främst den norska stiftelsen Alternativ till Våld (ATV) modell som haft stort inflytande.

Det tidiga stödfältet och Alternativ till våld i Sverige

I början av 2000-talet växte det fram ett stödfält av verksamheter som riktade sig till män och fäder som utövat våld mot kvinnor och barn, ungefär samtidigt som det blev möjligt att söka medel hos Socialstyrelsen för att kunna bedriva sådana verksamheter (Prop. 1997/98:55). Verksamheterna bestod av frivilliga organisationer samt olika samverkansformer mellan myndigheter som socialtjänst, kriminalvård samt hälso- och sjukvård (Eriksson, m.fl., 2006). Det finns inga entydiga svar på varför det här fältet av ideella stödverksamheter tog form. Men klart är att Sverige historiskt sett har haft en unik politisk tradition av att rikta insatser till män för att främja jämställdhet mellan könen (Hearn m.fl., 2012).

Redan i sin linda hade behandling en central plats inom verksamheterna som riktade sig till män (Eriksson, m.fl., 2006). Få arbetade med så kallad partnerkontakt vilket innebär att man i arbetet med att få männen att upphöra med våldet regelbundet stämmer av mot hur hans partner/expartner upplever det, något som vid den här tiden internationellt sett var standard (Eriksson m.fl., 2006). Den vanligaste utbildningen bland de professionella som arbetade på mottagningarna var socionomutbildning men få hade en utbildning som omfattade kunskap kring ett könsmaktsperspektiv på mäns våld. Här framträder en betydelsefull skillnad mellan stödet till kvinnor respektive män. Medan stödet till våldsutsatta drevs med en tydlig förankring inom den feministiska rörelsen var stödet till de som utövar våldet inte sprunget ur samma

¹ För en mer utförlig beskrivning av könsmaktsperspektivet på våldsforskningen se Holmberg och Smirthwaite (2014) eller Mattsson (2013) och för ytterligare beskrivning av de psykologiska och systemiska perspektiven samt ATV, se Askeland och Råkil (2017).

tradition (Eriksson m.fl., 2006). De som arbetade med männen var ofta socio-nomer med vidareutbildning i psykoterapi, utan någon utbildning om köns-maktsperspektiv (Eriksson m.fl., 2006). Detta i motsats till kvinnojoursarbete som syftade till att väcka en medvetenhet om förtryckande samhällsstrukturer som ger män mer makt än kvinnor och där våldet ses som dess yttersta konsekvens.

Ett annat utmärkande drag hos stödfältet var att många av verksamheterna var inspirerade av den norska stiftelsen Alternativ till våld (Eriksson m.fl., 2006). Särskilt de frivilliga organisationerna uppgav att de arbetade i enlighet med eller med inspiration från stiftelsen. Flera av mottagningarna hade till exempel regelbunden handledning med psykologerna som grundat ATV (Eriksson m.fl., 2006).

I början av 2000-talet föreslog regeringen att alla kommuner borde inrätta särskilda enheter för det konkreta arbetet med kvinnor och barn men även med de våldsutövande männen (SOU 2004:121; Prop. 2005/06:55). I arbetet med att utforma sådana enheter var det många personer i kommunala verksamheter som inspirerades av arbetet inom de frivilliga organisationer arbetade med män. Dessa verksamheter var i sin tur influerade av ATV. Det här ledde till en slags andra våg av inflytande för stiftelsen i Sverige. Exempelvis tog ATV i samarbete med svenska mottagningar fram behandlingskonceptet ”Icke-våld-grupp” som senare fick spridning inom den svenska socialtjänsten (Socialstyrelsen, 2020). Idag är ATV den vanligaste behandlingsmodellen när det kommer till socialtjänstens arbete med våldsutövare i Sverige.

I den här avhandlingen märks ATV:s betydelse på flera sätt. Den grupperapi inom socialtjänsten som observerats använde sig av konceptet *Ickevåld-grupp*. Flera av de intervjuade i den tredje artikeln uppgav att de arbetar i enlighet med eller med inspiration av ATV:s behandlingsfilosofi. ATV förekommer i flera av de offentliga utredningar, propositioner, utvärderingar och kartläggningar vilka studerats inom ramen för avhandlingens sista delstudie. Inte minst har ATV:s psykologiska behandling varit ett kännetecken för den professionssträvan som präglat socialtjänstens förändringsarbete, vilket diskuteras i avhandlingens sista kapitel.

Utvärderingar av behandling

I artikel 1 och 2 studeras en behandlingsgrupp i socialtjänsten för män som utövat våld, i syfte att få kunskap om hur socialtjänsten utformar förändringsarbetet. Studierna tar på så sätt utgångspunkt ur tidigare forskning om behandling. Under den här rubriken återges resultaten från utvärderingar av behandling av våldsutövare för att tydliggöra att stor del av tidigare forskning om behandling av våldsamma män har genomförts med kvantitativa metoder.

Forskning om behandling av våldsutövare är ett internationellt forskningsfält och spänner över olika akademiska discipliner som socialt arbete, socio-

logi, psykologi, folkhälsovetenskap och kriminologi. Många studier konstaterar att effekterna av insatsen är små, osäkra eller tveksamma (Babcock m.fl., 2004; Gondolf, 2004, 2011; Smith Stover m.fl., 2009; Smedslund m.fl., 2011; Akoensi m.fl., 2012; Hamilton m.fl., 2012; SBU, 2018; Berg Nettet m.fl., 2019; Arce m.fl., 2020; Socialstyrelsen, 2020; Tarzia m. fl., 2020; Travers m.fl., 2021; Bacchus m. fl., 2024). Men det finns också mer positiva resultat (Strand, m.fl., 2022). Vissa forskare skriver att det fortfarande är oklart om behandling för män fungerar och i sådana fall vad det är som fungerar (Berg Nettet m.fl., 2019; Travers m.fl., 2021). Värt att nämna är att utvärdering av sociala interventioner genom randomiserade kontrollerade experiment (så kallade RCT) och sammanställning av flera olika studiers resultat i metaanalyser är en del av det som i litteraturen brukar kallas för evidensbaserad praktik (EBP) vilken i sig varit föremål för kritik inom socialvetenskaplig forskning (Bergmark & Lundström, 2006, 2011; Björk, 2016; Börjeson & Johansson, 2014; Petersén & Olsson, 2014; Rexvid, 2016; Härd, 2024).

En tänkbar förklaring till de osäkra effekterna i utvärderingarna, förutom metodproblem, är ett tidigare antagande om att alla typer av program är lämpliga för alla sorters våldsutövare. I tidigare utvärderingar har män behandlats som en homogen grupp. Samtidigt finns forskning som föreslår att ett sätt för att förbättra behandlingens utsikter bör vara att interventioner anpassas till individens särskilda riskfaktorer och specifika behov (Armenti & Babcock, 2016; Babcock m.fl., 2016; Santoveña & da Silva, 2016).

Jämförelsevis har också kriminologisk forskning visat på mer positiva resultat, som då FORTE redovisade sitt regeringsuppdrag att sammanställa forskning om behandling för våldsutövare (Strand m. fl., 2022).

Sammanfattningsvis pekar effektutvärderingar på relativt begränsade resultat, vilket motiverar behovet av andra typer av studier för att bättre förstå hur behandling fungerar i praktiken. Forskningen som presenterats ovan visar att det som till stor del producerats inom fältet är kvantitativ kunskap om behandling. Det är en typ av kunskap. Men man kan också skapa annan forskning i det tomrum som de kvantitativa studierna lämnar. I den här etnografiska avhandlingen ges en bild av vad som sker i behandlingen och hur det konkret kan se ut. Det beskrivs också varför det blivit på just det sättet. De vetandet hade inte varit möjligt utan en etnografisk ansats.

Gruppbehandling

Den allra vanligaste formen av behandling för män som utövat våld, både i Sverige, Norden och internationellt sett, sker i en grupp av män som har samma problematik (Berg Nettet m.fl., 2019; Devaney m.fl., 2021). I den första delen av avhandlingen studeras en sådan gruppbehandling (artikel 1 och 2).

Flera olika studier om mäns egna upplevelser av behandling rapporterar att de uppskattar att gå i gruppterapi (McGinn m.fl., 2020). En del forskare skriver att gruppen erbjuder en social arena där gemensam omförhandling av våldsamma identiteter kan äga rum (Partanen m.fl., 2006). På liknande sätt argumenterar andra för att gruppens förmåga att tillhandahålla både stöd och kritik är betydelsefull eftersom det kan få deltagarna att hörsamma kritik som i annat fall skulle kunna orsaka känslor av skam (Silvergleid & Mankowski, 2006).

Men många har också kritiserat och varnat för att sammanföra våldsutövare i gruppbehandling. Vissa menar att det finns viktiga lärdomar att dra ifrån psykologisk forskning om behandlingar där människor med samma problematik förenats, med skadliga resultat (McGinn m.fl., 2020; Lilienfeld, 2007). Ofta citerade exempel är ”scared straight” (Petroshino m.fl., 2003), där ungdomar ska avskräckas av andra kriminella, och ”deviancy training” (Dishion, 1999). Dessa kritiserar mot bakgrund av att ungdomar tenderar att eskalera varandras sociala avvikande beteenden, då behandling ges i grupp. Enligt argumentet är den emotionella katharsis som uppstår då människor känner igen sig i varandras problematiska beteende skadlig om den inte åtföljs av någon slags kognitiv omstrukturerande förståelse. Emotionell katharsis riskerar att bli kontraproduktivt och att förstärka och förlänga negativa känslor (McGinn m.fl., 2020). Armenti och Babcock (2016) skriver att gruppbehandling av externaliserande beteende, som mäns våld, kan vara kontraproduktivt i flera avseenden. Dels kan det inte uteslutas att män som är mindre våldsamma lär sig av andra mer våldsamma gruppledmedlemmar vilket kan förvärra våldsutövandet (Babcock m.fl., 2007; Pan, Neidig, & O’Leary, 1994). Dels innebär gruppformatet att all behandling antas vara verksam för alla typer av män vilket varit föremål för kritik. Huruvida män som utövat våld mot kvinnor bör sammanföras i grupp för behandling kan på så sätt förstås som en omdiskuterad fråga.

Maskulinitet i socialtjänstens förändringsarbete

Ovan har kunskap från främst kvantitativa utvärderingar om behandling presenterats. Men det finns också andra kvalitativa kunskapsformer som relaterar till socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövare. Det är forskning om hur maskulinitet konstrueras i behandling, hur faderskap kan ses som en aspekt av maskulinitet och våldsutövande samt mäns egna perspektiv på sitt våldsutövande. Den forskningen beskrivs nedan.

Våldsutövande och faderskap

Avhandlingens första artikel visar att det som sker inom socialtjänstens förändringsarbete är en förhandling av maskulinitet. Men den visar också att faderskap inte verkar vara en del av den förhandlingen.

En central aspekt av konstruktioner av maskulinitet som äger rum i behandlingsarbete är faderskap. Maskulinitet innehåller på så sätt även samhälleliga föreställningar om vad som är ett gott faderskap. Detta är av betydelse för avhandlingen eftersom föräldraskap är en väsentlig del av dynamiken mellan män och kvinnor som har gemensamma barn, vilket uppmärksammats i en del tidigare forskning. I artikel ett lyfts detta som en betydelsefull del av förhandlingen av maskulinitet.

De flesta män som blir föremål för socialtjänstens förändringsarbete är pappor. Forskning visar att mäns våld mot kvinnor och mäns våld mot barn ofta samexisterar, varför det kan vara svårt att skilja dem åt (WHO, 2024). Trots det skriver forskare att det finns en omfattande kunskapslucka att fylla om våldsutövande män som fäder och deras sätt att vara pappor som också återspeglas i praktiskt socialt arbete (Gudjonsdottir och Stanley, 2024).

Gudjonsdottir och Stanley (2024) skriver att eftersom mäns våldsutövande aldrig kan separeras från deras roll som fäder och eftersom våldet som utövas mot mammor inte heller kan separeras från barns upplevelser av samma våld är det viktigt med ett integrerat fokus på faderskap i behandling. Att inte adressera fäders våld innebär att barn och mammor lämnas ensamma att hantera våldets konsekvenser vilket gör att våldet kan fortsätta efter en separation där mödrar görs huvudansvariga både för att hantera våldet samtidigt som de tvingas samarbeta med våldsutövaren (Gudjonsdottir och Stanley, 2024). Scott (2021) argumenterar för att pappors våldsutövande behöver förstås som ett sätt att utöva sitt föräldraskap, det berättar något om fäders omsorgsförmåga (Scott, 2021). Ett sådant perspektiv understryker vikten av att uppmärksamma atmosfären och kommunikationen som barnet lever i snarare än ett fokus på särskilda händelser. När vi ser på fäders våld som ett sätt att fadra så innebär det en förståelse för hur pappors sätt att vara påverkar stämningen i hemmet där barnet lever och på så sätt barnets upplevelse av sin pappa (Scott, 2021).

Eriksson (2010) skriver i en svensk utvärdering av behandling för våldsutövande fäder att det fanns en tendens bland de intervjuade papporna att hålla isär sin relation till barnen och partnern. Att hantering av våldets konsekvenser och stöd till barnens återhämtning inte verkade centralt i männens faderskap möjliggjordes av att våldet i första hand förstods som en fråga mellan pappan och partnern. Mönstret tolkades som ett uttryck för ett komplementärt perspektiv på föräldraskap där faderskap inte innebar huvudansvar för barnens känslomässiga behov.

En förklaring till varför våldsutövande män kan fortsätta att uppfattas som tillräckligt bra pappor är att samhället tenderar att värdera moderskap och faderskap på olika sätt. Bekkengen (2002) skriver i sin avhandling *Man får välja* att pappor just kan välja hur mycket de vill engagera sig i sina barn. De kan ta ut föräldraledighet, göra avkall på sin karriär, vara mycket med sina barn om de vill. Om de väljer att inte engagera sig i sina barn kan de fortfarande be-

traktas som bra pappor och goda män. Att välja bort sina barn eller att prioritera sig själv framför dem ses således inte som något hot mot deras maskulinitet (Bekkengen 2011). Eftersom barn är i behov av känslomässig och praktisk omsorg för sin överlevnad blir istället mammor de huvudansvariga föräldrarna. Mammor kan inte välja bort sitt moderskap. Om de gör det döms de av omvärlden. Det här resulterar i att faderskap uteslutande baseras på rättigheter till barn, inte skyldigheter. Moderskap förutsätter skyldigheter att ge omsorg till sina barn. På så sätt begränsar moderskapet livsutrymmet mer för kvinnor än för män och maktskillnader mellan könen bibehålls (Bekkengen 2011).

Andra menar att en konsekvens av att vi värderar moderskap och faderskap olika är att föräldraskapet blivit en ny arena där fäder kan utöva förtryck mot mödrar och barn, vilket blir tydligt i familjer där fäder utövat våld. Eriksson (2003) skriver i sin avhandling om familjerättens hantering av våldsutövande fäder, i likhet med Bekkengen (2002), att faderskap i praktiken innebär frivillighet medan moderskap innebär ett huvudsakligt omsorgsansvar för barn. Fäder kan hämta stöd för sina krav på vårdnad och umgänge i offentliga diskurser om jämställdhet och barnets bästa samt använda lagstiftningen för att få tillgång till sina barn. De juridiska instrument en mamma kan använda för att skydda sig själv och barnen är dock i praktiken begränsade (Eriksson, 2003). Det här mönstret förstärktes av resultaten från intervjuerna med familjerättssekreterarna vilka genomgående höll isär våldsutövande fäders beteenden mot mödrar och beteenden mot barn. Utgångspunkten var att fäder som var våldsamma mot mödrar inte var direkt våldsamma mot barn. När det gällde fäders våld mot mödrar och fäders våld mot barn tenderade dessa att framställas utan någon koppling till varandra. Sammantaget framstod mödrars ansvar som betydligt mer långtgående än deras bestämmanderätt. Fäders och mödrars föräldraskapsrelation framstod som en över- och underordningsrelation där fäder fick stort handlingsutrymme och mindre ansvar, medan mödrar fick stort ansvar och mindre handlingsutrymme (Eriksson, 2003).

Sammanfattningsvis ger resultat från tidigare forskning viktiga nycklar för att förstå vad som händer i behandlingsarbetet med våldsamma män. I artikel 1 knyter jag an till de här resultaten för att kunna diskutera begränsningar i den konstruktion av maskulinitet som äger rum i förändringsarbetet.

Mäns perspektiv på sitt våldsutövande

I artikel 2 studeras mäns egna förklaringar till sitt våld. Den första delen av avhandlingen tar på så sätt sin utgångspunkt ur forskning om mäns egna perspektiv på sitt våldsutövande.

Forskningen om hur män förklarar sitt våld följer en lång och etablerad tradition inom sociologi av studier om de motiv människor själva anger för sina sociala överträdelser (Mills, 1940; Scott och Lyman, 1968; Goffman, 1971). Forskningen om våldsutövares egna perspektiv på våldet har visat ett

återkommande mönster: män förklarar sitt våldsutövande som en konsekvens av kvinnors handlingar, inte sällan med hänvisning till att kvinnor är galna eller har betett sig på ett irrationellt sätt vilket fått männen att känna sig tvingade att använda våld (Ptacek, 1988; Hydén, 1992; Dobash och Dobash, 1998; Hearn, 1998; Anderson och Umberson, 2001; Cavanagh m. fl., 2001; Wood, 2004; Partanen m.fl., 2006; Mullaney, 2007; Presser, 2008; Boëthius, 2015; Caman m. fl., 2024). Flera studier visar att män sällan ens anser sig ha utövat våld (Ptacek, 1988; Hydén, 1992; Dobash och Dobash, 1998; Hearn, 1998; Anderson och Umberson, 2001; Cavanagh m. fl., 2001; Wood, 2004; Partanen m. fl., 2006; Mullaney, 2007; Presser, 2008; Boëthius, 2015). Liknande resultat har visats i en studie av 104 män dömda för mord på en kvinnlig partner där flera skuldbelägger offret (Dobash & Dobash, 2011). Män försöker ofta förhandla bilden av sig själva som våldsutövare eftersom ”kvinnomisshandlaren” är en stigmatiserad position (Gottzén, 2013).

Men att det skulle finnas ett entydigt samband mellan ansvarsbefriande ursäkter och eventuella återfall i brottsligt beteende har problematiserats. Maruna och Mann (2006) menar att det inte tycks finnas några enkla samband mellan att ta ansvar för brott och/eller våldsamma handlingar och att avstå från upprepad brottslighet. Maruna och Mann (2006) skriver att ursäktande beteende är något alla hänger sig åt då de konfronteras med sina klandervärda handlingar. Många av de rationaliseringar och förminskningar som skapas inom ramen för kriminologisk forskning samt behandling av våldsbrottslingar är en produkt av situation snarare än personlig disposition.

Många studier om mäns egna perspektiv är också intervjustudier och på så sätt sådana menings- och identitetsskapande situationer som i sig producerar rättfärdigande narrativ och ursäkter (Presser, 2008; Maruna & Mann, 2006). Andra författare menar att rättfärdigande och ursäkter kan skilja sig mellan olika typer av våldsutövare där män som sökt hjälp frivilligt i större utsträckning förstår våldet som en konsekvens av den egna personligheten (Caman m.fl., 2024).

Oavsett hur mäns perspektiv och ursäkter förstås är resultatet, det vill säga att skylla våldet på en kvinnlig partner, något som går igen även i nyare forskning (Caman m.fl., 2024). Det skulle också kunna vara ett uttryck för något annat som visat sig i litteraturen om våldsutövarna. Nämligen att de tycks ha svårt att förstå andra människor, sig själva och sina relationer samt att de tenderar att uppfatta omvärlden på ett negativt och hotfullt sätt (Caman m.fl., 2024; Mohaupt & Selbekk, 2024).

Även om mäns våld idag betraktas som ett allvarligt och världsomfattande socialt problem har sättet att se på mäns våld genomgått omvälvande förändringar de senaste decennierna. Pierotti (2013) beskriver det här som en avlejtmerande process där mäns våld omvandlats till ett socialt problem som de flesta fördömer. Som ett resultat har också den kulturella repertoar som begripliggör mäns förklaringar förändrats (Gottzén & Berggren, 2024). Många

av de tidigare studierna om mäns perspektiv ägde rum under 90-talet eller tidigt 2000-tal i USA och England. Gottzén och Berggren (2024) menar att man där och då såg på mäns våld på ett annorlunda sätt jämfört med i Sverige idag varför det finns skäl att tro att mäns förklaringar till våldet kan ha förändrats.

Gottzén (2019) har exempelvis forskat om narrativa vändpunkter i mäns liv som lett dem till att frivilligt söka behandling för sitt våldsutövande. I hans studie visar han att männen uppfattade sitt våldsutövande som ett hot mot en god självbild och som ett uttryck för en problematisk maskulinitet. Dessa utgjorde vändpunkter i männens liv, vilka lett dem till att frivilligt söka hjälp, snarare än männens insikt och medvetenhet om vilka konsekvenser våldsutövandet haft för andra (Gottzén, 2019).

Sammanfattning

Hittills i den första delen av forskningsöversikten har studier presenterats som relaterar till avhandlingens första hälft, vilken undersöker vad socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövare består i. Stor del av den internationella forskningen om förändringsarbete med våldsutövare utgörs av kvantitativa utvärderingar av behandling. Det är en form av kunskap. Det finns också kvalitativ forskning om hur maskulinitet konstrueras genom mäns egna perspektiv och om våldsutövande och faderskap. Men vi vet ännu inte vad som sker i behandlingen, hur maskulinitet faktiskt görs i det praktiska förändringsarbetet av både deltagarna och socialarbetarna eller hur männen ger uttryck för sitt perspektiv i behandlingen. Det är kunskap som vi kan få genom den här etnografiska utforskningen av socialtjänstens förändringsarbete.

Organisatoriska och professionella förutsättningar i svensk socialtjänst

De inledande etnografiska observationsstudierna i artikel 1 och 2 gav upphov till flera frågor om varför behandlingsarbetet är utformat på det sätt som det är och hur det kommer sig att socialtjänsten fått ansvar för att förändra våldsutövare. Det är frågor som inte kan besvaras genom att enbart studera själva behandlingssituationen, utan kräver ett bredare organisatoriskt perspektiv. I det här avsnittet presenterar jag därför forskning om socialtjänstens organisering och de professionella villkor som präglar arbetet. Särskilt fokus riktas mot hur organisatorisk placering och professionell tillhörighet påverkar hur behandling utformas och genomförs. Forskningsgenomgången lägger grunden för analysen i artikel tre, som bygger på intervjuer med socialarbetare.

Olika sätt att organisera socialt förändringsarbete med våldsutövare får praktiska konsekvenser både för socialarbetare och klienter. På så sätt relaterar

de två sista delstudierna till forskning om den svenska socialtjänstens professionella och organisatoriska förutsättningar, vilket kan kontrasteras mot internationellt socialt arbete med våldsutövare.

Socialt arbete är något som sker inom många verksamheter och i många former, till exempel inom frivilligsektorn. En stor del av socialt arbete i Sverige bedrivs inom socialtjänsten. Socialtjänsten är en kommunal förvaltningsmyndighet med en politiskt sammansatt nämnd. Nämnden har det övergripande ansvaret för hur socialtjänstlagen tillämpas i kommunen. Den beslutar om budget och i strategiska frågor men har också i enskilda ärenden som handläggs inom dess förvaltning. Det kan till exempel gälla omhändertagande av barn eller tvångsingripande mot missbrukare. I nämnden och i dess förvaltning får socialtjänstlagen sin praktiska och politiska tillämpning. För tillämpning av lagstiftningen har socialnämnden anställda som vanligtvis har tjänstetiteln socialsekreterare. Det är socialsekreterarna som handlägger ärenden för beslut i nämnd, även om en hel del beslut kan delegeras till cheferna i förvaltningen.

Syftet med de tjänster som erbjuds inom socialtjänsten är att kompensera för svårigheter som kan uppstå i människors sociala situation på grund av ålderdom, funktionshinder eller av andra socioekonomiska faktorer. Socialtjänsten är på så sätt en viktig samhällelig arena ur ett socialpolitiskt perspektiv. Den är en skattefinansierad del av den svenska välfärdsmodellen som vilar på idén att alla, oavsett betalningsförmåga eller andra resurser, ska kunna erbjudas hjälp och stöd för att kunna leva ett liv som uppfyller grundläggande krav på trygghet och individuell handlingsfrihet. Därför är vad som händer inom socialtjänsten, dvs hur tjänsternas eller insatsernas utformas, vilken kvalitet de har och hur tillgängliga de är, av stor betydelse för den svenska välfärden (Bergmark & Lundström, 2011).

Den svenska socialtjänsten är på så sätt en lagreglerad, skattefinansierad verksamhet som utförs inom en kommunal förvaltningsmyndighet, det vill säga beroende av politiska beslut. Förvaltningsmyndigheter är byråkratiska organisationer med professionella tjänstemän och kan förstås som rationella system som strävar efter att uppnå särskilda mål genom att formalisera rutiner och relationer (Liljegren, 2008). Det betyder att inom socialtjänsten värderas effektivitet, regelefterlevnad och opartiskhet. Beslut som fattas ska vara likvärdiga och oberoende av den person som fattar beslutet.

Socialsekreterare har en högskoleutbildning i socialt arbete, en socionomutbildning. Den omfattar 3,5 år och innebär en förvärvad kunskap om det svenska välfärdssystemet samt inslag av juridik då socialsekreterare blir rättstillämpare i sin profession. Teorier om uppkomsten av sociala problem och hur de kan hanteras ingår i utbildningen som spänner över många områden. Det är en akademisk yrkesutbildning som ger socionomer en professionell status. Ett utmärkande drag hos den svenska socionomprofessionen är dess relation till staten. Socionomyrket har vuxit fram i nära relation till stat och kommun eftersom det fungerat som utförare av den svenska välfärdsmodellen, varför socionomer även benämnts som en välfärdsprofession (Brante, 2019). Det

har inneburit att välgörenhetsorganisationer och strukturellt förändringsarbete, vilka är vanliga inslag i socialt arbete i andra länder som exempelvis USA och Storbritannien, haft mindre betydelse i Sverige (Liljegren, 2008).

Payne (2015) har skisserat tre idealtyper av socialt arbete: behandlingsarbete, strukturellt förändringsarbete och ämbetsmannamässig yrkesutövning. Arbetet inom svensk socialtjänst har ovan beskrivits som närliggande den sistnämnda idealtypen. Det strukturella förändringsarbetet där begreppet *empowerment* intar en särställning är ovanligare inom den svenska socialtjänsten. Däremot är den första idealtypen, behandlingsarbete i hög grad närvarande i arbetet inom socialtjänsten, parallellt med en ämbetsmannamässig yrkesutövning. I det sociala arbetet som *behandlingsarbete* är syftet ett få till stånd ett förändringsarbete. Här återfinns psykoterapeutiska metoder (tex familjebehandling eller kognitiv beteendeterapi) som oftast används i samtal med människor vars beteende eller livsstil är definierad som socialt avvikande. I behandlingstraditionen inom socialtjänsten lyfts relationens betydelse för ett framgångsrikt arbete fram, dvs socialarbetarens relation med en klient. Administration och myndighetsutövning hamnar därmed i bakgrunden. Detta är sällan konfliktfritt eftersom psykoterapeutiskt grundat arbete bygger på en annan logik än ärendehandläggning.

När det gäller socialtjänstens hantering av våldsutövare har det ofta praktiskt omsatts till just behandling (Sörmark, 2024). Behandlingsarbete anses ofta ha den högsta statusen av arbetsuppgifter inom socialt arbete och har varit en del av socionomernas professionssträvanden (Liljegren, 2008). Även socionomutbildningen vid universiteten präglades länge av vad som benämnts som ett reflexivt terapeutiskt perspektiv vilket innebar att arbetet i första hand begripliggjordes som ett behandlingsarbete i ett frivilligt sammanhang med stark betoning på relationens betydelse (Dellgran & Höjer, 2000).

Även om arbetet med våldsutövare varierar mellan olika länder kan en viktig skillnad urskiljas mellan Sveriges och andra länders arbete. Skillnaden består i att en betydelsefull del av arbetet i Irland, Storbritannien, Australien, och Kanada bedrivs inom ramen för frivilliga organisationer och att dessa ofta växt fram som en form av samhällsarbete². Även om det frivilliga arbetet med våldsutövare också spelat en betydelsefull roll i Sverige har socialtjänsten sedan 2021 ett lagstadgat ansvar. I de länder i vilka man genomför insatser mot män som utövar våld i en nära relation, dvs där man uppfattar mäns våld som en avvikelse, är det ofta andra aktörer än myndigheter som hanterar sådana insatser. En stor del av andra länders arbete sker utanför formella, byråkratiska organisationer. Ett sådant arbete kan ha som sin utgångspunkt att förändra samhället och förståelsen av våldet kan inrymma ett tydligare konfliktperspektiv mellan den våldsutsatta och våldsutövaren. Den svenska socialtjänstens

² I Kanada finns The Ending Violence Association of Canada (EVA CAN). I Storbritannien finns Respect, i Irland finns Ireland MOVE (Men Overcoming Violence) och i Australien finns No to Violence (NTV).

ansvar för våldsutövare och våldsutsatta skulle kunna ses som ett uttryck för att man ser våldet som ett socialt problem som samhället har ett ansvar för att förändra (Wendt Höijer, 2002; Nilsson, 2009). Men som tidigare visats har konfliktperspektiv och strukturella förståelser av våldet fått en mindre betydelsefull roll i arbetet i Sverige, något som kan ses som en konsekvens av att arbetet med våldsutövare till viss del övertagits av en förvaltningsmyndighet.

Socialarbetares förståelser av mäns våld

Organisatoriska och professionella förutsättningar avspeglas även i socialarbetares förståelser av mäns våld. I artikel 3 utforskas de professionella som arbetar med behandling för män. Studien bygger på så sätt vidare på den forskning som finns om professionella förståelser av mäns våld, vilken tidigare fokuserat på personalen som arbetar med våldsutsatta kvinnor och barn.

Innan socialnämnderna 2021 fick ett ansvar för våldsutövare hade de sedan 20 år tillbaka fått utökat ansvar för kvinnor och barn (Ljungwald, 2011). På så sätt har forskare intresserat sig för socialtjänstens arbete med våldsutsatta. Många har undersökt hur socialtjänstens organisation påverkar stödet i takt med att det pekats ut som ett ansvarsområde för kommunerna och då delvis tagits över ifrån kvinnojourerna (Mattsson, 2013; Ekström, 2016; Helmersson, 2017; Lundberg, 2018; Lundberg & Stranz 2019; Lundberg & Bergmark, 2021). En aspekt av att arbetet med våldsutsatta kommit att präglats av socialnämndernas organisation är, som nämnts ovan, att frågans strukturella och politiska dimensioner fått ge vika (Lundberg & Stranz, 2019; Helmersson, 2017). Studier om vilka perspektiv på arbetet med våldet som uppfattas som professionella av socialtjänstens personal visar också att könsneutrala förståelser fått en mer framträdande roll.

I en etnografisk studie vid en specialiserad behandlingsenhet, som tog emot både kvinnor och män, beskriver Mattsson (2013) att personalen upplevde psykoterapeutiska förståelser av mäns våld som mer neutrala, objektiva och professionella än förklaringar som byggde på feministiska eller strukturella analyser. Särskilt var det den manliga personalen som föredrog psykoterapeutiska perspektiv medan kvinnlig personal även ansåg att könsmaktsperspektiv på våldet ägde sin relevans (Mattsson, 2013). Helmersson (2017) visar i sin etnografiska avhandling om stödfältet som riktar sig till kvinnor och barn, frivilliga organisationer och socialtjänsten, att psykologiska problemförståelser av mäns våld, samt efterföljande lösningar som individuell behandling, vunnit företräde framför feministiska förklaringar. Den här avhandlingen bygger delvis vidare på Mattssons (2013) samt Helmerssons (2017) etnografiska studier om det sociala arbetet med våldsutsatta kvinnor.

Flera har kritiserat utvecklingen mot psykologiska förståelser och istället argumenterat för vikten av att förstå mäns våld utifrån kön och makt i socialt arbete (Mattsson, 2013; Wagner Sörensen, 2015; Lauri, 2019; Helmersson,

2017; Hoppstadius, 2020). Antropologen Wagner Sörensen (2015) skriver att könsneutrala perspektiv bidrar till ett förlorat fokus på mäns ansvar för våldet som i värsta fall kan leda till kontraproduktiva behandlingssituationer där våldsutövaren stärks i övertygelsen om att det inte är han som är problemet. Hoppstadius (2020) understryker i sin avhandling om vilka diskurser som vägleder socialtjänstens arbete med mäns våld vikten av vilket språkbruk vi väljer för att begripliggöra våldet. Könsneutrala framställningar leder till att mäns ansvar och sambandet mellan våld, jämlikhet och andra sociala strukturer, förbises (Hoppstadius, 2020). Lauri (2019) argumenterar för att ett alltför ensidigt fokus på individen både skymmer samhällsstrukturers betydelse för sociala problem och mäns ansvar för våldet. Det kan ytterst skuldbelägga kvinnor för deras våldsutsatthet och underminera den politiska kampen mot våldet, vilken tar sin utgångspunkt i kvinnors gemensamma och delade erfarenheter (Lauri, 2019). Mattsson (2013) och även Helmersson (2017) visar i sina respektive etnografiska studier hur socialarbetares avsaknad av förståelser av makt och kön i praktiken leder till att osynliggöra mäns ansvar för våldet och därmed kvinnors och barns utsatthet, vilket ytterst kan äventyra deras behov av skydd. Även GREVIO, Europakommissionens expertgrupp som utvärderar EU-ländernas arbete mot mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, konstaterar samma sak. I sin utvärdering av det svenska arbetet skriver de att utvecklingen mot mer könsneutrala perspektiv i svenska policys och i det praktiska arbetet med våld inte bara utgör en motsättning till Istanbulkonventionen (GREVIO, 2024). De beskriver skiftet mot könsneutrala perspektiv som oroande och uppmanar Sverige att istället förankra det praktiska arbetet i förståelser av våldet som sammanbundet med könsmaktsstrukturer (GREVIO, 2024).

Mäns våld som ett socialt problem

I delstudie 3 tolkades socialarbetarnas förståelser av mäns våld som en konsekvens av till vilken organisation och profession som ansvaret förlagts till. Det väckte i sin tur frågan om hur det kommer sig att socialtjänsten fick ett ansvar för våldsutövarna, vilket ingen tidigare undersökt. Däremot har flera studerat hur frågan om mäns våld mot kvinnor uppkommer som ett samhällsproblem i Sverige (Wendt Höijer, 2002; Nilsson, 2009). Den här forskningen visar hur mäns våld omvandlats från att ses som ett legitimt inslag i äktenskapet till ett allvarligt socialt problem vilket samhället har ett ansvar för att förändra (Wendt Höijer, 2002; Nilsson, 2009). En avhandling i socialt arbete har också utforskat hur socialtjänsten över tid fått ett utökat ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn (Ljungwald, 2011). Men ingen har ännu studerat hur frågan om våldsutövarna fördes upp på den politiska dagordningen i Sverige eller varför socialtjänsten kom att få ansvar för dem. Det är något som utforskas i avhandlingens sista delstudie.

Sammanfattning

Studierna ovan visar att förändringsarbetet med våldsutövare påverkas av dess placering inom den svenska socialtjänsten, med dess specifika karaktär av offentlig organisation, samt av socialarbetarnas professionella bakgrund. Den tidigare forskningen har studerat hur arbetet med våldsutsatta kvinnor och barn uppkom som ett socialt problem, hur professionella och organisatoriska förutsättningar präglade arbetet samt avspeglas i socialarbetares förståelser av mäns våld. Den här avhandlingen bygger vidare på den tidigare forskningen genom att studera socialtjänstens arbete med våldsutövarna och varför det arbetet kommit att utformas på ett särskilt sätt.

Arbetet med våldsutövarna har nyligen blivit ett lagstadgat uppdrag för den svenska socialtjänsten men fortfarande är kunskapen om arbetet begränsad. Om vi ska kunna förändra de som utövar våld, och i förlängningen kunna hjälpa de som utsätts, behöver både socialarbetare och forskare kunskap om socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövare. Den här avhandlingen bidrar med kunskap om hur det arbetet ser ut och varför arbetet antagit sin särskilda gestalt.

Teoretiska förståelser

I det här avsnittet presenteras de teoretiska ramverk som använts för att tolka, analysera och förstå socialtjänstens arbete med våldsutövare. Först presenteras teorier som bidrar till att begripliggöra den historiska och sociala kontext i vilken arbetet uppstått och kritiska feministiska perspektiv på dessa teorier. Sedan beskrivs hur det får konsekvenser för hur sociala problem som mäns våld kan betraktas. Därefter redogörs för teorier som åskådliggör organisatoriska och professionella förutsättningar för arbetet med männen. Slutligen fokuserar texten på det konkreta arbetet med hjälp av teorier som kan belysa vad som händer i socialtjänstens förändringsarbete.

Jämställdhet i det senmoderna Sverige

I avhandlingen har Giddens teori om intimitetens omvandling (1992) använts för att kunna belysa socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövare. Först presenteras teorin mer utförligt än vad som varit möjligt i artiklarna och detta följs av den kritik som feministiska forskare riktat mot teorin.

Teorier om intimitet i det senmoderna samhället

Senmoderna relationsideal kan begripliggöra samhällets insatser mot mäns våld och socialtjänstens förändringsarbete med män. Behandling för män speglar förgivettagna sanningar om hur män bör vara och hur kärleksrelationer bör se ut. Det är mot den bakgrunden som mäns våld framträder som ett socialt problem.

Sociologer har intresserat sig för hur familjer och kärleksrelationer förändrats under historiens gång och hur det senmoderna västerländska samhället reflekteras i hur vi väljer att leva tillsammans med andra (Giddens, 1991, 1992; Duncombe & Marsden, 1993, 1995, 1996; Beck & Beck-Gernshiem, 1995, 2002; Castells, 2004; Jamieson, 1998; Smart & Neale, 1999; Bauman, 2003; Coontz, 2005; Mjöberg, 2011; Illouz, 2016). Historiskt har äktenskap varit ekonomiska överenskommelser mellan släkter, sanktionerade av religionen, för att trygga överlevnad. Män har tillskrivits rollen som familjens överhuvud med rätt att bestämma över kvinnor och barn. I stora delar av världen är det här fortfarande verklighet. Även i Sverige sågs länge mäns våld mot

kvinnor som ett naturligt äktenskapligt inslag och inte som ett socialt problem (Wendt Höijer, 2002).

Flera sociala processer har bidragit till att förändra relationen mellan män och kvinnor under de senaste seklen. Industrialiseringen av västvärlden har lett till ett högre ekonomiskt välstånd. Fler kvinnor förvärvsarbetar och är inte längre ekonomiskt beroende av män. Reproduktion har skiljts från sexualiteten. Religionen har trängts undan och fått minskad betydelse som samhällsregulator. Till skillnad från ett tidigare samhälle med starkt normerade positioner, tillhörigheter och givna roller lever vi nu i ett senmodernt samhälle med olika möjligheter och berättelser om vad det kan innebära att leva ett meningsfullt liv.

Flera har analyserat de här samhällsprocesserna och hur de påverkar samtida ideal för nära relationer. I sin historieskrivning argumenterar Stephanie Coontz (2005) för att äktenskapet omvandlats från att handla om lydnad till att vara ett uttryck för intimitet. Undertiteln till hennes bok om äktenskapets historia utropade kärleken till segrare över det traditionella äktenskapet. Giddens (1992) menar att en konsekvens av det är att relationer har blivit mindre robusta och mer sköra när de nu inleds och avslutas av inre drivkrafter istället för att yttre strukturer håller dem samman. Castells (2004) driver tesen att en gammal könsordning håller på att erodera. Han menar att samtiden kännetecknas av ett patriarkat i kris. Den patriarkala familjen där män åtnjuter auktoritet och dominans över andra familjemedlemmar har försvagats. Han förklarar det med ökningen av kvinnors ekonomiska resurser och en förhöjd feministisk medvetenhet vilket han tillskriver kvinnorörelsen. Andra har fokuserat mindre på möjligheter till jämställdhet och innerlighet för att istället lyfta fram hur relationer blivit kaotiska, präglade av varufiering och marknad. Bauman (2003) betraktar kärlekens dystra utsikter som han beskriver som kusligt sköra med allt färre band som binder människor nära varandra. Beck och Beck-Gernsheim (1995) hävdar att kärleksrelationer i senmoderniteten kommer att präglas av ett tillstånd av inneboende kaos. Illouz (2016) skriver att valet att ingå i relationer alltmer antagit karaktären av den fria kapitalistiska marknaden.

Relationsideal i det senmoderna västerländska samhället har alltså genomgått radikala förändringar. En viktig skillnad är nu att relationer ingås och avslutas på frivillig väg. Det innebär också att relationer förutsätts vara jämlika, att makt förhandlas genom kommunikation istället för att män bestämmer och har rätt att utöva våld. Det här idealet benämner Giddens som den rena relationen (1992). I den här sortens kärlek är jämställdhet och intimitet synonyma med varandra. Intimiteten förstår Giddens (1992) som framförallt en form av emotionell kommunikation mellan två jämlika parter där båda är förmögna att visa sig sårbara. Det förutsätter ett ömsesidigt utbyte och ansvarstagande för relationen, att bägge parter kan förhandla sin vilja och sina känslor. Det råder en symmetri mellan demokratin som samhällsskick och intimiteten i våra personliga relationer. På samma sätt som demokrati förutsätter autonomi, fria

medborgare som kan fatta självständiga beslut, kräver en ren jämställd relation självständiga parter som relaterar till varandra på ett jämlikt sätt i ett ständigt pågående samtal där rättigheter och skyldigheter förhandlas. Det är mot bakgrund av de här samhälleliga och historiska processerna, vilka omvandlat bilden av hur relationer ska vara, som mäns våld framträder som socialt avvikande och som en angelägenhet för varje demokrati att bekämpa (Giddens 1992).

Ställda inför dessa förändringar har män och kvinnor olika utgångspunkter (Giddens, 1992). Giddens kallar kvinnor för kärlekens specialister och känslomässiga revolutionärer. Inte bara har de en större förmåga till intimitet, kvinnor har också bjudit motstånd mot ojämställda relationer och försökt att bryta sig fria, vilket inte män gjort i samma utsträckning. Istället har de hamnat efter i utvecklingen och Giddens tolkar mäns fortsatta våld som en protest mot kvinnors ökade självständighet. Giddens (1992, s. 59) dom över den samtida manligheten faller tung. Han skrädder inte orden då han beskriver manligheten som en skada och att män lider av känslomässig fattigdom. Männens situation är den av en ny erfarenhet – av att ha halkat ur tiden. Tidigare har män tagit för givet att deras handlingar konstituerat historien medan kvinnor alltid existerat i bakgrunden. För första gången är mannen en könad varelse och han besitter en problematisk maskulinitet.

Sammanfattningsvis erbjuder Giddens teori (1992) en tolkning av varför män som utövar våld mot kvinnor kommit att betraktas som ett angeläget socialt problem. Som en konsekvens av demokratiseringen av västvärlden har idealen om hur relationer ska vara genomgått omvälvande förändringar. Tidigare har män haft rätt att utöva våld mot kvinnor men nu förväntas relationer vara jämställda. Män som utövar våld förkroppsligar på så sätt en mörk spegel gentemot idealet om att män ska vara jämställda och inte utöva våld mot kvinnor och barn. Det här resulterar i en logik där just männen uppfattas som problemet.

I avhandlingen framträder idealet om jämställdhet tydligt, det kan sägas genomsyra det studerade fältet. I intervjuerna och under observationerna framkom antaganden om att män antogs kunna sluta vara våldsamma om de fick hjälp att bli mer kommunikativa, känslomässiga och empatiska. Överlag kan man säga att de professionella i intervjuerna i artikel 3 placerade nära relationer i centrum för vad som är meningsfullt med livet, i likhet med refererade sociologer. På policynivå, som studerades i artikel 4, var det tydligt att mäns våld framställdes som ett allvarligt socialt problem och ett hot mot jämställdhet som kan lösas genom att fokus riktas mot våldsutövarna eftersom de ansågs vara bärare av problemet. De här teorierna bidrar med en förståelse av vad det är som händer i socialtjänstens behandling och de terapeutiska ideal om hur män bör vara i kärleksrelationer som visas i avhandlingens första delstudie. Teorierna används också i artikel två för att likna behandlingsgruppen vid ett fält på vilket männen försöker navigera med sina talade strategier.

Kritik mot begreppet jämställdhet

Flera feminister har kraftfullt kritiserat Giddens, familjesociologin som vetenskap och begreppet jämställdhet. Jag vill dröja vid den kritiken och ge den utrymme här av två anledningar. Dels för att diskutera, nyansera och problematisera val av teorin om intimitetens omvandling där förhoppningen om just jämställdhet mellan män och kvinnor är central. Men jag vill också använda den feministiska kritiken för att avslutningsvis i avhandlingen sista kapitel kunna diskutera vad som inte tycks rymmas inom behandlingens diskurs om jämställdhet. Jämställdhet kan liknas vid en slags förgivettagen sanning som rymmer en viss förståelse av mäns våld samtidigt som det utestänger andra.

Magnusson (2000), som studerat begreppet jämställdhet i olika policytexter, menar att det ges olika innebörd av olika politiska partier och att det på så sätt kan liknas vid en kamp om olika tolkningar. Oenigheter kring jämställdhetens innebörd flödar alltså över då olika politiska intressen står på spel (Magnusson, 2000).

Eduards beskriver jämställdhet som en ”svensk kronjuvel” med stor betydelse för den nationella självbilden (2022, s. 340). Men hon skriver också att det råder en långtgående konflikt mellan jämställdhet och feminism. Jämställdhet är en dominant tankefigur som i hög grad praktiseras genom ideologisk konsensus. Det betyder att feministiska maktperspektiv på mäns våld och deras ansvar för våldet så långt som möjligt hålls borta från den politiska dagordningen (Eduards, 2022). Diskursen om jämställdhet stänger på så sätt dörren för politiska problem och lösningsförslag som inte är förenliga med föreställningar om könsbalans, samförstånd mellan män och kvinnor och att bägge parter ska gynnas (Törnqvist, 2006).

Holmberg m.fl. (2015) menar att begreppet jämställdhet åstadkommit en betydelseförskjutning mot allt större könsneutralitet vilket lett till en politisk omorientering av frågan om mäns våld. Våldet har omvandlats från att ses som ett strukturellt problem orsakat av maktskillnader till att ses som en konsekvens av individers sociala avvikelse. Det som går förlorat vid ett sådant perspektiv är maktanalysen av våldet (Holmgren, m. fl., 2015). Våldet inkorporeras istället i en liberal jämställdhetsdiskurs som också har fått konsekvenser för hur stöd och hjälp till våldsutsatta kvinnor formuleras i praktiken (Enander, Holmberg & Lindgren 2013).

Jämställdhet, central i Giddens teori (1992) och framträdande inom socialtjänstens förändringsarbete, kan alltså förstås som en diskurs, en kamp mellan olika tolkningar och innebörder. Likt en diskurs är jämställdhet något som öppnar upp för vissa förståelsevärldar samtidigt som det utestänger andra. Det betyder i sin tur att vilken faktiskt innebörd som ges begreppet jämställdhet därmed kan få avgörande betydelse för vad man gör inom ramen för förändringsarbetet samt vilket resultat man kan få.

Kritik mot familjesociologin

Familjesociologin och dess teorier om att samhällsförändringar leder till jämställdhet mellan män och kvinnor har varit föremål för massiv feministisk kritik. Roman (2004) menar, i sin bok om kritiken, att sociologin har romantiserat familjen som en plats för kärlek och tillgivenhet där människor får möjlighet att återhämta sig ifrån arbetets vedermödor i ekonomins hårda och hjärtlösa värld. Hon skriver vidare att kvinnors position inte identifierats som vare sig ett socialt eller sociologiskt problem. Men den här synen på familjen har utmanats. Istället har klassiska feministiska texter visat att familjerelationerna också är maktrelationer som inbegriper exploatering av kvinnors omsorgsarbete (Barret, 1980; Rich, 1980; Millet 1985; Beauvoir, 2002; Firestone, 2015). Familjesociologins företrädare anklagades för att inte uppmärksamma kvinnors situation och position i familjen, något som feminister menade legitimerade kvinnoförtryck. Till följd av den feministiska kritiken har teman som moderskap, sexualitet, oavlönat arbete, makt och våld kommit att ta plats inom familjesociologin. Att samhället går mot ökad jämställdhet mellan män och kvinnor har på så sätt kritiserats av feminister för att sakna empirisk grund.

Genom olika forskningsgenomgångar har forskare undersökt om våra nära relationer verkligen blivit mer jämställda. Flera har i enkätundersökningar och litteraturgenomgångar funnit svagt empiriskt stöd för att människor skulle leva i relationer som speglar innehållet i Giddens idealtyp (Jamieson, 1998; Gross & Simmons, 2002). Några som testat Giddens teori empiriskt i Sverige är Ahlberg, Roman och Duncan (2008). De skriver att de demokratiserings- och individualiseringsprocesser, som Giddens föreställer sig kommer att leda till jämställdhet, kan förväntas ha nått allra längst i Sverige där jämställdhet har förespråkats i policys sedan 1960-talet. Genom lagstiftning och reformer har Sverige byggt sociala institutioner som understödjer individens autonomi, jämställdhet, delat ansvar för barn, aktivt faderskap, frihet från våld och mänskliga rättigheter för barn. Men de lyfter också att de politiska förändringar som genomförts i första hand syftat till att få kvinnor att anpassa sig till maskulina ideal (inträde på arbetsmarknaden), och inte att få män att ta större del av omsorgsarbete om barn, familj och hem. Författarnas genomgång av empirisk forskning som relaterar till Giddens teori visar att sociala strukturer som kön och ålder inte är på väg att förlora sin betydelse för svenska familjer. Tvärtom framträder de som stabila mönster varigenom familjelivet organiseras. Omsorgsarbetet om barn och hushåll fortsätter att utföras mestadels av kvinnor, kvinnor arbetar oftare obetalt medan män oftare får betalt för sitt arbete. Trots att män tar större del i omsorgsarbetet beskrivs förändringarna som små snarare än omvälvande (Ahlgren m. fl., 2008). Utifrån den feministiska kritiken kan familjerelationer förstås som en förutsättning för maktskillnader i relationer mellan män och kvinnor, tvärtemot Giddens teori.

Jämställdhet, moderskap, faderskap och omsorg om barn

En viktig poäng i den feministiska kritiken är att Giddens beskrivning av jämställda relationer inte inbegriper en förståelse av omsorg om barn eller andra familjemedlemmar och hushållsarbete. Jamieson (1998) och Smart & Neale (1999) argumenterar för att det är otillräckligt att förstå familjerelationer som att de enbart innehåller känslomässig kommunikation eftersom de också omfattar omsorgsarbete.

Även Bäck -Wiklund (2000) lyfter att Giddens bortser från betydelsen av omsorgen om barn. Hon menar att hans teori förutsätter en föreställning om att den moderna kvinnan är fri att välja att ingå relationer och vidmakthålla dem på andra premisser än tidigare. Dessa fria, öppna relationer kontrasterar hon mot vad hon benämner som de eviga relationerna – dem till barnen. Barnen är påtagligt frånvarande i Giddens analys (Bäck-Wiklund, 2000). Istället framstår hans teori som idealtypen för jämställda könsrelationer i en barnfri värld (Bäck-Wiklund, 2000).

Bekkengen (2002) skriver att även om jämställdhet är ett ideal så möjliggör det inte nödvändigtvis jämställda praktiker. De normer och värderingar som man ger uttryck för behöver inte återspegla att man agerar eller betar sig jämställt (Bekkengen, 2011). I sin avhandling *Man får välja*, om hur mammor och pappor planerar och tar ut föräldraledighet, menar hon att pappor kan välja nivå på sitt engagemang i barnen, något kvinnor inte kan. Om de väljer att inte engagera sig hotar det varken faderskapet eller maskuliniteten. Mäns maskulinitet vilar följaktligen på ett faderskap som uteslutande består av rättigheter. Män kan engagera sig i sina barns liv, ta lång föräldraledighet, ge avkall på sin karriär och så vidare om de vill. Men om de inte vill kan de göra andra val. Dessa valmöjligheter förutsätter kvinnans anpassning eftersom barnet är i behov av praktisk och känslomässig omsorg för sin överlevnad. När barnets bästa ska sättas i centrum framträder skillnaden mellan mäns och kvinnors föräldraskap, där kvinnor görs till den huvudansvariga föräldern med skyldigheter att se till att barnets bästa förverkligas, medan mannen blir pappa med rätt att välja. Föräldraskapet begränsar därmed handlingsutrymmet i högre grad för kvinnan än för mannen. På så sätt bibehålls maktskillnader mellan män och kvinnor, trots att både män och kvinnor kan uttala sig positivt om jämställdhet (Bekkengen, 2011).

Omsorg i relationer är alltså även intimt sammanflätat med vem som har makt, något många feministiska forskare bringat klarhet i. Jónasdóttir (1991) avfärdar i sin avhandling att män skulle sakna förmågor till att ge omsorg utan menar istället att män exploaterar kvinnors kärlekskraft eftersom de tar emot mer omsorg än de ger tillbaka till kvinnor och barn. Hon menar att mäns utnyttjande av kvinnors kärlek och omsorg är det som upprätthåller strukturella maktskillnader mellan könen i formellt jämställda samhällen, till mäns fördel. Holmberg (1999) argumenterar på ett liknande sätt när hon visar i sin avhandling att kvinnorna i hennes studie oftare levde sig in i männens situation och

visade förståelse för den, något männen inte gjorde gentemot kvinnorna i samma utsträckning. Hon menar att genom detta asymmetriska rollövertagande, att män inte vill blicka ut ifrån kvinnors perspektiv, reproduceras och upprätthålls mäns överordning och kvinnors underordning. Tronto (1993), som är en feministisk omsorgsforskare, sammanfattar den nära relationen mellan makt och omsorg: Den som har mer makt i en relation är försäkrad privilegiet att slippa ge omsorg eftersom den kan anta att den som har mindre makt istället kommer att behöva ge omsorg.

Sammanfattning

Den feministiska kritiken är betydelsefull eftersom den hjälper till att understryka att Giddens teori används i avhandlingen som just beskrivning av ett ideal, snarare än en verklighet där nära relationer levs på ett jämställt sätt. Texterna som presenterats visar också att jämställdhetens betydelse är föremål för en strid om olika innebörder. I förlängningen innebär det även att vissa förståelser utestängs, som betydelsen av faderskap och omsorg om barn. I avhandlingens diskussionskapitel återvänder jag till den feministiska kritiken för att kunna problematisera vad som inte ryms inom socialtjänstens förändringsarbete. Jag återkommer då till relevansen av omsorg om barn, faderskap och moderskap vilka lyfts fram som centrala för att kunna förstå och förhandla maktskillnader och våld mellan män och kvinnor (Jamieson, 1998; Smart och Neale, 1999; Bekkengen, 2002, 2011; Roman, 2004; Ahlberg, m. fl., 2008).

Vad är ett socialt problem?

Att relationsideal förstås som historiskt och kulturellt föränderliga konstruktioner innebär även att sociala problem ses som konstruktioner i avhandlingen.

Inom den sociologiska tradition som brukar benämnas socialkonstruktivism utgår man ifrån att den sociala verkligheten är socialt konstruerad (Berger och Luckmann, 1967). En tillämpning av den teoretiska utgångspunkten är att studera hur sociala problem uppstår: hur något via kollektiva definitionsprocesser och över tid kommer att uppfattas som ett socialt problem (Kitsuse och Spector 1973). Klagomål, påståenden, protester eller anspråk som olika grupper i samhället för fram, får ett erkännande av en majoritet och etableras som varande ett samhällligt problem, till skillnad från att vara ett privat sådant. Det är denna process som i avhandlingen fått beskriva hur mäns våld mot kvinnor i nära relationer har gått ifrån att vara ett privat problem till att bli ett socialt problem – och därigenom blivit något som samhället bör ta ansvar för.

Gusfield (1989) betonar även han vikten av att studera de kollektiva definitionsprocesser för att förstå hur ett socialt problem konstrueras. Han hävdar också att dessa skeenden är sammanflätade med uppkomsten är välfärdsstaten vilket gör att professioner som är knutna till välfärden, som socionomer, spelar

en viktig roll. Han uppmanar till att belysa den historiska och institutionella kontext gentemot vilken varemot något framträder som ett socialt problem.

En person som tagit fram ett konkret verktyg för att studera det är Bacchi (2009) som används i avhandlingens sista delarbete, vilken undersöker bakgrunden till lagstiftningen som ger socialtjänsten ett ansvar för våldsutövarna.

Bacchi intresserar sig för hur något antar formen av ett problem mot bakgrund av vissa antaganden eftersom sättet som vi tolkar och förstår sociala problem formar deras tillblivelse och vilka lösningar som framträder som logiska. Policyer, vilka undersöks i artikel 4, är exempel på försök att påföra en särskild mening på sociala fenomen. Dessa bör inte betraktas som en avspeglning av yttre faktum utan som en del av de skapelseprocesser där sociala problem blir till, vilka får kännbara materiella och levda effekter för dem som berörs (Bacchi, 2009). I hennes teori intar lösningarna på sociala problem en särställning eftersom de härbärgerar en viss förståelse av problemen. Vad man exempelvis föreslår bör göras med våldsutövare kan förstås som ett svar som förutsätter en särskild formulering av ett problem. På så sätt kan vi genom att studera och arbeta oss bakåt ifrån lösningarna få kunskap om vilka problemformuleringar som dessa förutsätter.

Sammanfattningsvis utgör Bacchis teori ett kritiskt och dekonstruerande analytiskt verktyg som möjliggör tolkningar av sociala problem, såsom de beskrivs i exempelvis policys, som kulturella artefakter. Deras innebörd betraktas inte som essenser utan i stället som konstruktioner där olika maktanspråk konkurrerar om tolkningsföreträde. Genom att sätta citationstecken kring det som konstrueras som sanningar i de studerade dokumenten kan dessa maktanspråk avtäckas. Då kan vi ses oss själva i ett historiskt ljus.

Överfört till den här avhandlingen innebär Bacchis teori att mäns våld är ett socialt problem som konstruerats. Mäns våld framträder i en särskild kontext i en särskild tid, vilket beskrivits ovan med hjälp av teorier om senmoderna relationsideal i det västerländska samhället. Och det är ett socialt problem som bör lösas genom att våldsutövarna förändras. I stora delar av världen betraktas mäns våld fortfarande inte som ett socialt problem utan som ett legitimt äktenskapligt inslag och så har det även tidigare varit i Sverige (Wendt Höjjer, 2002). Förhållanden som i Sverige uppfattas som ett socialt problem, i det här fallet mäns våld, är ett oproblematiserat förhållande i många andra länder. I artikel 4 använder jag Bacchis teori för att studera hur våldsutövarna konstruerats som ett problem i svenska policys, då bakgrunden till den nya lagstiftningen i socialtjänstlagen utforskas.

I nästa avsnitt presenteras teorier som kan åskådliggöra de organisatoriska och professionella förutsättningarna för arbetet med våldsutövare.

Organisatoriska och professionella förutsättningar för socialtjänstens arbete med våldsutövare

Professionsteoretiska perspektiv

I avhandlingens tredje artikel används professionsteori. Studien tar delvis utgångspunkt i svensk forskning om socialt arbete med våldsutsatta kvinnor. Flera forskare har visat hur psykoterapeutiska förståelser av mäns våld kommit att vinna företräde framför feministiska förklaringsmodeller i takt med att en del av arbetet flyttats från frivilligt kvinnojoursarbete för att införlivas inom socialtjänstens organisation (Mattsson, 2013; Helmersson, 2017; Lundberg & Stranz, 2019). För att kunna förstå den här utvecklingen, och resultaten i avhandlingen som ligger i linje med den, användes professionsteori (Abbot, 1988; Brante m. fl., 2019; Brante 2011).

Abbot (1988) skriver att det som utmärker en profession är användandet av ett särskilt kunskapssystem som legitimerar professionens exklusiva rätt att hantera, behandla och resonera kring villkor inom deras jurisdiktion. Genom att bygga vidare på Abbots tankegoods definierar Brante (2019) en profession som yrkesmässiga tjänster som legitimerats av akademisk kunskap vilken förvärvats genom formell utbildning. Mer specifikt är det en särskild ontologisk modell som ligger till grund för kunskapssystemet som olika professioner använder i sin kamp för utökad jurisdiktion och autonomi (Brante, 2019). Den innefattar underliggande förgivtagna antaganden om världens beskaffenhet.

Den ontologiska modellen guidar och möjliggör på samma gång som den även begränsar vår förståelse. Den är ett särskilt sätt att tänka eller resonera kring yrkesmässiga uppgifter. Därmed kan en profession kännetecknas som en sammanslutning av professionella som använder och delar samma ontologiska modell för att resonera kring problem och hur de kan åtgärdas (Brante, 2011). Ett skifte från en ontologisk modell till en annan innebär därmed också en förändring beträffande sätt att resonera kring problem som professioner hanterar och försöker att avhjälpa, såsom mäns våld. Exempelvis kanske en psykoanalytiker förstår våldet i termer av omedvetna drivkrafter vilket innebär att samtalsterapi är en lämplig åtgärd för att blottlägga dessa mekanismer och föra dem upp till det medvetnas yta. En sociolog kanske är mer benägen att förstå våldet som en följd av klass, roller eller maktstrukturer varför strukturella förändringar ligger närmare till hands för att förändra mäns våld. En läkare eller biolog kanske istället fäster blicken på genetik och biokemi och förklarar våldet som en konsekvens av kemiska reaktioner i hjärnan. En viktig poäng med resonemanget är att olika ontologiska modeller eller kunskapssystem kommer att generera olika sätt att förstå och hantera problem och olika förslag på åtgärder. Det spelar alltså roll hur man organiserar hanteringen av sociala problem eftersom olika professioner och deras organisationer kommer att förstå problemen på olika sätt samt föredra och föreslå olika lösningar.

Genom att ta sin utgångspunkt i Bourdieus fältbegrepp menar Brante och hans medförfattare (2019) att olika professioner konkurrerar om, strävar efter och tillhandahåller expertis inom ett professionellt fält inom vilket de strävar efter teoretisk och yrkesmässigt monopol. Socialt arbete klassificerar Brante och medförfattare (2019) som en så kallad välfärdsprofession. Jämfört med mer klassiska yrken, såsom läkare eller jurister, så är inte socialt arbete sprunget ur framväxten av akademisk kunskap eller forskning som härstammar från universiteten. Istället är uppkomsten av socialt arbete som profession sammanbunden med framväxten av välfärdsstaten. Det gör att till skillnad från klassiska professioner kännetecknas socialt arbete av ett mindre trovärdigt och robust kunskapssystem. Socialt arbete kännetecknas sålunda även av en lägre grad av professionell autonomi. Brante och medförfattare (2019) menar exempelvis att välfärdsstaten aldrig anförtrott socialt arbete full jurisdiktion när det kommer till hanteringen av sociala problem. Det innebär att arbetet inte enbart villkoras av formell utbildning eller akademisk kunskap, som att man exempelvis genomgått socionomutbildningen vid högskola eller universitet. Arbetet är fortfarande i hög grad kringskuret av politiska beslut, organisatoriska villkor och lagstiftning. I delstudie tre är intervjupersonerna socialarbetare med vidareutbildning till psykoterapeuter. De utgår därmed från ett angränsande men samtidigt mer robust och mer legitimt kunskapssystem än enbart socialt arbete.

Teorierna om hur olika professioner strävar efter och konkurrerar om jurisdiktion är en hjälp för att tolka och diskutera resultaten, närmare bestämt varför vissa perspektiv, metoder och interventioner uppfattas som mer legitima och professionella än andra. Valet av professionsteori innebär en möjlighet att diskutera frågan om hur det kommer sig att socialtjänstens arbete med våldsutövare kommit att se ut som det gör. I artikel 3 analyseras svaren i intervjuerna som ett uttryck för ett särskilt professionellt kunskapssystem och som en konsekvens av att ansvaret förlagts till socialtjänstens organisation. Om vi lyfter blicken innebär det även att vi kan betrakta socialtjänstens enheter, där arbetet med våldsutövare äger rum, som ett professionellt fält befolkat av psykoterapeuter med expertis för att hantera mäns våld. Det har inrättats ett specialiserat rum för att hantera detta ”nya” sociala problem. De stödformer som tidigare gavs av frivilliga organisationer har delvis övertagits och professionaliserats av socialtjänsten. Det har utformats ett specialiserat fält där psykoterapeuter arbetar med våldsutövarna. På så sätt bidrar avhandlingens teoretiska raster med ett strukturellt argument till tidigare svensk forskning om socialtjänstens arbete med våld. Den preferens för psykoterapeutiska förståelser av våldet som påvisas såväl i avhandlingen som i den tidigare litteraturen är inte enbart en produkt av de enskilda socialarbetarnas förståelser utan ett utslag av hur man kommit att organisera socialtjänstens arbete.

I nästa del av avsnittet beskrivs teorier som hjälper till att åskådliggöra det som konkret pågår i behandlingen, nämligen det terapeutiska samtalet där männen ger uttryck för sina egna perspektiv på våld.

Vad som händer i socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövare

Den dramaturgiska metaforen och återställande uppgifter

Den fråga som öppnar avhandlingen är vad som händer i socialtjänstens gruppbehandling. Ett av svaren på den frågan är att genom det terapeutiska samtalet ger männen uttryck för sitt eget perspektiv på sitt våld. För att belysa mäns egna perspektiv har två olika perspektiv på socialt handlande använts i artikel 2 - Goffman (1971; 1959) och Bourdieu (1999).

Artikel 1 och 2 skildrar arbetet i en behandlingsgrupp för våldsutövande män. Observationerna genererade material om hur männen med hjälp av talade strategier förhandlade moralisk innebörd av våld. Goffmans (1971) teori om de återställande uppgifterna belyser just hur människor framställer sig själva inför andra med hjälp av tal som försöker omvandla överträdelsers innebörd till acceptabel. Teorin har använts både i utländska och svenska studier av mäns tal om sitt våld (Cavanagh m. fl., 2001; Boëthius, 2015) samt i studier av behandling av våldsutövare i nära relationer (Partanen m. fl., 2006).

Ytterligare en omständighet talade för valet av Goffman. Det som studerades var inte enskilda män, som stor del av den tidigare forskningen undersökt, utan ett gruppsamtal. Gruppen intar en särskild position i Goffmans tankevärld eftersom han fokuserar på hur människor framställer sig inför andra.

Goffman ser på den sociala världen som dramatiserad vilket är viktigt för förståelsen av hans ontologiska antaganden om socialt handlande. Det får konsekvenser för vilka tolkningar som är möjliga att göra av det som sker i behandlingsgruppen.

Goffman intresserade sig för hur människan presenterar sig och hur hon spelar roller som en viktig aspekt av mänskliga möten. Han lånar begrepp från teaterns värld och skärskådar människors interaktion genom att fokusera hur människor överför jagintryck till varandra. Genom ett noggrant uppträdande försöker aktören överföra en önskvärd bild av sig själv. De sociala handlingarna är strategiska och medvetna. Den dramaturgiska metaforen leder således till en moralisk aspekt. Eftersom de agerande är angelägna om att upprätthålla ett intryck av att de efterlever sociala normer så rör sig individerna i en moralisk värld (Goffman, 1959). Men även om iscensättningen kretsar kring moral är aktörerna inte genuint intresserade av det utan deras syfte är enbart att tillräckligt övertygande förespegla moral.

Särskilt intresserade sig Goffman (1971) för hur människor förhandlar moraliskt ansvar genom att prata med andra om tvivelaktiga handlingar. När människor talar med andra om överträdelser och vem som bär ansvar för dem kan vissa strategier urskiljas, ett slags botande arbete – återställande uppgifter (Goffman, 1971). De uppgifter som i artikel 2 kunde urskiljas ur behandlingsgruppens tal var *förklarande redovisningar* och *ursäkter*.

Av de förklarande redovisningarna framträdde *förnekande* och *skuldöverlåtande* framförallt i materialet. *Förnekande* innebär att man hävdar att en anstötlig handling inte ägt rum eller att det som hänt erkänns men att man själv inte var inblandad. I motsats beskriver *skuldöverlåtelsen* handlingar som människor erkänner att de begått men där de framhåller att förhållandena varit sådana att man inte kan klandra dem. En *ursäkt* är en gest varigenom en aktör delar sig i två. Dels den som begått något moralisk förkastligt och den andra som tar avstånd från överträdelsen. Ursäkten har flera beståndsdelar som uttryck för skam och förtydligande av vetskapen om vilket beteende som förväntats. Man erkänner sig klandervärd och uttrycker sympati med sanktionen. Därigenom påvisas en korrekt relation till moraliska regler samt att man förtjänar att återupptas i en social gemenskap (Goffman, 1971). Återigen framträder betydelsen av gruppen som central. Människor speglar sig i varandra och konstruerar sitt jag genom att föreställa sig hur de framstår i andras blick. Gruppen som åhörare och betraktare är betydelsefull för hur människor producerar en berättelse, exempelvis om våld, eftersom andra utgör en normativ referensram.

Kritik mot Goffmans ontologiska antaganden om social handling

Flera har kritiserat Goffmans teori. Vissa tolkar honom som att det inte finns någon uppriktig kommunikation mellan människor, där individen kan visa sitt rätta ansikte, annat än när aktörerna är bländande övertygade av sina egna framställningar (Raffel, 2013). Gouldner (1970) menar att Goffman skisserar en ytlig värld där intryck alltid trumfar och upphöjs över underliggande essenser, vilket reducerar människor till att enbart bry sig om att passera inför andra som moraliska (Gouldner, 1970).

Raffel (2013) menar att Goffmans skepsis inför uppriktiga uttryck mellan människor leder till en alltför begränsad syn på interaktion. Det är osannolikt att det inte skulle finnas någon genuin kommunikation mellan människor (Raffel, 2013). Han menar att Goffman inte tar hänsyn till att det finns situationer, exempelvis nära relationer, där människor faktiskt är sig själva. Raffel betonar att Goffman dock fångar en erfarenhet som de flesta har, känslan av att spela en roll, men det missleder honom till slutsatsen att allt av människors agerande är falskt. Den här kritiken utgör ett betydelsefullt argument eftersom det öppnar en möjlighet till att människans handlande kan reflektera något autentiskt hos individen.

Någon som diskuterat "livslikheten" mellan aktörens interaktion på scenen och det verkliga sociala livet är Garfinkel (1976). Genom en fallbeskrivning av den transsexuella Agnes visar han att hennes vilja att passera som kvinna kräver att hon döljer något som kan äventyra det intryck hon vill ge. I Agnes liv överläts inget till rutin eller vana utan kräver stora uppoffringar och noggrant kalkylerande. Att dölja något är mer konfliktfyllt än vad Goffman vill påskina. Social samvaro förutsätter mycket mer förgivettagande än vad teorin

om överföring av jagintryck tillåter (Maynard, 1991). Överfört till behandlingsgruppens samtal innebär det att Goffmans betraktelser av talet som en medveten iscensättning framstår som dyrköpt. Att inte kunna tala fritt utan att överväga alla eventuella konsekvenser av handlingar, att ständigt betrakta sig själv ur en yttre blick, är krävande, riskfyllt och svårmanövrerat.

I avhandlingen är kritiken mot Goffman viktig eftersom hans perspektiv på handlandet som drivet av medvetna överväganden, inte tycktes kunna förklara alla delar av materialet. Behandlingsgruppens tal om våld framstod inte som en iscensättning. Snarare utmärktes det av en oförmåga att betrakta sig själv utifrån. Utsagorna kunde förstås som verbala strategier, försök att omförhandla bort ansvar, men de präglades av en oförståelse inför hur de själva uppfattades. De aspekterna av materialet hade Goffmans teorier svårare att förklara, vilket väckte ett behov av ett utökat perspektiv. Bourdieus (1999) tankegods om mänskligt handlande som ett delvis omedvetet praktiskt bemästrande har använts för att belysa det.

Habitus och sociala fält

I motsats till Goffman sätter Bourdieu vanor och rutiner i centrum för socialt handlande (1999). Han menar att människor är förnuftiga eftersom de har skäl att handla på ett visst sätt. Men att människan skulle vara en alltigenom kalkylerande varelse avfärdar han (Bourdieu, 1999, s. 130). Bourdieu var noggrann med sina ordval genom vilka han distanserade sig från den socialpsykologiska teatermetaforik som Goffman använde (Broady, 1991). Han undviker termer som aktör och talar istället om agenter som förkroppsligar dispositioner och hur väl dessa överensstämmer med reglerna på ett socialt fält.

Både Goffman och Bourdieu menar att människan har agens som hon använder för att handla mot ett mål men Bourdieu hävdar att hon är begränsad. Till skillnad från Goffman lyfter Bourdieu en strukturell och levd aspekt av den sociala världen. Han betonar att begrepp som interaktion och kommunikation osynliggör maktförhållanden bestående i att människor redan förvärvat ett sätt att handla genom hur de präglats av sin tidigare kulturella bana samt av hur handlandet samspelar med olika sociala sammanhang som på förhand är strukturerade på ett särskilt sätt.

Teorin om habitus är ett sätt att röra sig ifrån tankegods om människan som självtillräckligt rationell för att istället lyfta fram vanans betydelse för social handling (Bourdieu, 1999). Habitus är handlandets säte, en socialiserad och strukturerad kropp som införlivat världens inneboende strukturer. Det kan förstås som en inre karta vilken människor navigerar efter för att kunna orientera sig i situationer de ställs inför. Vår historia av att vara i världen och den i oss avsatt till en kroppslig disposition — ett andra skinn som vi lever genom. Teorin om habitus speglar en inspiration från den fenomenologiska traditionen där Bourdieu lyfter fram betydelsen av den levda erfarenheten (Broady, 1991). Habitus är ett praktiskt förnuft vilket kan beskrivas som en känsla för det spel

som ett visst socialt sammanhang utgör. Bourdieu (1999) liknar det vid en tennisspelares bollsinn. Där en mindre skicklig spelare missar ett läge, genom att komma för tidigt eller för sent, föregriper den skicklige spelet. Det möjliggörs av att han bär spelets inneboende tendenser i sin kropp, han gör vad som krävs i rätt ögonblick utan att behöva ha som uttalat mål att det måste göras eftersom den skicklige är ett med spelet (Bourdieu, 1999). Han har införlivat dess regler på djupet och behöver inte reflektera över eller veta varför han gör som han gör. Han bara gör det naturligt.

Då kognitionen är organiserad i enlighet med yttre strukturer på det fält där handlandet äger rum uppfattas allt som självklart eller spontant eftersom dessa strukturer bemäktigar medvetande och kropp i form av en känsla för spelet (Bourdieu, 1999). Det tillåter oss att handla på rutin. Bourdieu (1999) besvarar hur abstrakta samhällsstrukturer införlivas till stabila ontologiska enheter i människor. Med samverkansrelationen mellan habitus- och fältbegreppet försöker han förena ett aktörs- och strukturperspektiv (Broady, 1991). Habitus avgränsar ett spektrum av handlingsmöjligheter men hur människor inom denna ram faktiskt handlar avgörs i mötet mellan habitus och de konkreta omständigheter som råder på ett bestämt fält (Broady, 1991).

Ett fält kan definieras som en serie av diskurser, institutioner, ritualer och/eller kategorier som tillsammans konstituerar en så kallad objektiv hierarki (Webb m.fl., 2002). Fältets hierarki producerar och omvandlar handlingar (Webb m. fl., 2002) samt skiftar olika positioner som kan intas där. Även om ordet ger en geografisk association till något som tar utsträckning i rummet så är de sociala fälten inte statiska enheter utan flytande och dynamiska.

Bourdieu byggde fältbegreppet på omfattande empiriska studier där han bland annat liknat mode, fotografi, konst, litteratur och akademien vid olika sociala fält. Inom dessa fält strider människor om vad som exempelvis kan betraktas som god litteratur och det finns även en hierarki som skiftar olika positioner och smaker.

I artikel 2 argumenterar jag för att socialtjänstens behandling kan sägas reflektera ett omgivande fält nämligen senmoderna relationsideal, vilka beskrivs inledningsvis i det här kapitlet. Även om det finns en objektiv hierarki i form av etablerade normer om jämställdhet mellan könen, innebär inte det att alla besitter en preferens för sådana relationer. Alla kommer inte att ha ett jämställt förhållningssätt i sina relationer eller sträva efter det. Sådana benägenheter, eller dispositioner för att tala med Bourdieu (1999), kommer inte stämma överens med fältets specifika logik. Gruppen kan på så sätt förstås som en avgränsad kontext med sin egen specifika logik. I mötet med deltagarnas habitus kommer fältets logik att påverka hur männen handlar. Bourdieus fältbegrepp kan förstås som en oskriven melodi som organiserar de sociala agenternas handlingar (Bourdieu & Wacquant, 1992). I behandlingsgruppen hamnar männens handlingar i otakt med melodin. I motsats till Bourdieus liknelse om tennisspelaren är männen i behandlingsgruppen på intet sätt ett med

spelet. Tvärtom är de främlingar på det fält där de befinner sig (Sörmark, 2020).

Genom att lyfta fram kritiken mot Goffmans perspektiv på socialt handlande, och introducera Bourdieus teori i analysen i artikel 2, rör vi oss ifrån en syn på handlingarna som en iscensättning härstammande från deltagarnas kognition. Istället öppnar valet av teori för tolkningar som åskådliggör männens perspektiv som reflektioner av levda erfarenheter, som är begränsade och som inte harmonierar med strukturerna i det sociala sammanhang där de befinner sig.

Förändringsarbetet som en plats där maskulinitet görs

Avhandlingens första artikel utforskar vad som sker i socialtjänstens förändringsarbete. För att kunna analysera de processer som ägde rum har jag använt mig av teorier om hur kön "görs" (West & Zimmerman, 1987; Butler, 1988).

Butler, West och Zimmerman samt Goffman och Bourdieu är alla tänkare som uppehåller sig vid betydelsen av människors sociala handlingar, exempelvis hur deltagare och socialarbetare agerar inom socialtjänstens förändringsarbete. Ett resultat från den första delstudien är att det i förändringsarbetet skapas och omförhandlas maskulinitet. Goffman (1959) och Butler (1988) intresserar sig båda för hur identitet skapas. Butler skriver: *Med andra ord är kroppen en historisk situation, som Beauvoir hävdar, och är ett sätt att göra, dramatisera och reproducera en historisk situation.* Och vidare: *"eftersom det varken finns någon essens som kön uttrycker eller något yttre ideal som kön strävar efter; eftersom kön inte är ett faktum, är det olika könade handlingar som skapar idén om kön, och utan dessa handlingar skulle det inte finnas något kön över huvud taget."* (Butler, 1988, s.521 och 522). Det är alltså upprepade sociala handlingar som gör maskulinitet. Goffman intresserade sig för hur aktörerna spelar roller och iscensätter en bild av sig själva. Men Butler menar att kön inte är en roll man kan välja att spela, utan en uppsättning handlingar som måste upprepas för att man ska framstå som en begriplig person. Män och kvinnor måste alltså göra maskulinitet respektive feminitet. De upprepade handlingarna är inte teater utan ontologi varigenom kön *kommer till liv*. Maskulinitet blir då inte fri improvisation utan diskursiv reproduktion. Butler bygger vidare på Goffmans interaktionistiska tankegodis genom att analysera hur all mänsklig interaktion är inbäddad i makt, varför vi handlar som vi gör samt varför vissa handlingar är möjliga medan andra är omöjliga.

Det här betyder att maskulina identiteter i avhandlingen inte betraktas som essenser utan som resultatet av upprepade handlingar. En konsekvens av det perspektivet är det argument som framförs i både artikel 1 och 2. Nämligen att männen i samhällets ögon gör maskulinitet på fel sätt. Maskuliniteten som männen ger uttryck för genom sitt tal i behandlingsgruppen speglar en auktoritär manlighet som är överordnad kvinnor. På så sätt riktar sig socialtjänstens

arbete mot att försöka förändra männen. Terapin försöker att förändra männens våldsutövande genom att forma deras maskulinitet till hur samhället anser att män bör vara. Det knyter i sin tur an till avhandlingens övergripande teoretiska ramverk av de senmoderna relationsidealen. De teorierna beskriver att hur samhället anser att män bör vara i nära relationer har genomgått omvälvande förändringar och att jämställdhet intagit en central ställning. Feminister har i sin tur riktat kritik mot denna teoribildning för att i alltför otillräcklig utsträckning analysera hur makt i relationer mellan män och kvinnor är förbundet vid omsorg om barn.

Teorierna som används i delstudie 1 hjälper oss att se hur maskulinitet görs i socialtjänstens förändringsarbete. I delstudie 2 anläggs perspektiv som hjälper oss att förstå hur svårt det kan vara att förändra maskulinitet. Butler och Bourdieu betonar båda kroppen som en plats där makt verkar och materialiseras. Båda avvisar idén om ett helt rationellt subjekt. En fenomenologisk inspiration kan ses som en underström i både Butlers (1988) och Bourdieus arbeten (Broady, 1991). Samtidigt skiljer de sig åt i hur de förstår möjligheten till motstånd och omformning av normer. Det här teoretiska ramverket innebär att den sociala konstruktionen av maskulinitet, de upprepade sociala handlingarna, tar sin utgångspunkt ur erfarenheter och normer som materialiseras till kroppsliga dispositioner, vilket Bourdieu benämnt som *habitus*. *Habitus* är sättet för handlingarna som "gör" kön. Bourdieus *habitus* beskriver hur sociala strukturer blir kroppsliga vanor, sätt att uppfatta världen och handla i den. Som Toril Moi (1999) beskriver: Vårt sätt att vara i världen och världens sätt att vara i oss. Butler (1988) använder en liknande idé när hon beskriver kön som en upprepad, kroppsliggjord normativ praktik.

Sammanfattningsvis betraktas kön i avhandlingen som något som konstrueras och som grundat i levda förkroppsligade erfarenheter (Butler, 1988). Kön genomsyrar all interaktion inom socialtjänstens förändringsarbete vilket innebär att när deltagarna talar och agerar och då socialarbetarna svarar så gör de samtidigt maskulinitet. Etnografin synliggör även vad som inte görs i det praktiska arbetet och på så sätt vad som inte tycks vara öppet för förhandling, vad som inte görs inom ramen för konstruktionen av maskulinitet. Teorierna som valts i avhandlingens två första delstudierna belyser på så sätt görandet, handlingarna, konstruktionen av maskulinitet (artikel 1) och sedan vad den konstruktionen kan sägas bestå i, motståndet mot görandet, levda erfarenheter som förkroppsligade dispositioner (artikel 2).

Feministisk etnografi

Den här avhandlingen är en etnografi över socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövare. Det finns två centrala argument för varför en etnografisk metod användes. Det ena är den begränsade kunskap som finns avseende socialtjänstens förändringsarbete med män. Den etnografiska metoden lämpar sig väl just vid utforskningar av fenomen som inte tidigare studerats eftersom etnografen inte låter sig begränsas eller styras av färdigformulerade forskningsfrågor (Lennartsson, 2014). Frågor och viktiga teman kan justeras i efterhand i relation till empirin. Istället kan etnografen närma sig sitt kunskapsobjekt mer förutsättningslöst genom att fokusera på den klassiska etnografiska frågan: Vad sker här? (Garfinkel, 1976; de Montigny, 2020).

En annan av etnografins styrkor är att den synliggör det levda livet i socialt arbete, i detta fall den behandlingsgrupp som studerats. Den fångar vardagliga och rutinmässiga aspekter, skillnaden mellan politiska och professionella beskrivningar av arbetet och hur det kan se ut (Amit, 2000). Behandlingsarbete med våldsutövare är något som presenteras som ett försök att lösa problemet med mäns våld, både i europeiska och svenska policys. Avhandlingens etnografiska ansats åskådliggör vad som blir den praktiska översättningen till socialt arbete, vilket inte nödvändigtvis stämmer överens med den politiska retoriken som reglerar arbetet.

Etnografen kännetecknas som sagt av sin öppenhet och flexibilitet i förhållande till forskningsfrågor men också av att den ofta använder olika typer av källor och material för att belysa ett socialt sammanhang (Amit, 2000). Det görs ingen tydlig åtskillnad mellan datainsamling och analys. Dessa bör inte förstås som koordinater i en linjär forskningsprocess. Ordet etnografi betecknar både metoden för att samla in material men också den färdiga skriftliga representationen (Lennartsson, 2014). Avhandlingens empiri utgörs av olika material såsom observationer, intervjuer och olika typer av dokument. Insamlingen kan liknas vid en kontinuerlig process där delstudierna givit upphov till nya frågor, analyser och mer datainsamling.

Ett av etnografins syften är att kontextualisera det som utforskas. Etnografen riktar strålkastarljuset mot det särskilda för att sedan brett kontextualisera vilket syftar till att fördjupa förståelsen (Amit, 2000). Kontextualiserande är på så sätt av yttersta vikt (Lincoln & Guba, 1985). Forskaren börjar ofta i ett faktiskt socialt sammanhang för att sedan arbeta sig utåt i vidare utforskningar av olika meningsslager som omgärdar det lokala (Geertz, 1973). Ambitionen

är att skapa ett vetande där alla delar hör ihop och utgör förutsättningar för varandra. Etnografin tar vägen genom individerna men höjer också blicken ovanför dem mot det sociala, socialiserandet, kulturen och samhället (Wästerfors, 2019). Den här ansatsen märks i avhandlingen på så sätt att jag först närmade mig en konkret behandlingsgrupp. I de tidiga observationerna av behandlingsgruppen som ligger till grund för artikel 1 och 2 fokuserade jag först på vad som hände i gruppen. Utforskningen av skeendena i gruppen gav i sin tur upphov till en fördjupande analys av talet om våld som skapas i terapin. Avhandlingens första del beskriver på så sätt vad socialtjänstens arbete med våldsutövare består av. I den andra delen av projektet fokuseras hur det kommer sig att arbetet kom att gestalta sig på det här sättet. Då studeras de professionellas antaganden avseende deras arbete och bakgrunden till lagstiftningen som ger socialnämnderna ansvar för våldsutövare. De bägge delarna är på så sätt förutsättningar för varandra. Senmoderna relationsideal som reflekteras i professionella antaganden och politiska logiker utgör en begripliggörande kontext till vad som händer i den konkreta behandlingsgruppen. Därigenom gör avhandlingens delstudier sammantaget anspråk på en holistisk kunskap, ett annat kännetecken för etnografin (Amit, 2000).

Under forskningsprocessen har alltså ytterligare frågor uppkommit som undersökts i nya studier med olika former av empiri. Det har inte funnits någon skillnad mellan insamling och analys utan avhandlingsprojektet har varit en alltigenom tolkande process där jag har använt mig av olika källor för att tillryggalägga fler erfarenheter, förståelser och kunskap om det fält som studerats (Van Maanen, 1988; Skeggs, 2000; Lennartsson, 2014).

Nedan beskrivs hur jag har arbetat i de olika delstudierna.

Delstudie 1 och 2

Tillvägagångssätt

För att få tillträde till en behandlingsgrupp kontaktades först chefen för öppenvården i en stadsdel i Stockholm. Hon pratade med den person som var ansvarig för behandling för män och ett möte ordnades mellan mig och tre behandlare. Under mötet fick jag möjlighet att presentera projektet samtidigt som behandlarna fick möjlighet att ställa frågor. Behandlarna talade med männen som deltog i gruppen och alla medlemmarna fick godkänna de deltagande observationerna.

En tid efter vårt möte gav de mig tillstånd att observera gruppterapin. Överlag uppfattade jag att både behandlare, chefer och männen som gick i terapin var positiva till projektet.

Man kan säga att valet av mottagning är ett avsiktligt urval som syftar till att maximera information om den studerade kontexten (Lincoln & Guba,

1985). Mottagningen hade ett stadigt inflöde av klienter, till skillnad från många andra mottagningar i närheten som vid tiden för observationerna var under uppbyggnad.

Material

De två första studierna i avhandlingen bygger på ett empiriskt material bestående av sju deltagande observationer av de en och en halv timme långa terapisesionerna. Alla sessioner har spelats in och transkriberats. Under observationerna har jag suttit utanför den ring som behandlingsdeltagarna sitter i och min inspelningsutrustning har legat i ringen. Under observationerna har jag fokuserat på gruppens interaktion, hur männen berättar, hur gruppen stöttar och hur terapeuterna utmanar. Jag har också fokuserat på männens förklaringar till sitt våld, på deras berättelser om relationer och konflikter, såväl som gruppens samspel både före, under och efter terapisesionerna. Min erfarenhet av gruppen inkluderar förutom terapisesionerna även informella samtal mellan deltagarna, de tillfällen då jag själv pratade med deltagarna före och efter behandlingen, fältanteckningar, studiematerial, samt mina möten med behandlarna.

Den empiri som framförallt finns i gruppen är tal om våld. Genom det terapeutiska samtalet försöker männen att framställa sig själva på ett moraliskt korrekt sätt. Det innebär att de använder olika strategier för att förhandla våldets innebörd vilket bland annat leder till att gruppen talade mer om konflikter i relationer och kvinnliga partners beteende, än explicit våldsutövande. Det betyder inte att deltagarna i gruppen inte utövat allvarligt våld men att deras tal i gruppen främst reflekterar deras uppfattningar om sina partners och konflikter med dem.

Forskningsdeltagare

Tidigare forskning om socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor visar att de som ofta blir föremål för socialtjänstens insatser lever i social utsatthet präglad av olika typer av sociala problem som våld, missbruk och fattigdom (Lundberg, 2018; Lundberg & Stranz, 2019). Det är sannolikt att även de män som aktualiseras inom ramen för socialtjänstens förändringsarbete lever under liknande sociala villkor.

Något annat som kan vara viktigt att känna till är att våldsutövare som deltar i socialtjänstens behandling utifrån andra förutsättningar än de män som är dömda. Kriminalvårdens våldsutövare är dömda vilket kan påverka deras vilja till att delta i behandling. Till socialtjänstens behandling kan män söka sig frivilligt. Men de flesta deltar inte som ett resultat av att de själva sökt hjälp utan de har blivit orosanmälda till socialtjänsten av samhällsinstanser som polisen, förskola, skola för att det finns misstankar om att de utövat våld. På så sätt är de ofta även aktuella inom den sociala barnavården eller inom

familjerätten. Att tala om sitt våld kan på så sätt få konsekvenser för barnavårds- eller familjerättsliga utredningar. Det här är skillnader och omständigheter som är tänkbara att kunna påverka förutsättningarna för att vilja tala om sitt våldsutövande och ta emot behandling.

Under mina observationer deltog fem eller som mest sju män i den studerade behandlingsgruppen.

Analys

Etnografin syftar till att ge en rik beskrivning av en social kontext på ett så trovärdigt sätt som möjligt. Trovärdigheten kan i sin tur stärkas av ett förlängt engagemang i den studerade kontexten (Lincoln & Guba, 1985), som möjliggör för forskaren att erfaras mer (Skeggs, 2000). På så sätt kan en tolkande förmåga förvärfvas i förhållande till det som studeras (Van Maanen, 1988).

Jag närmade mig behandlingsgruppen med frågan: vad sker här? (Garfinkel, 1976; de Montigny, 2020). Ganska snabbt under min vistelse i behandlingsgruppen förstod jag att vad som hände där var en strid om tolkningar av det våldsamma handlingar männen utfört. Männen berättade om händelser ur sina liv vilket terapeuterna sedan ifrågasatte och utmanade innan gruppen oftast landade i en gemensam förståelse. Genom den här interaktionen förmedlade terapeuterna vikten av att kunna vara öppen och prata om sina känslor istället för att vara våldsam. De uppmanade deltagarna att lyssna på sin partner, att prata med henne och kunna vara sårbar. Alltså, terapeuterna försökte förmedla ett gott sätt att vara på som man i kärleksrelationer i motsats till att utöva våld. Därigenom skedde förhandlingar av vad som är en god maskulinitet. De här idealen stämde väl överens med sociologisk teoribildning om relationer i det senmoderna västerländska samhället (Giddens, 1991, 1992; Duncombe & Marsden, 1993, 1995, 1996; Beck & Beck-Gernsheim, 1995, 2002; Castells, 2004; Jamieson, 1998; Smart & Neale, 1999; Bauman, 2003; Coontz, 2005; Mjöberg, 2011; Illouz, 2016).

Den första delstudien gav också upphov till avhandlingens andra artikel, i vilken jag fördjupar mig i männens eget perspektiv på sitt våldsutövande. Genom det terapeutiska samtalet producerades tal om våld, vilket tidigare varit föremål för många studier (Ptacek, 1988; Hydén, 1992; Dobash och Dobash, 1998; Hearn, 1998; Anderson och Umberson, 2001; Cavanagh m. fl., 2001; Wood, 2004; Partanen m. fl., 2006; Mullaney, 2007; Presser, 2008; Boëthius, 2015). Talet tycktes syfta till att förhandla den moraliska innebörden av mäns våld mot kvinnor, förhandlingarna försökte framställa deltagarna som mindre klandervärda. Det här stämde väl överens med Goffmans teori (1971) och tidigare forskning om mäns tal om våld. Men ju längre tid jag spenderade i behandlingsgruppen så framstod också Goffmans grundläggande antagande om talaren som otillräckligt. Det kunde inte förklara alla aspekter av talet som snarare utmärktes av en oförmåga att reflektera över hur man själv kunde te

sig i någon annans blick. Det här visade sig på tre olika sätt. Dels var det uppenbart när männen oförblommerat berättade om de våldsamma handlingar de begått utan att till synes reflektera över att deras handlingar kunde framstå som omoraliska för de som lyssnade. Det framträdde även genom att männen oftast uttryckte stöd när någon annan man berättade om sitt våldsutövande. Slutligen tycktes deltagarna även ha svårt att förstå då terapeuterna ifrågasatte deras ut-sagor som just omoraliska. De här rutinmässiga och vardagliga aspekterna av hur männen gav uttryck för sitt perspektiv stämde inte överens med Goffmans bild av talet som en medveten iscensättning. Vid det här skedet av datainsamlingen och analysen, vilka är sammanbundna och inte separata enheter i etnografisk forskning (Lennartsson, 2014), sökte jag därför efter andra kompletterande teoretiska perspektiv. Den här typen av analys och tolkning möjliggjordes av att jag fortsatte att observera gruppen, att jag förlängde mitt engagemang där och kunde ifrågasätta hur talet inledningsvis framträtt (Lincoln & Guba, 1985).

Som tidigare nämnts syftar etnografier till att försöka kontextualisera de lokala sociala sammanhang som de oftast tar sin utgångspunkt ur (Lincoln & Guba, 1985; Amit, 2000; Hammersley & Atkinson, 2007; Lennartsson, 2014; Wästerfors, 2019). Avhandlingens första del beskriver vad socialtjänstens arbete med de våldsutövande männen består av. I gruppen framträdde ideal för hur män ska vara i kärleksrelationer men även antaganden om våldets orsaker och vad som är ett eftersträvanvärt sätt att försöka förändra männen. De här temana beslutade jag mig för att utforska närmare i intervjuer med de som arbetar med behandling för män eftersom deras förståelser ytterst sett får konsekvenser för det förändringsarbete som de försöker bedriva i enlighet med socialtjänstlagen. Den andra artikeln gav på så sätt upphov till delstudie tre.

Delstudie 3

Tillvägagångssätt

Något som påverkat datainsamlingen i det här projektet är pandemin. I ett etnografiskt forskningsmaterial, såväl som i projekt med andra metoder, finns förstås många spår, berättelser och möjligheter till tolkningar och förståelser. Ursprungligen var observationerna tänkta att också följas upp med fördjupande intervjuer med de män som deltar i behandling. Datainsamlingen var planerad till våren 2020 men gick inte att genomföra på grund av pandemin. Dels drog ansökan om etikprövning ut på tiden eftersom etikprövningsnämnden prioriterade studier som handlade om Coronaviruset. Dels uppgav många av de behandlingsenheter som skulle kunnat vara aktuella inom ramen för projektets datainsamling att de hade ett mindre inflöde av klienter. Våren 2020 visste ingen heller hur utdraget pandemins förlopp skulle bli. Jag trodde länge

att det skulle vara möjligt att genomföra intervjuer med de våldsutövande männen och höll dörren öppen för det. Vintern 2021 när smittspridningen återigen ökade, efter att ha avtagit tidigare under året, förstod jag att det inte skulle vara möjligt. På grund av pandemin blev jag tvungen att tänka om kring datainsamlingen många gånger.

För att kunna genomföra intervjuer med de professionella som arbetar med behandling för män kontaktade jag de ansvariga cheferna för behandlingsenheter i en större svensk stad och informerade om studien. För att bredda urvalet togs sedan kontakt med behandlingsenheter i två andra mindre städer. Cheferna ombads att informera sina anställda om projektet och uppmana dem som ville delta att kontakta mig via mail för att boka tid för intervju. Intervjuguiden strukturerades av två teman som framträtt som centrala för förståelsen av den studerade behandlingsgruppen. Det första temat var behandling och förändring. Det andra temat var kärleksrelationer. Intervjuguiden innehöll frågor som "när fungerar behandling?", "Föreställ dig en ideal situation med obegränsat med resurser, vad är då det bästa sättet att arbeta med mäns våld?", "Hur är en bra partner?", "Vad är ett konstruktivt sätt att hantera konflikter på?" och "Varför är det viktigt att kunna ha kärleksrelationer?". Intervjuerna utmärktes av två saker. Dels svarade intervjupersonerna samstämmigt, det empiriska materialet har på så sätt hög korrespondens. Dels uttryckte både chefer och intervjupersoner entusiasm inför projektet, att det kändes viktigt och roligt att delta för att få berätta om sitt arbete. Trots pandemin var det inte svårt att hitta professionella som kunde tänka sig att ställa upp på en intervju.

Material

Totalt utgörs den tredje delstudiens empiriska material av 16 intervjuer med socialarbetare som arbetade med behandling för män som utövade våld på sju olika enheter. Enheterna återfinns såväl i en storstad som i mindre städer. Intervjuerna genomfördes mellan hösten 2020 och tidig vår 2021. De varade mellan 45 minuter till och med en timme och alla har spelats in och transkriberats. På grund av Coronapandemin fick de sista fyra av intervjuerna genomföras via Zoom. Dessa intervjuer skiljer sig inte från lejonparten av intervjuerna som genomfördes på plats, varken med avseende på det kvalitativa innehållet eller den ljudmässiga inspelningskvalitén.

Forskningsdeltagare

Urvalet av intervjupersoner kan beskrivas som avsiktligt, i bemärkelsen att vi sökte efter socialarbetare med erfarenhet av behandling med våldsutövare, vilket är en vanlig insamlingsmetod i etnografiska utforskningar eftersom det syftar till att maximera information om det som studeras (Hammersley & Atkinson, 2007; Lincoln & Guba, 1985). Nästan alla intervjupersoner hade någon form av psykoterapeutisk vidareutbildning och de hade i genomsnitt 10

års erfarenhet av att arbeta med våldsutövare. Urvalet består av sju kvinnor och nio män.

Analys

Rennstam och Wästerfors (2018) menar att oavsett metodologisk tradition så kan analysarbetet inom all kvalitativ forskning delas in i tre faser: sortering av materialet, reducering av det och slutligen argumentering. För att kunna sortera materialet, men också för att kunna hantera det och kunna välja bort, läste jag och mina medförfattare igenom transkriberingarna av de 16 intervjuerna flera gånger. På så sätt framträdde centrala teman vilket var att intervjupersonerna talade om ett problem och hur det bäst kunde lösas. De här förståelserna tycktes vara präglade av socialarbetarnas professionella identitet. På det här tidiga stadiet i analysarbetet användes dessa insikter för att kunna formulera forskningsfrågor, alltså i linje med hur etnografisk forskning bedrivs (Amit, 2000). De framträdande temana pekade mot socialarbetarnas profession och den organisation de verkade inom, för att kunna förstå deras resonemang i intervjuerna. I det sista stadiet av analysarbetet användes Abbots (1988) och Brantes (2019) teorier för att kunna belysa temana som ett uttryck för intervjupersonernas profession, det kunskapssystem de använder då de resonerar kring sitt arbete, samt inom vilken organisation de verkar.

Delstudie 4

Tillvägagångssätt och analys

I den tredje delstudien tolkades således de professionellas förståelse av deras arbete som ett uttryck för ett särskilt professionellt kunskapssystem och som en konsekvens av den organisation hos vilken man placerat hanteringen av problemet med våldsutövarna. Det väckte i sin tur frågan hur det kommer sig att man från början valde att förlägga ansvaret för våldsutövarna till socialtjänsten. För att kunna kontextualisera behandlingen ytterligare utforskades den politiska nivån som omgärdar socialtjänstens arbete med våldsutövare. Syftet med avhandlingens sista delstudie var att utforska den historiska bakgrunden till lagstiftningen (5 kap. 11a§ SoL.) i en policyanalys.

Jag har använt mig av Bacchi (2009) för att klarlägga hur en viss förståelse av våldsutövarna och vad som bör göras med dem, framträtt. Bacchi (2009) skriver vad gällande urval att det oftast är nödvändigt att läsa flera olika typer av texter som relaterar till policys och lagar för att få en fullödig bild av problemformuleringen. Eftersom en omfattande mängd antal texter skulle kunna ha relevans understryker hon att själva insamlandet, bearbetandet och valet av texter i sig är en analytisk men också tolkande process varigenom vi kan förstå

hur ett problem tar form. På så sätt har en förutsättning för urvalet varit en bred läsning av en stor mängd texter som offentliga utredningar, propositioner, remissvar, nationella kartläggningar, avhandlingar, regeringsuppdrag samt flera dokument och projektutvärderingar från Socialstyrelsens arkiv.

För att besvara frågeställningen formulerades olika sökord såsom *Män som utövar våld mot kvinnor, behandling för våldsutövande män* och *socialtjänstens ansvar för våldsutövare och/eller behandling*. Avsikten med att formulera sökorden var att sökandet efter information i olika texter om dem skulle kunna leda fram till svaret på frågeställningen. Vid val av texter har sökorden varit vägledande på så sätt att det är information om dessa företeelser som aktivt söktes och guidat läsningen av alla källor som utgör studiens empiri.

För att skapa mig en överblick har jag bearbetat materialet genom att klippa ut stycken som innehåller sökorden och fogat samman dem till en tidslinje. Genom att klarlägga det historiska förloppet från uppkomst till slut har jag kunnat urskilja faser då behandling av män förs upp på den politiska agendan samt då socialtjänsten får ett utökat ansvar för problemet och dess lösning.

Bacchi ger flera handfasta råd för hur man praktiskt bör gå tillväga inför en analys. Ett sätt att identifiera en problemrepresentation kan vara att titta på hur finansiella medel riktas i policys, vilka lösningar som understöds ekonomiskt. Därför finns proposition 1997/98, SOU 2004:121 samt den nationella kartläggningen *Mäns våldsutövande - barns upplevelser* med i analysen eftersom de är exempel på hur behandling finansieras och kartläggs. Ur texterna som visas i tabell 1 i artikel 4 har jag klippt ut stycken som innehåller information om sökorden och klistrat in dem i ett eget dokument som jag organiserat kronologiskt. För att möjliggöra en analys har jag till dessa stycken av förarbeten, lagar och kartläggningar ställt Bacchis (2009) första fyra frågor och skrivit ner de svar som jag kunnat utläsa.

Material

De dokument som ligger till grund för analysen presenteras i tabell 1 i artikel fyra. Där finns samtliga lagtexter som reglerar socialtjänstens ansvar för våldsutövare och vägledande författningskommentarer. Men även propositioner och offentliga utredningar som på något sätt fått konsekvenser för socialtjänstens arbete med gruppen har inkluderats, som exempelvis proposition 2005/06:155 och SOU 2006:65.

Erfarenhetens epistemologi

Under den här rubriken diskuteras det etnografiska fältbegreppet och vilken kunskap som kan utvinnas ur det eftersom det relaterar till hur vi kan betrakta avhandlingens studieobjekt och dess epistemologi.

En tät sammanflätning av begreppen erfarenhet och tolkning är nyckeln till att förstå kunskapen som friläggs i etnografin eftersom det är just levda erfarenheter som utforskas genom forskarens egna erfarenheter av fältet (Amit, 2000). På så sätt vilar etnografin på erfarenhetens epistemologi (Skeggs, 2000). Etnografin är en tolkning av andra människors tolkningar och en essentiellt hermeneutisk praktik (Van Maanen, 1988). Van Maanen (1988, s. 93) skriver att de fenomenen som etnografen studerar inte kan liknas vid plommon som väntar på att sköras av fältarbetare för att ges andra till del. Den sociala världen är istället en mänsklig artefakt (Van Maanen, 1988, s. 93). Den kunskap som kan utvinnas ur fältet som studeras i avhandlingen är en tolkning. Tolkningen består av min levda erfarenhet, min förståelse av fältet som jag förvärvat genom hela avhandlingsarbetet (Skeggs, 2000).

Feministiska etnografer har lyft fram just tolkningen och erfarenheten som centrala för att förstå fältet (Ellis 1993, 1999; Amit, 2000; Gemzöe, 2000, 2010; Skeggs, 2000; Gross, 2002; Tamas, 2009; Keinänen, 2010; Lennartsson, 2014; Lykke, 2015; Hjort m. fl., 2017; Tiidenberg, 2018; Uimonen, 2019; Faulkner, 2020; Kubica, 2020; Silow Kallenberg, 2021). Den här uppsjön av olika ansatser, där forskare exempelvis använt arkivetnografi för att studera det förflutna, digital etnografi på internet eller sina egna erfarenheter av att förlora en lesbisk partner eller av trauma, visar hur närvaro och deltagande kan ifrågasättas som de enda vägarna till tolkningsföreträde.

Etnografiska studier härstammar ur en antropologisk tradition som är belastad av ett rasistiskt och sexistiskt tankegods. Den deltagande observationen har intagit en särställning inom antropologin som en garant för en sann och naturlig kunskap om exotifierade kulturer. Den traditionella bilden av den västerländska manliga etnografen som lämnar sin familj och reser långt bort till en avlägsen geografisk plats där han studerar en främmande kultur genom att själv delta och insupas för att till sist bli invigd har utestängt andra förståelser av fältet. Den här bilden av hur kunskap kan utvinnas ur det etnografiska fältet har diskuterats, problematiserats och utmanats i olika vågor vilket kan benämnas som den reflexiva vändningen inom antropologin samt feministisk kritik mot denna (Clifford & Marcus, 1986; Behar & Gordon, 1995). Den heliga mystiken kring observationen och dess betoning på det visuella och hörbara har genom kritiken delvis skingrats (Van Maanen, 1988). Ett etnografiskt fält behöver inte vara en avlägsen plats i en främmande kultur som studeras genom att närvara där. Fältbegreppet begränsas av att enbart förstås som en faktisk plats som tar utsträckning i rummet. Fältet kan även vara en inre konstruerad förståelse av det som studerats (Amit, 2000). En erfarenhet och en tolkning. Under nästa rubrik redogör jag för hur jag förstår det fält som studeras i avhandlingen.

Min konstruktion av fältet

Det etnografiska fält som studeras i avhandlingen är socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövare vilket kontextualiseras på följande sätt i avhandlingen.

Jag deltog i en grupp, som utgjordes av två terapeuter och sju män, vilka träffades varje vecka för en gemensam terapisesession. Genom det här sammanhanget skapades interaktion och praktiker som tal om våld, konstruktioner av maskulinitet och förhandlingar av bägge dessa, vilka beskrivs i artikel 1 och 2. Interaktionen utspelas och återupprepas eftersom terapeuterna försöker att förändra männens våld och deras sätt att vara män på i nära relationer. När behandlarna i gruppen arbetar för att förändra männen visar sig också professionella antaganden om hur socialtjänstens arbete med våldsutövarna bör bedrivas.

I avhandlingen tredje delstudie tolkas de antagandena som ett uttryck för att en professionalisering av arbetet med våldsutövarna ägt rum. Det har vuxit fram ett stödfält till män som utövar våld vilket kommit att övertas av socialtjänsten i takt med att socialnämnderna fått mer ansvar för gruppen. Det här professionella fältet är inspirerat av den norska stiftelsen Alternativ till våld och befolkas av socionomer med vidareutbildning i psykoterapi.

Det finns en politisk nivå som omgärdar och reglerar socialtjänstens arbete. Den utforskas och analyseras i avhandlingens sista delstudie. Fältet är ett uttryck för en av alla de strategier som samhället använder för att bekämpa mäns våld. Fältet tjänar dels som ett praktiskt realiserande av 13 kapitlet 8 § socialtjänstlagen som ger socialnämnderna i uppdrag att verka för beteendeförändrande åtgärder till den som är eller varit våldsam mot närstående. Behandling till män ses som ett preventivt arbete och är ett av de åtta målen i Sveriges nationella strategi för att få mäns våld att upphöra. Sveriges arbete påverkas också av internationella bestämmelser kring hur arbetet mot mäns våld bör bedrivas (Istanbulkonventionen artikel 16). De här politiska ambitionerna att bekämpa mäns våld genom att identifiera männen som det sociala problemet framträder som logiska mot bakgrund av de senmoderna västerländska samhällets relationsideal.

En historisk kontext till behandlingen kan förstås som det vi håller för sant om vad som är ett acceptabelt sätt att vara på mot varandra i kärleksrelationer. Vår syn på relationer präglas av de senmoderna västerländska samhällets relationsideal (Giddens, 1991, 1992; Duncombe & Marsden, 1993, 1995, 1996; Beck & Beck-Gernsheim, 1995, 2002; Castells, 2004; Jamieson, 1998; Smart & Neale, 1999; Bauman, 2003; Coontz, 2005; Mjöberg, 2011; Illouz, 2016). I terapin möter männen ett ideal om hur en god man bör vara och hur han bör agera i nära relationer med kvinnor, i motsats till att utöva våld. Terapeuterna försöker omskapa den våldsamma och auktoritära manlighet som deltagarna ger uttryck för till att anta formen av en sårbar, känslomässig, omsorgsgivande

och socialt acceptabel man. Det betyder att det sker omförhandlingar och konstruktioner av maskulinitet i socialtjänstens arbete med mäns beteende. De lyfts fram i artikel 1.

Flera andra har studerat hur köns konstrueras i socialt arbete (Andersson Vogel, 2012; Hammarén, 2008; Matsson, 2005). Det som är utmärkande för konstruktionerna av kön som studeras i avhandlingen är dels att det är konstruktioner av maskulinitet och inte femininet, vilket oftast studeras inom forskning om socialt arbete (Hammarén m.fl., 2015; Baum, 2016). Men också att konstruktionerna av maskulinitet syftar till att göra männen mer känslomässiga och sårbara. Normen och idealet för hur man bör vara, det som det sociala arbetet försöker förändra männen till, kan på så sätt sägas vara feminint kodat.

Mitt tolkningsarbete

Ovan har jag beskrivit att den kunskap vi kan få ur etnografin är en tolkning. Under den här rubriken redogör jag därför för hur det konkreta tolkningsarbetet gått till.

Jag som har skrivit den här avhandlingen är socionom med praktisk erfarenhet av att arbeta inom den sociala barnvården. Båda mina föräldrar är socionomer och de har också arbetat främst inom den sociala barnvården under sina yrkesliv. Jag har vuxit upp som ett biologiskt barn i ett familjehem, alltså tillsammans med den sociala barnvårdens barn. Den här yrkesmässiga och personliga bakgrunden har gett mig ett intresse för socialt barnvårdsarbete och hur socialt arbete gör ”goda” mammor, pappor och familjer. Det som ledde mig fram till observationerna av behandlingsgruppen var ursprungligen ett intresse för teorier om hur våra nära relationer förändrats och påverkas av det senmoderna samhället. De här teorierna kom till liv framför mina ögon då jag arbetade som socialsekreterare i den sociala barnvården, vilket innebar att jag många gånger kom i kontakt med män som utövade våld mot kvinnor och barn. Det fick mig också att fundera över skillnaden mellan hur dessa män tillsynes verkade vara och socialtjänstens strävan efter att ”göra” goda relationer samt goda mammor och pappor. När jag funderade på var det kunde finnas empiri som berättade något om socialt arbete med dessa män och pappor, var i socialt arbete som de fanns någonstans, beslutade jag mig för att närma mig socialtjänstens förändringsarbete med män som utövade våld mot kvinnor och barn.

Tidigt under observationerna stod det klart för mig att det som tycktes ske i gruppen var en strid om tolkningar kring hur män, kvinnor och relationer bör vara samt att den striden producerade tal om våld. Det ledde mig till forskningsfältet av studier om mäns tal om sitt eget våldsutövande vilket sedan länge präglats av Goffmans teorier. Men ju längre jag vistades i gruppen fram-

trädde flera aspekter av talet som inte överensstämde med Goffmans ontologiska antaganden om människan. Det fick mig att söka efter fler teorier vilket ledde mig till Bourdieu. Med hjälp av Bourdieus tankegodis som sätter vanor, rutiner, förkroppsligad levda erfarenhet och strukturer i centrum omtolkade jag männens sociala handlingar i terapin.

För att följa upp observationerna hade jag planerat att genomföra intervjuer med de män som gick i behandlingen. Men när pandemin kom gick det inte att praktiskt genomföra och jag bestämde mig för att utforska hur de professionella såg på sitt arbete, för att på så sätt få fler infallsvinklar på socialtjänstens förändringsarbete. Intervjuerna producerade ett rikt material om socialarbetarnas perspektiv på våldsutövarnas problem och om hur personalen försöker att förändra det. Det innehöll också utförliga beskrivningar av hur goda relationer bör vara och hur man som man bör vara i relationer. Från början uppehöll jag mig vid socialarbetarnas förgivettagna sanningar om män och relationer. Men de här diskurserna, eller det kunskapssystem som vi senare kom att benämna det som, tycktes också vara en produkt av professionell identitet. När socialarbetarna talade om sitt arbete, när de gjorde föreställningar om goda män och goda relationer, så gjorde de samtidigt professionalitet (Eriksson och Eriksson, 2002) vilket ledde mig och mina medförfattare till professionsteori. Genom det skiftade tolkningen delvis fokus från socialarbetarnas göranden på individnivå till strukturella faktorer som kringskär arbetet.

Arbetet med artikel tre väckte frågan hur det kunde komma sig att arbetet med våldsutövarna förlagts till socialtjänsten. För att kunna utforska och besvara den frågan krävdes en omfattande och bred läsning men också en fortsatt etnografisk ansats i bemärkelsen att jag använde mig av flera olika material samt att ingen åtskillnad gjordes mellan insamling och tolkningsarbete (Lennartsson, 2014). Jag grävde i Socialstyrelsens arkiv, jag läste statliga utredningar och propositioner, jag åkte till Riksarkivet i Arninge. Utöver det intervjuade jag också fyra personer som tycktes haft en nyckelroll för den historiska utveckling jag intresserade mig för. Jag intervjuade en metodutvecklare, en tidigare minister, en forskare och en politisk tjänsteman. Intervjuerna var ostrukturerade och fokuserade på delstudiens forskningsfråga och personens historiska minnen av vissa skeden som jag uppfattade som intressanta. De här intervjuerna understödde tolkningsarbetet såtillvida att jag kunde se vilka texter som var relevanta att analysera för att besvara hur socialtjänsten fick ansvar för våldsutövarna.

Min roll på fältet

Den etnografiska metoden försöker utforska den levda erfarenheten genom forskarens egna erfarenhet av fältet (Amit, 2000). Därigenom är forskaren sitt egna forskningsinstrument. Det här gör att frågor om och reflektioner kring

forskarens roll är betydelsefulla i etnografisk forskning, inte minst med avseende på de maktrelationer som råder på fältet (Rabinow, 1977). Reflektioner kring forskarens roll är också något som kan stärka trovärdigheten i etnografier (Lincoln & Guba, 1985).

Observationerna

Traditionellt sett har forskare försökt att minska sin egen påverkan på fältet, de människor och relationer som inbegrips där, i förhoppningen om att man skulle kunna nå en ren kunskap om främlingar och deras kulturer. Olikheter och yttre strukturerande storheter som kön, klass och etnicitet har därmed betraktats som hinder vilka måste överkommas för att inte förvränga materialet då forskaren försöker bygga förtroendefyllda relationer och smälta in.

Feministiska etnografer har problematiserat bilden av främlingskapet som fjärmande och har visat på hur den positionen istället kan öppna upp för kunskap och förtroenden som inte varit åtkomliga för invigda (Bucerius, 2013; Gross, 2002). Etnografisk forskning har alltid handlat lika mycket om utestängning och begränsningar som tillgång till fältet (Amit, 2000). Bucerius (2013) skriver att kön varken kan betraktas som enskilt förbättrande eller förvrängande utan som en grundläggande princip närvarande i all mänsklig interaktion och därmed även inom etnografiska utforskningar.

Rent konkret interagerade jag inte så mycket med deltagarna i gruppbehandlingen utan kom en stund innan terapin började, försåg mig med fika, fixade med min inspelningsutrustning och sedan satt jag utanför ringen av deltagare och förde anteckningar. Jag tror att männen antog att jag på många sätt var annorlunda än dem. Att jag var kvinna i kombination med att jag var yngre samt antogs ha en annan klassbakgrund än nästan alla deltagarna tror jag gjorde att de betraktade mig som en främling (Agar, 1996). Någon utifrån som inte delade deras erfarenheter. Det yttrade sig i att männen kunde skämta med varandra om huruvida jag slog min partner. Ett för dem osannolikt påstående som just gjorde det till ett skämt. I samtal före och efter terapisessioner har deltagare antagit att jag kommer från ett hem där man reflekterar mycket över sina känslor i motsats till de själva. Det här tror jag handlade om deras antaganden att jag har haft en annan klassbakgrund än dem och att jag därmed antogs ha vuxit upp under bättre sociala villkor. De beskrivna situationerna ger uttryck för att männen dels i någon mån reflekterade över min närvaro och att de interagerade lite grann med mig men också att de förutsatte att jag var annorlunda än hur de uppfattade sig själva och de andra gruppmedlemmarna.

Bucerius (2013) skriver att en vanlig uppfattning är att etnografen bör sträva efter att upptas inom den grupp som utforskas, att försöka bli en invigd. Validitet sammankopplas med likhet med de erfarenheter som studeras (Bucerius, 2013). Ett sådant perspektiv innebär att ett utforskande över könsgränser blir en börda nödvändig att överkomma. Hon argumenterar för att olikhet kan innebära ett främlingskap vilket kan vara en förutsättning för att betros

med information som inte går att anförtro någon på insidan. Min främsta upplevelse var att männen under terapin mestadels glömde bort mig vilket kan ha inneburit ett oförlommerat berättande. Det kan tala för att det som observerats återspeglar det som skedde i gruppen även då jag inte var där. När jag berättade för gruppdeltagarna att jag skulle avsluta observationerna sa flera att de inte tänkt på att jag suttit med. Efter min första observation utbrast den ena terapeuten spontant att jag var som en tapetblomma, ungefär som en fluga på väggen. Han sa att han tyckte att det funkade bra för att ingen märkte att jag var där. När jag frågade den andra terapeuten vid ett senare tillfälle om hur han trodde att gruppen påverkades svarade han att deltagarna vant sig vid att jag var med. Om sammanhanget och dess terapeutiska ambition störts mycket, om männen uppträtt alltför annorlunda, skulle förmodligen mottagningen inte låtit mig förlänga min vistelse.

Att jag blev bortglömd kan också ha ett samband med att jag är kvinna. I tidigare studier har jag argumenterat för att männen dels hade ett problem som bestod i hur de såg på kvinnor (Sörmark, 2020). Männen gav genom sitt tal om våld uttryck för en smak för mer auktoritära relationer, där kvinnor är underordnade män. De hade också ett annat problem som bestod i att de hade svårt att föreställa sig hur deras handlingar kunde framstå för någon annan. Den här problematiken tror jag sammantaget gjorde att de inte brydde sig så mycket varken om att jag var där, att de glömde bort mig, men också att de inte brydde sig eller inte kunde reflektera kring vad jag tyckte eller tänkte om dem.

Intervjuerna

Under intervjuerna, och särskilt mot slutet då de professionella ombads att tala om kärleksrelationer, uppstod vad jag skulle benämna som en mysig stämning. Jag berättar om det eftersom etnografin syftar till att både fixera resultat men också att återge flöden vilket gör att man under datainsamlingen samlar in beskrivningar av känslor, stämningar, minnen eller avgörande händelser som kan säga något viktigt om det som utforskats. I det här fallet berättar den stämningen något om min roll som forskare nämligen att jag delade mina intervjupersoners professionella identitet som socionom. Det säger även något om vad som senare skulle bli den tredje artikelns analytiska poäng.

Datainsamlingen ägde rum under hösten och vintern 2020 då det rådde sociala restriktioner på grund av Coronapandemin. Man skulle egentligen inte delta i sociala sammankomster, särskilt inte mellan människor som inte ingick i samma hushåll. Det som kommer framför mina ögon när jag åkallar minnet av datainsamlingen är hur jag cyklar till olika tågstationer i mörkret för att sedan åka de sista sträckorna kollektivt samtidigt som jag och alla omkring mig är rädda för att smittas av en okänd sjukdom som man till en början inte visste mycket om. Det här bidrog till känslor som rådde överallt i samhället av att vara ensam, isolerad och svävande i ovisshet över när det här tillståndet

skulle nå sitt slut. Det här kan sägas utgöra en bakgrund till intervjuerna så tillvida att jag tror att det var många som vid den här tiden hade en längtan efter en vardaglig social gemenskap. Många gånger togs jag emot i kontorskomplex där jag och intervjupersonen var de enda som fanns i byggnaden. Vi gjorde något som egentligen inte var tillåtet tillsammans, genomförde ett möte med en främling. Min upplevelse är att den här gemensamma överenskommelsen från början kan ha skapat en förtrolighet.

Under intervjuguidens sista fråga om varför är det viktigt att ha relationer intensifierades stämningen. Genom intervjuerna underströk socialarbetarna vikten av ömsesidiga relationer, av förmågor till att kunna kommunicera sina känslor och behov, av att kunna vara en aktiv lyssnare och av att oupphörligen försöka förstå sin partners behov. Intervjupersonerna visade entusiasm av att få prata om dessa saker, det tycktes ligga dem varmt om hjärtat. När jag frågade dem om varför det överhuvudtaget var viktigt att kunna ha nära relationer verkade jag ovetandes framkalla en intensiv och nästan religiös stämning. Jag använder ordet religiös för att betona att det vi kom att tala om tycktes vara något som intervjupersonerna hade en stark personlig övertygelse om. Även för mig kändes det som att vi verkligen talade om något viktigt. Socialarbetarna talade om vårt behov av relationer och att detta behov är själva essensen av vad det innebär att vara människa. Flera sa till exempel att viljan till relationer är inneboende i vårt DNA. Andra menade att vi skulle dö utan trygga anknytningar till föräldrar, barn och partners. Den här intensiteten påverkade mig. Ibland fick den mig att känna ett behov av att försvara mitt försök att ifrågasätta en sådan uppenbar sanning. Men ibland kunde jag också bjuda på motstånd genom att försöka problematisera deras utsagor. Jag försökte föreslå att man ju kunde lösa problemet på ett annat sätt till exempel genom att råda männen att inte ha några relationer alls, att försöka behandla dem till avhållsamhet. De här förslagen framkallade ofta skratt, så absurda tycktes de vara i sammanhanget. Socialarbetarna förklarade att deras klienters vilja till att ha relationer praktiskt taget var att betrakta som en naturkraft, det fanns inget de kunde göra för att rå på den viljan. I efterhand kan jag se tillbaka på den här delen av intervjuerna som viktig för analysen den tredje artikeln. Talet i intervjuerna var uttryck för de professionellas kunskapssystem, deras sätt att tänka (Brante, 2011). Det de sa gick till kärnan av det dem höll för sant i sin professionalitet som psykoterapeututbildade socionomer vars främsta verktyg är att förändra människor genom relationer och kommunikation (Sjögren, 2018). De talade även till någon som delade deras professionella identitet, någon som också var socionom och som på så sätt som var mottaglig för och kanske hade lätt för att förstå vad de menade.

Etik

Vid det här avhandlingsprojektet är en mängd etiska frågor behäftade eftersom det kännetecknas av både ett känsligt ämne, mäns våld, och det omfattar en i sammanhanget sårbar grupp, män som är klienter inom socialtjänsten genom att de går i behandling för sitt våldsutövande (Tiidenberg, 2018). I det här avsnittet kommer jag resonera kring etiska överväganden innan mitt tillträde till fältet, på fältet, om intervjuerna med de professionella samt vid omvandlandet av fälterfarenheterna till den skriftliga etnografien. Slutligen lyfter jag fram nyttan med studien.

Om etikprövning

Upprinnelsen till avhandlingsprojektet var ett självständigt arbete på avancerad nivå (master). Det empiriska underlaget för artikel 1 och 2 härstammar från det arbetet. Eftersom självständiga arbeten på kandidat- och avancerad nivå är undantagna från etikprövning väcktes frågan om det empiriska underlaget fortsatt kunde användas i min avhandling. Vår bedömning var att projektet inte var prövningspliktigt. Skälet är att inga känsliga personuppgifter enligt §§3.1 och 3.2 i Etikprövningslagen samlades in i originalstudien och har inte legat till grund för analysen i någon av de följande artiklarna. Att vara lagförd för våld i nära relation är inte en förutsättning för att delta i behandlingen och ingen sådan information har samlats in om deltagarna, inte heller andra känsliga personuppgifter, t.ex. om psykisk ohälsa. Analysen är på intet sätt inriktad på personernas bakgrund som förklaring till vad de säger under de observationer som genomförts. I den mån känsliga personuppgifter spontant kommit upp under sessionerna har dessa inte använts i vare sig beskrivningar av vad gruppdeltagarna sagt eller som analytiskt fokus. Vid publiceringen av artikel 1 och 2 har alla personuppgifter som kan ledas tillbaka till unika personer noggrant uteslutits.

Etnografins studieobjekt är heller inte i första hand individerna som på olika sätt deltar i behandlingen. I själva verket utgörs det av det sociala sammanhang som människorna deltar i (Eldén, 2020). Etnografien avser inte människor i egenskap av identifierbara individer med sina särskilda egenskaper utan det sociala livet i ett vardagligt sammanhang (Eldén, 2020). Wästerfors (2019) menar i sin artikel om etikprövning av etnografisk forskning att en etnografisk studie är beroende av människor men avser dem inte. *”Det är snarare vad människorna gör, hur de interagerar och påför mening till sina handlingar som är studieföremålet. Vilka betydelser pekar de ut? Vilka mönster är de indragna i? Studien tar vägen genom individerna men siktar på något helt annat: nämligen det sociala, socialiserandet, en kultur ett samhälle. Det som sker mellan människor är det intressanta, inte särskilda människor med färdigtecknade konturer”* (Wästerfors, 2019, s. 185). När jag har skrivit om gruppen är det deras verbala interaktion som grupp jag har återgett. Det är inte de

enskilda männen som varit fokus för analysen eller någon känslig personuppgift överhuvudtaget.

Delstudie tre har varit föremål för etikprövning av den svenska etikprövningsnämnden (Dnr 2020 01361). Delstudie 4 har etikprövats vid institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet då det empiriska underlaget utgörs av offentliga dokument.

Etiska resonemang innan fältarbetet

Männen som gick i gruppterapi tillfrågades av sina terapeuter om de ville delta i projektet. Det kan ha varit så att det kändes tryggt bli tillfrågad av en person de kände förtroende för och att terapeuterna signalerade att de tyckte att projektet var intressant. Men det kan också ha varit så att det fick männen att känna sig påverkade till att delta. Samtidigt hade det varit praktiskt svårt att studera gruppen utan att verksamhetsansvariga först tillfrågades, och man kan även ställa sig tveksam till om ett sånt förfarande i sig vore etiskt försvarbart (Eldén, 2020). Dock kan det ha legat i terapeuternas intresse att inte få någon att känna sig tvingad till att delta i forskningen eftersom det eventuellt skulle kunna äventyra ambitionerna med behandlingen. Terapeuterna och verksamheten ansvarade för att behandlingen fortgick som vanligt och att ingen av deltagarna mådde dåligt av olika inslag i behandlingen. Det innebär att de sannolikt skulle avbrutit observationerna om de uppfattade att någon for illa. Då verksamheten gav mig tillträde kommunicerade de till mig att gruppen gemensamt bestämt att jag skulle få vara med.

Etiska resonemang kring fältarbetet

Innan jag genomförde observationer och intervjuer har alla forskningsdeltagare fått information om studien. De har fått information om att materialet som samlas in endast ska användas i forskningssyfte samt att alla uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt. Alla deltagare har även erbjudits att läsa mina transkriberingar av terapisessionerna samt intervjuutskrifter. Alla deltagare har samtyckt till att delta.

Men universella etiska koder med generaliserande regler som exempelvis samtycke kan vara svåra att omsätta i praktisk forskning (Eldén, 2020). På plats före och efter terapin har jag också försökt att stämma av samtycke ifrån mina deltagare, så gott som det har varit möjligt (Tiidenberg, 2018; Yin, 2013). Forskare har betonat empati och att ge något av sig själv till sina forskningsdeltagare då man forskar om känsliga ämnen för att bygga relationer och förtroende (Tiidenberg, 2018). Överfört till det här projektet har det varit svårt för mig att dela med mig av mig själv eftersom det skulle riskera att rikta uppmärksamhet mot mig i ett sammanhang som existerar oberoende av mig samt med helt andra intentioner än att producera material till avhandlingen. Etno-

grafier ställer höga krav på forskarens anpassningsförmåga eftersom det sociala är ombyttigt och kortlivat (Lincoln & Guba, 1985). Jag har exempelvis försökt att anpassa mig till den intima stämningen i behandlingsgruppen, vilken var stark. Med tanke på den förtroliga atmosfär som följde av det terapeutiska sammanhanget kände jag att det var naturligt att visa känslor förenliga med situationen. Medlidande när någon gråtit, glädje när gruppen skämtat. Att inte uttrycka känslor när andra gjorde det hade inneburit att distansera sig på ett avvikande och uppmärksamhetspåkallande sätt. Dock kände jag ofta på ett annat sätt när jag var hemma och transkriberade gruppens samtal, då jag fick distans till vad de berättade.

Överlien (2015) skriver utifrån sina erfarenheter av forskning med våldsutsatta barn, som i likhet med den här studien innehåller både känsliga ämnen och en sårbar grupp, att det också kan vara stärkande att få bidra till forskning genom att få berätta om sitt eget perspektiv. I min förståelse av hur forskningsdeltagarna uppfattade sin medverkan i studien är jag begränsad. Jag vet exempelvis inte hur de kände sig då de kom hem efter terapin. Dock är mitt intryck att de inte verkade bli särskilt påverkade av min medverkan utan att de snarare glömde bort mig. Flera sa, då jag började och slutade i gruppen, att de ville bidra till forskningen eftersom det innebar en möjlighet att kanske kunna hjälpa andra som skulle komma att befinna sig i samma situation som dem.

Feministiska forskare har bidragit med en omsorgsetisk förståelse av hur forskning om känsliga ämnen kan bedrivas (Acker m.fl., 1991; Edwards & Mauthner, 2002; Priessle & Han, 2012). Utgångspunkten för en sådan forskningspraktik är att försöka att gå i forskningsdeltagarnas skor, att forska med dem istället för om deras verklighet. Det här sättet att resonera om etik härstammar ifrån feministisk ståndpunktsteori och dess kritik mot vetenskapliga kunskapsanspråk på objektiva sanningar och neutrala positioner (Eldén, 2020). Jag har tagit intryck av de här tankarna om omsorg om forskningsdeltagarna. Men överfört till det här projektet vore en sådan renodlad ansats att göra röster hörda problematisk. Avhandlingen innehåller tal om mäns våld och på så sätt berättelser om kränkningar och övergrepp som forskningsdeltagarna begått mot andra. Därtill är kränkningarna och övergreppen även något som deltagarna ibland uttryckt att de inte vill kännas vid eller fullt ut ta ansvar för. Att okritiskt ge röst åt sådana utsagor, oavsett om de speglar deltagarnas faktiska inställning eller inte, vore oetiskt. Om jag enbart försökte att blicka ut från terapideltagarnas meningshorisont skulle avhandlingen bli en taltratt för hur det kan vara att leva med galna kvinnor, vilket är en aspekt av hur männen ser på sitt eget våld (Sörmark, 2020; Caman m.fl., 2024). En sådan beskrivning vore inte bara oetisk utan en kränkande förståelse av det våld som terapideltagarna utsatt kvinnor för och som eventuellt skulle kunna skada dem ännu mer.

Eftersom avhandlingen innehåller perspektiv på våld som begåtts mot kvinnor har jag även ett ansvar för att visa omsorg om dem som utsatts och för hur de framställs i min forskning. Flera har också kritiserat omsorgsetiken utifrån

just sådana aspekter som aktualiseras i det här arbetet (Young, 1997; Eldén, 2020). Att tänka att vi som forskare ”går i den andres skor” och ”forskar med” våra forskningsdeltagare kan låta fint i teorin men blir ofta i praktiken komplicerat (Eldén, 2020). Ibland är det varken möjligt, eftersträvansvärt eller etiskt att gå i någon annans skor (Eldén, 2020). Young (1997) förespråkar istället att vi accepterar att det finns aspekter av den andres position som vi inte förstår men som vi är öppna för att fråga om och lyssna till, utan att för den sakens skull kräva att vi till fullo identifierar oss med forskningsdeltagarna eller förutsättningslöst återger deras perspektiv. Jag har försökt att visa omsorg om mina forskningsdeltagare i bemärkelsen av att jag ansträngt mig för att visa att jag är beredd att lyssna till deras erfarenheter och att jag anser att de är viktigt att få kunskap om dem. Genom att tänka kritiskt kring männens perspektiv på sitt våldsutövande har jag försökt att visa omsorg om de som utsatts för deras våld.

Det finns situationer som uppstod under fältarbetet där jag i efterhand önskar att jag kunnat agera på ett annat sätt. Ett exempel på det är när vissa i gruppen gav uttryck för skam och det stigma som är fäst vid att vara våldsutövare. Lindegren (2024) skriver i sin avhandling att hennes intervjupersoner, män dömda för sexualbrott, frågade henne hur det kändes att genomföra intervjuer med dem. Hon skriver att mäns våld är handlingar som omgivningen fördömer (Lindegren, 2024). Det här kom även till uttryck i interaktionen mellan mig och mina forskningsdeltagare. Nedan återges en situation som jag tolkat som en reflektion kring stigma, vilken överrumplade mig och där jag varken i stunden eller efteråt adresserade det:

Mot slutet av en session talade gruppen om vilka slags kvinnor de dras till. När terapin är över stannar jag kvar sist i rummet för att fortsätta spela in. En man dröjer sig kvar tills vi är ensamma och bandspelaren fångar när han säger till mig på skämt; ”nu vet du alla fall vilken sorts män du inte ska träffa ...”. Inspelningen fångar sedan mitt osäkra skratt. Han går ut ur rummet och ensam kvar blir jag orolig för hur observationerna kan påverkas om han tror att jag betraktar dem som ”dåliga män”. Jag går efter honom och vi samtalar en stund. Samtalet blir ansträngt, min ovilja att låta skämtet passera påtvingar honom en självreflektion som hans kommentar från början inte hade för avsikt att orsaka. Det personliga tilltalet fick mig ur balans när jag försökte upprätthålla en distanserad roll och fick mig att vilja kompensera.

När jag lyssnat om tänker jag att hans skämt skulle kunna vara ett uttryck för flera olika saker. Exempelvis att det varit god stämning mellan emellan, att det skulle kunna återspegla en reflektion om att jag glömts bort eller att han ville stämma av att jag inte tagit illa upp eller kanske ett sätt att markera mot mig. Men i skämtet finns också en underförstådd botten – att de som utövar våld är moraliskt klandervärda. Oförutsägbarheten i etnografisk forskning ställer höga krav på forskaren att vara i ständig beredskap för att nya etiska

problem kan uppstå, allteftersom forskningen tar nya vägar. Detta kräver mycket god förmåga till "on the spot" -beslut (Mason, 2018). Även om det var svårt att i stunden veta vad som var det bästa sättet att hantera det här tänker jag i efterhand att det hade varit önskvärt om jag på något sätt vid ett senare tillfälle hade reflekterat mer kring och kunnat bemöta hans kommentar, frågat vad han menade eller på något sätt bjudit in till samtal. Det hade varit mer etiskt och transparent. Det hade också kunnat innebära ett förhandlande av den maktrelation som råder mellan forskare och den beforskade, att erbjuda honom att resonera kring det han uttryckte. När jag genomförde observationerna var jag en mindre erfaren forskare och det gjorde att jag inte identifierade hans kommentar som ett uttryck för stigma, som jag kan resonera kring det idag.

Etiska resonemang kring intervjuerna

Alla professionella som deltagit i delstudie tre har mottagit ett informationsbrev och skrivit under en samtyckesblankett som utformats i enlighet med Etikprövningsmyndighetens mall. De undertecknade samtyckesblanketterna förvaras i ett låst skåp på institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet.

Intervjupersonerna har inte ombetts att prata om etiskt känsliga saker utan de har intervjuats om sitt arbete och sin yrkesutövning. I min erfarenhet verkade intervjupersonerna inte påverkas negativt av att delta i avhandlingsprojektet. Trots att intervjuerna genomfördes under pandemin var det lätt att rekrytera behandlare som ville delta i intervjuerna. Under intervjuens sista fråga då jag undrade om respondenterna ville lägga till något, sa många att de tyckte att det kändes roligt att delta och att de såg positivt på att få bidra till forskning om sitt eget arbete. Intervjupersonerna har vidare genom sitt arbete tillgång till regelbunden handledning med handledare som har utbildning i professionellt samtalsstöd.

Etiska resonemang kring den skriftliga etnografen

Även etnografen som en skriftlig representation medför etiskt ansvar eftersom bilderna som bokstäverna graverar inte kan sägas vara neutrala (Van Maanen, 1988). Kulturen i behandlingsgruppen är inte i sig självt synlig utan tydliggörs genom hur den återges i text.

I den skriftliga framställningen har jag anonymiserat alla deltagare genom pseudonymer. Jag har avidentifierat dem så att inga personuppgifter ska kunna kopplas till individerna som presenteras i etnografen. Till exempel har jag avstått ifrån att presentera gruppdeltagarna översiktligt i en tabell eftersom det har bedömts som etiskt känsligt. När en bakgrund ges om forskningsdeltagarna i gruppen beskrivs de som en grupp. Inga personuppgifter beskrivs så att de skulle kunna kopplas ihop med en enskild. Dock är det som studerats en

grupp och det kan därför vara svårt att aidentifiera dem ifrån varandra, det vill säga det är svårt att utesluta att någon av medlemmarna potentiellt skulle kunna läsa och känna igen sig själv eller någon annan.

Som tidigare nämnts är det inte de enskilda männen som varit fokus för analysen. Men även om det som studeras och omsatts i skrift inte i första hand är enskilda så innehåller avhandlingen riktiga människor som skulle kunna fara illa av hur de framställs samt om någon kunde identifiera dem som klienter inom socialtjänsten och som våldsutövare. För att värna forskningsdeltagarnas har jag valt att presentera så lite som möjligt om dem eller om mottagningen för att de inte ska kunna identifieras.

Något som dock möjliggjorts av studiens etnografiska ansats är att den synliggjort talets vardagliga aspekter. Det gav i sin tur upphov till omtolkningen av männens förklaringar som avhandlingens andra artikel bidrar med. Genom att omtolka förklaringarna med Bourdieus teori nyanseras den tidigare forskningens bild av männens förklaringar. Vi rör oss ifrån en syn på dem som moraliskt skrupelfria och sluga skådespelare till att snarare vara klumpiga agenter vars strategier inte fungerar i det sammanhang de befinner sig i. På så sätt skiftar analysen fokus från enbart individers rationalitet till strukturer och levda erfarenheter.

Även den skriftliga återgivningen av intervjuerna skulle kunna vara etiskt känslig med avseende på hur behandlarna tolkas och framställs. Tidigt i analysprocessen fokuserade jag mycket på hur socialarbetarna genom sina intervjuer konstruerade förgivettagna sanningar om hur relationer bör vara. Men ju längre jag och mina medförfattare kom i analysarbetet framstod det valet av teori och konsekvenserna det fick för framställningen av socialarbetarna som inte helt tillfredsställande. Talet i intervjuerna tycktes spegla deras professionella identitet och därmed verkade ett diskursivt raster falla till föga i frågan om vilken teori som kunde lägga sig närmast empirin. Den skriftliga framställningen av behandlarnas perspektiv förflyttade sig från att handla om språkliga konstruktioner som talar genom individerna till organisatoriska och professionella strukturer som tar utsträckning i rummet. På så sätt skiftar den tredje artikeln fokus från att kritisera socialarbetares görande till att istället förklara deras tal som en konsekvens av de strukturer som omgärdar dem. Som Wästerfors (2019) skriver tar delstudien vägen genom intervjuer med individer men frilägger något helt annat, nämligen hur socialarbetarna använder sitt professionella kunskapsystem som en konsekvens av hur arbetet organiseras inom socialtjänsten och vilka resurser som står dem till buds.

Tiidenberg (2018) lyfter fram vikten av att dela något om sig själv som ett sätt att utjämna maktskillnader och bjuda in till förtrolighet. Jag har som sagt försökt att tona ner mig själv eftersom jag bedömde att annat vore att påkalla uppmärksamhet och förflytta den från terapin till mig själv. Dock har jag försökt att i efterhand ge något tillbaka. Jag har kommunicerat min forskning till alla socialarbetare genom att skicka mina publikationer samt bjuda in till olika sammanhang där jag pratat om forskningen som de bidragit till. Jag har bett

terapeuterna som ledde gruppen jag deltog i att kommunicera publikationerna till männen som gick i behandlingen.

Nyttan med studien

En sista etisk aspekt som kan lyftas fram är den tänkbara nyttan som studiens kunskapsbidrag kan innebära. Även om avhandlingen både handlar om ett känsligt ämne och inbegriper människor som befinner sig i en sårbar situation bidrar den också med viktig kunskap om socialtjänstens arbete med våldsutövare, vilken hade varit svår att framställa på ett annat sätt än just genom den etnografiska ansatsen. För att försöka skydda kvinnor och barn har EU bestämt att man ska arbeta med våldsutövare. Men kunskapen om hur den svenska socialtjänstens arbete med gruppen faktiskt ser ut är begränsad. Kunskapsbrist kan också utgöra en potentiell risk eftersom det skulle kunna leda till falska förhoppningar, orimliga förväntningar eller felbedömningar som i värsta fall kan äventyra våldsutsattas säkerhet. Vissa har också kritiserat socialt arbete för att enbart arbeta med kvinnor och negligera män vilket skuldbelägger kvinnor för deras våldsutsatthet (Scourfield, 2001; 2002). Den här studien ger en rik beskrivning och en unik inblick i hur socialtjänstens arbete med våldsutövare kan se ut. Den skildrar vad som faktiskt sker i arbetet med våldsutövarna eftersom jag själv erfarit arbetet. Det hade varit omöjligt utan de deltagande observationerna. Avhandlingens kunskapsbidrag kan på så sätt utveckla både det praktiska arbetet med våldsutövare men även det med våldsutsatta. Vetandet som presenteras i den här texten kan också bidra till forskningen om mäns våld mot kvinnor och barn och våld i nära relationer. Jag tror att forskning om socialtjänstens arbete med våldsutövare bär en möjlighet till att göra gott både för män men också för de kvinnor, barn och män som blir offer för deras våld.

Resultat

I det här avsnittet placerar vi oss i betydelsens terräng.

Studie I

Negotiating Masculinity – An ethnographic exploration of a treatment group within Social Services for perpetrators of men's violence against women and children

Bakgrunden till den första artikeln är att mäns våld mot kvinnor och barn i nära relationer är ett världsomfattande socialt problem med allvarliga konsekvenser för de kvinnor och barn som drabbas. I Sverige har socialtjänsten sedan 2021 ett lagstadgat ansvar för att förändra de män som utövar våld, vilket är led i ett långtgående nationellt och internationellt arbete som syftar till att få våldet att upphöra. Men kunskapen om socialtjänstens arbete för att förändra våldsutövare är begränsad.

Den här studien utforskar socialtjänstens förändringsarbete etnografiskt genom frågan om vad som sker? Studien undersöker den praktiska översättningen av de politiska ambitionerna att förändra män i ett faktiskt vardagligt sammanhang, genom att utgå från en konkret behandlingsgrupp inom socialtjänsten. Den ger både en inblick i interaktionen mellan socialarbetarna och de män som blir föremål för arbetet. Etnografin visar också vad som inte görs och på så sätt vad som inte ryms inom ramen för förändringsarbetet.

Empirin utgörs av observationer av en behandlingsgrupp för män som utövade våld. Under behandlingsgruppens veckovisa terapisesioner äger en återkommande interaktion rum. Först ger männen uttryck för sitt perspektiv på konflikter i deras relationer till kvinnliga partners och de våldsamma handlingar de begått. De här utsagorna framställer männens kvinnliga partners som psykiskt sjuka. Det tolkades som en vägran att erkänna och ta in sin partners/ex-partners perspektiv på det våldet. Vidare förstods även den här vägran som en strategi för att upprätthålla makt i relationen och som ett sätt att göra maskulinitet. De två behandlarna som ledde gruppen utmanar sedan männens vägran genom att konfrontera männen med deras partners perspektiv. De uppmantar männen att försöka reflektera kring sina känslor och kommunicera dem till sin partner. De försöker få männen att vara mer känslomässiga, sårbara och

lära dem att bli mer verbala istället för att utöva våld. Därigenom försöker dem uppmuntra männen till att förhandla makt i relationen. Dessa processer är nära sammanflätade med en omförhandling av maskulinitet mot större jämställdhet, sårbarhet och kommunikativ öppenhet, vilka speglar det senmoderna västerländska samhällets relationsideal (Giddens, 1991, 1992; Duncombe & Marsden, 1993, 1995, 1996; Beck & Beck-Gernshiem, 1995, 2002; Castells, 2004; Jamieson, 1998; Smart & Neale, 1999; Bauman, 2003; Coontz, 2005; Mjöberg, 2011; Illouz, 2016).

Men den här omförhandlingen av maskulinitet verkade inte omfatta en förståelse av männen som fäder, trots att de alla hade barn vilket ofta är fallet inom socialtjänsten. Artikeln understryker därför vikten av att i förändringsarbetet anlägga ett perspektiv på maskulinitet som faderskap. Detta eftersom makt och våld inte kan förhandlas på ett meningsfullt sätt utan en förståelse för mammors och pappors omsorgsförmågor och de omsorgsarbete de gör i relation till sina barn, eftersom deras livsutrymme är nära sammanflätat med dessa praktiker. Att utesluta faderskap från omförhandlingen av maskulinitet riskerar att undergräva själva syftet med arbetet vilket är att minska våld och främja ökad jämställdhet bland män.

En praktisk implikation av resultaten är att socialtjänstens förändringsarbete behöver en mer omfattande förståelse av jämställdhet där maskulinitet förstås som faderskap. Det inbegriper pappors omsorgsförmåga i relation till sina barn och deras partner/ex-partner, deras förmåga att hantera medförälderskapet tillsammans med den andra föräldern samt deras vilja och förmåga att förstå sina barns sårbarhet och erfarenheter av våld.

Studie II

Strangers in the field: How can we understand violent men's accounts?

Den fråga som undersöks i avhandlingens andra artikeln är hur vi teoretiskt kan förstå mäns förklaringar till sitt våld. Precis som i artikel 1 utgörs empirin av observationer av en behandlingsgrupp, inom socialtjänsten, för män som utövat våld mot kvinnor i nära relationer. Genom gruppens terapeutiska samtal skapas tal om våld där männen ger uttryck för sitt eget perspektiv på sitt våldsutövande.

Studier av förklaringar till sociala överträdelser följer en lång väletablerad tradition inom sociologin eftersom den mening människor tillskriver en överträdelse kan ge inblick i sociala normer, problem och avvikelser (Mills, 1940, Scott and Lyman, 1968; Goffman, 1971; Cavanagh m. fl., 2001). Forskare har tidigare studerat hur män talar om och förklarar sitt våldsutövande (Ptacek, 1988; Hydén, 1992; Dobash and Dobash, 1998; Hearn, 1998; Anderson and

Umberson, 2001; Cavanagh m. fl., 2001; Wood, 2004; Partanen m. fl., 2006, 2010; Mullaney, 2007; Gottzén, 2013; Boëthius, 2015; Kelly & Westmarland, 2016). Flera studier bygger på Goffmans teori om återställande uppgifter (1971) som belyser hur människor försöker förhandla om den moraliska innebörden av sina överträdelse i samtal med andra. Givet Goffmans ontologiska antaganden om människan innebär det att den tidigare forskningen framställt männen som iscensättare.

Till en början urskildes ett återkommande mönster under observationerna av gruppen. Samtalet tycktes ha karaktären av en förhandling där flera av de verbala strategier som Goffman (1971) beskriver i sin teori förekom. Delar av resultatet, att männen i behandlingsgruppen talar om våldsutövandet i nära relationer som en följd av kvinnliga partners beteende, överensstämmer med vad andra forskare identifierat (Hydén, 1992; Dobash & Dobash, 1998; Cavanagh m. fl., 2001; Anderson & Umberson, 2001; Wood, 2004; Mullaney, 2007; Boëthius, 2015).

Genom att min vistelse förlängdes i behandlingsgruppen framstod de sociala handlingarna i behandlingsgruppen som oförenliga med Goffmans aktör som oupphörligen försöker förstå sig i andras blick. Talet speglade en oförmåga hos männen att reflektera över sig själva och på så sätt förstå hur deras berättelser kunde gestalta sig för andra. Det fanns tre aspekter på talet som kan illustrera det. Först handlade det om att männen verkade tala naturligt och ohindrat, utan att försöka dölja att de utövade våld. För det andra handlade det om att det vanligaste sättet att reagera på när någon annan berättade om våld var att uttrycka stöd till den som berättade, inte till den våldsutsatta. Slutligen hade männen i behandlingsgruppen svårt att förstå vad terapeuterna menade då de ifrågasatte männens berättelser om våld. De här delarna av empirin ledde mig till Bourdieu (1999) som till skillnad från Goffman menar att det som vägleder människors handlingar är delvis omedvetna processer som vanor och rutiner.

Med hjälp av Bourdieu omtolkade jag männens förklaringar som begränsade av, över livsloppet, förvärvade levda erfarenheter omsatta till kroppsliga dispositioner. De begränsas också av hur det sociala sammanhang de befinner sig i är strukturerat. Jag menar att talet i behandlingsgruppen bör förstås som att männens habitus inte harmonierar med de normer som förespråkas i terapin. Behandlingsgruppen liknas vid ett socialt fält (Bourdieu, 1999) som reflekterar normer i samhället om hur män och kvinnor bör vara mot varandra i kärleksrelationer (Giddens, 1992). Intimitet, jämställdhet, omsorg, kommunikation, lyhördhet och empati förespråkas där. Gentemot dessa ideal framträder männens preferens för traditionella relationer, där kvinnor är underordnade män, som en social avvikelse. Deras maskulinitet blir som en mörk spegling, man kan säga att deras habitus hamnar i otakt med den melodi som orkestreras på det sociala fältet.

Den här teoretiska dissektionen används för att driva argumentet att det är viktigt hur vi betraktar människans beskaffenhet och grunden för hennes handlingar eftersom det får konsekvenser för hur vi tänker att förändring kan äga rum (Beasley, 2012). Omtolkningen av de sociala handlingarna i gruppen gör att vi rör oss ifrån en syn på dem som sprungna ur individers rationalitet. Istället åskådliggörs männens perspektiv som reflektioner av levda erfarenheter, som är begränsade och som inte helt sammanfaller med strukturerna i det sociala sammanhang där männen befinner sig. Givet Bourdieus inspiration från fenomenologin innebär det även i förlängningen ett perspektiv på maskulinitet som en levd erfarenhet, något som utvecklas avslutningsvis i avhandlingens diskussionsavsnitt.

Studie III

Professional understandings of men's violence against women

Det praktiska arbetet med mäns våld i nära relationer har tidigare utövats inom kvinnojour rörelsen som del av en politisk kamp för att utjämna strukturella maktskillnader mellan män och kvinnor. Arbetet har fokuserat på att hantera konsekvenserna av mäns våld och varit inriktat på stöd och skydd till kvinnor och barn. Sedan millennieskiftet har socialtjänsten fått utökat ansvar för både våldsutsatta men även våldsutövande män, vilket lett till att arbetet med våld alltmer kommit att professionaliseras samtidigt som dess tidigare politiska konnotationer tycks gett vika. Svensk forskning om personal som arbetar inom socialtjänsten med kvinnor och barn har visat att psykoterapeutiska förklaringsmodeller kommit att betraktas som mer professionella än feministiska perspektiv på mäns våld. Flera argumenterar för att det kan leda till ett förlorat fokus på den maktobalans som råder mellan våldsutövare och våldsutsatt, vilket ytterst kan leda till att kvinnors och barns säkerhet äventyras.

Den här delstudien i avhandlingen tar sin utgångspunkt i tidigare svensk forskning om personalen som arbetar med mäns våld. Jag och mina medförfattare fokuserar på de professionella som arbetar med våldsutövarna eftersom socialtjänsten nyligen fått ett lagstadgat ansvar för att förändra våldsutövare. Socialarbetarnas förståelse av sitt arbete kan ytterst få praktiska konsekvenser för deras uppdrag att förändra de som utövar våldet. Vi undersöker hur de förstår mäns våld, hur de försöker att förändra sina klienter och vad de betraktar som målet med behandlingen.

Intervjuer genomfördes med 16 socialarbetare som också hade vidareutbildning i psykoterapi. De beskrev mäns våld som en konsekvens av ett trauma grundlagt i barndomen vilket gör att männen har svårigheter med att härbärga sina känslor. Det försöker socialarbetarna förändra genom att bygga en terapeutisk allians och stärka männens känslomässiga och empatiska förmåga.

I likhet med tidigare svensk forskning framträder i intervjuerna en psykoterapeutisk förståelse av mäns våld, något vi tolkar som ett uttryck för ett särskilt professionellt kunskapssystem (Abbot, 1988; Brante m.fl., 2019). Till skillnad från tidigare nämnd forskning tolkar jag och mina medförfattare den psykoterapeutiska förståelsen som ett uttryck för vilken profession och organisation som kommit att äga problemet, med andra ord hos vem lagstiftaren valt att placera problemet. I förlängningen bär den tolkningen ett viktigt kunskapsbidrag och ett budskap både till praktiskt socialt arbete och forskning om mäns våld. Nämligen att det har betydelse till vilken organisation och profession man förlägger ett socialt problem eftersom det är sammanbundet med olika slags organisatoriska resurser och professionella kunskapssystem vilka får praktiska konsekvenser för det arbete som kan bedrivas. På så sätt bidrar vi med ett strukturellt perspektiv till forskningen om socialt arbete med mäns våld. De psykoterapeutiska förståelserna av mäns våld är inte ett enbart ett uttryck för preferenser hos enskilda socialarbetare utan en konsekvens av hur man valt att organisera arbetet.

En annan viktig lärdom som kan dras utifrån studiens resultat är vilken betydelsefull roll som socialt arbete kan spela i arbetet med mäns våld. I flera feministiska och kritiska studier har forskare lyft fram begränsningarna och de potentiellt negativa konsekvenserna som är behäftade med individcentrerade eller psykologiska perspektiv på praktiskt arbete med mäns våld. Huvudsakligen har dessa understrukt att det kan vara farligt att förlora förståelser av hur makt och kön är sammanbundet med våldet eller betydelsen av kontexten där det utövas eftersom det ytterst kan leda till felbedömningar som kan äventyra kvinnors och barns säkerhet (Mattsson, 2013; Wagner Sörensen, 2015; Helmersson, 2017; Lauri, 2019). Jag och mina medförfattare menar att socialt arbete, med sin traditionellt holistiska syn på människan och betoningen på hennes sociala kontext, kan bidra med viktiga perspektiv och kunskap till arbetet med mäns våld.

I den här artikeln öppnas också ett fönster mot avhandlingens sista delstudie genom att argumentera för vikten av fortsatta utforskningar som kan undersöka hur ansvaret för män som utövar våld kom att anses som hemmahörande inom socialtjänsten och varför det ofta har översatts praktiskt till behandlingsarbete.

Studie IV

Hur socialtjänsten fick ansvar för att förändra våldsutövares beteende

I avhandlingens tredje delstudie tolkades således de professionellas förståelse av arbetet med våldsutövarna som en konsekvens av vilken profession och organisation som kommit att hantera problemet i Sverige. Det väcker i sin tur frågan om varför socialtjänsten fått ett ansvar för våldsutövare. Tidigare svensk forskning har visat hur mäns våld går från att betraktas som en privat angelägenhet till att mot slutet av 1990-talet ses som ett samhällsproblem. Forskning i socialt arbete har visat hur socialtjänsten fick ansvar för våldsut-satta kvinnor och barn. Men ännu har det inte utforskats hur det kom sig att socialtjänsten fick ansvar för våldsutövande män.

Sedan 2021 har socialtjänstlagen en ny paragraf som reglerar kommunernas ansvar för våldsutövare i nära relationer (13 kap. 8§). Där fastslås att till socialtjänstens uppgifter hör att *verka för att den som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende*. Enligt propositionen som ligger till grund för ändringen är samtal och behandlingsarbete den insats som socialtjänsten ska erbjuda våldsutövare för att de ska kunna förändras (Prop. 2020/21:163, s. 20–21). Detta trots att omfattande internationella utvärderingar av behandling för män inte kunnat visa på några betydande effekter av interventionen. I policyanalysen försöker jag klarlägga bakgrunden till lagtexten – hur det gick till när socialtjänsten fick ett ansvar för våldsutövarna. Avslutningsvis diskuterar jag tänkbara förklaringar till att socialtjänsten fått ett lagstadgat ansvar och varför det i praktiken realiserats i form av samtalsbehandling.

För att klarlägga bakgrunden till lagstiftningen har jag genomfört en policyanalys av flera olika typer av lagstiftande dokument med hjälp av Bacchis teori *Whats the problem represented to be?* Jag har fokuserat på vilka olika förståelser av våldsutövarna och ansvarsfrågan som funnits, vilka antaganden dessa vilar på, hur den här historiska utvecklingen uppstått samt vilka perspektiv som blir tystade över tid.

Resultaten delas in i tre faser då våldsutövare och /eller behandling diskuteras på den politiska agendan och då socialtjänsten får ett utökat ansvar för gruppen: på slutet av 1990-talet, tidigt 2000-talet och slutligen från 2011–2021. I slutet av 1990-talet nämns i en proposition behandling av män som angeläget, vilket är första gången som man föreslår insatser för våldsutövande män, vilket underförstått innebar att männen uppfattades som bärare av problemet. 2021 får socialtjänsten slutligen ett lagstadgat ansvar för gruppen. Ett centralt resultat är hur könsmaktsperspektivet på våldet finns med från början då problemet uppkommer på lagstiftande nivå för att sedan alltmer trängas

undan. Även perspektivet på våldsutövarna som fäder framstår som viktigt under början av milleniet men tycks minska i betydelse efter 2010. Bärande i argumentationen för varför socialtjänsten bör få ansvar är att problemet förstås som ett samhällsproblem. Men det uppfattades på samma gång även som en fråga om individers avvikelse vilket då ansågs kunna hanteras med hjälp av behandling.

I diskussionen belyses socialtjänstens arbete med våldsutövarna som en av alla de strategier som samhället använder för att hantera mäns våld.

Varför den nya lagstiftningen kom till är först och främst för att mäns våld idag uppfattas som ett allvarligt samhällsproblem. Sveriges undertecknande av Istanbulkonventionen framstår också som väsentligt eftersom den föreskriver att alla undertecknande länder i EU bör vidta lagstiftande åtgärder för att kunna förändra våldsutövarns beteende. Att det blev socialtjänsten som fick ansvaret för att förändra våldsutövarns beteende har att göra med antalet samhällsaktörer som lagstiftaren hade att välja emellan för uppdraget var begränsat. Det hade också vuxit fram både kunskap och erfarenhet hos personal inom kommunernas socialtjänst. Den kunskap och de stödformer som initialt växte fram inom frivilligsektorn har delvis tagits över av kommunernas personal i socialtjänsten. Inspirationen från ATV tillsammans med de vägledande kommentarerna i förarbetena till lagstiftningen ses som bidragande orsaker till att det ansvar kommunerna fick har realiserats i form av samtalsbehandling.

Diskussion

Den här avhandlingen har utforskat hur socialtjänsten utformar sitt arbete för att förändra våldsutövare och varför arbetet har kommit att gestalta sig på ett visst sätt. Om jag försöker berätta om kunskapen som finns i avhandlingen ifrån motsatt håll, utifrån och in, genom de olika meningslagren, skulle berättelsen kunna se ut såhär: vi har fått veta hur socialtjänsten slutligen fick ett lagstiftat ansvar för våldsutövarna 2021. För att kunna hantera våldsutövarna inom socialtjänsten har det utformats ett specialiserat rum som befolkas av socionomer med vidareutbildning i psykoterapi. De här socialarbetarna lutar sig mot ett psykoterapeutiskt kunskapssystem, vilket tolkats som en konsekvens av vilken organisation och profession som fått ansvar för våldsutövarna. I avhandlingens andra del beskrivs varför socialtjänstens förändringsarbete bedrivs på ett särskilt sätt.

Vidare ger avhandlingen en bild av interaktionen mellan klienter och socialarbetare i det här särskilda rummet. Genom interaktionen försöker socialarbetarna att förändra männen genom att förhandla deras maskulinitet. De försöker omskapa männen till att bli mer lyhörda och kommunikativa. Behandlarna försöker att få männen att kunna blicka ut ifrån sin partners meningshorisont. På så sätt uppmanar socialarbetarna männen till att kunna ge omsorg, att de ska kunna förhandla makt i relationer och därmed bli mer jämställda män. I förhandlingen är det av betydelse att ha en omfattande förståelse av maskulinitet som faderskap som alltså inbegriper omsorgsansvar om barn. Detta eftersom omsorg om barn är oskiljaktigt sammanbundet med makten i relationen mellan mammor och pappor. Om olika krav ställs på mammors och pappors omsorgsförmåga riskerar förändringsarbetet att återskapa just den maktskillnad som arbetet syftar till att utjämna. Jag har argumenterat för att mäns perspektiv på sitt våldsutövande reflekterar deras levda erfarenheter vilka inte harmonierar med strukturerna i det sociala sammanhang där de befinner sig. De liknades på så sätt vid främlingar på fältet. Det teoretiska bidraget, betoningen på hur trögrörligt habitus är, visar hur svårt det kan vara att förändra männen. I avhandlingens första del har vi fått veta hur socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövare ser ut.

Varför behandling?

Avhandlingen visar hur socialtjänsten fick ansvar för våldsutövarna och att det ansvaret ofta praktiskt omsatts till behandling (Sörmark, 2024). Socialtjänsten har utformat ett specialiserat rum för att hantera våldsutövarna och det särskilda rummet befolkas av socionomer som även är psykoterapeuter. Socialtjänstens förändringsarbete med våldsutövarna, vilket utgörs av behandlande interventioner i detta särskilda rum, är en avvikelse ifrån socionomers traditionella sociala arbete, som istället oftast organiseras som ärendehandläggning inom en förvaltningsmyndighet. Socialarbetarna som arbetar inom förändringsarbetet har på så sätt en större frihet än många andra. Det understryks av att hanteringen av våldsutövarna gett upphov till skapandet av ett särskilt rum.

Det är svårt att ge ett uttömmande svar på varför arbetet kommit att anta just denna gestalt och varför behandling fått en så framträdande ställning inom socialtjänstens förändringsarbete. Snarare går det att diskutera flera tänkbara bidragande orsaker. I början av 2000-talet då socialnämnderna fick ett visst ansvar för våldsutövarna sökte sig flera som arbetade i kommuner till det frivilliga stödfältet som riktade sig till män (Sörmark, 2024). Detta fält har aldrig haft samma politiska eller feministiska förankring som arbetet med våldsutsatta utan har istället präglats av en behandlingsideologi (Eriksson m. fl., 2006; Holmberg & Bender, 1998). Stödfältet var tidigt inspirerade och handleda av den norska stiftelsen Alternativ till Våld (Eriksson m. fl., 2006). ATV har inte heller samma feministiska prägel, jämfört med den svenska kvinnojoursrörelsen, utan stiftelsen grundades och leds fortfarande av psykologer som förespråkar behandling. Dock beskriver de själva att deras behandling tar utgångspunkt ur ett könsmaktsperspektiv (Askeland och Råkil, 2017).

En viktig faktor för att kunna förstå varför socialtjänstens förändringsarbete fått den särskilda utformning den har är att idén om behandling är stark inom socialtjänsten. Behandling kan liknas vid en förgivettagen sanning, allmänt vedertagen och sällan ifrågasatt. Socialtjänsten erbjuder exempelvis familjebehandling och missbruksbehandling. På så sätt är behandling ett verktyg som ligger nära till hands då individer avviker socialt. Att bedriva behandling uppfattas som finare än att exempelvis handlägga ärenden inom ekonomiskt bistånd (Liljegren, 2008). Arbete med behandling kräver också oftast någon form av vidareutbildning efter socionomexamen, vilket innebär att behandlingsarbete är en central del av socionomers professionssträvanden (Liljegren, 2008). Det skulle kunna vara så att ATV:s psykologiska behandling svarat mot dessa professionssträvanden, att det har varit ett sätt för socionomerna som arbetar med våldsutövarna att uppnå en högre grad av professionalitet, genom att aspirera på ett mer robust och psykologiskt präglat kunskapsystem (Brante, 2019). En annan tänkbar förklaring är Istanbulkonventionens formulering av problemet med våldsutövarna som ett individuellt beteendeproblem

som bör åtgärdas med behandling. I ljuset av Istanbulkonventionen, som Sverige undertecknat, ligger det nära till hands att utforma just behandlingsenheter, för att leva upp till dess specifika påbud. En avgörande faktor för varför förändringsarbetet utformats som det gjort är alltså socionomers strävan efter en högre grad av professionalitet, där behandling varit ett medel för att uppnå det.

Flera forskare har pekat på begränsningarna med individuellt behandlingsarbete och argumenterat för vikten av ett maktperspektiv på socialt arbete med mäns våld. De menar att det finns aspekter av mäns våld som är svåra att synliggöra enbart med individuella psykoteraeutiska perspektiv, likt de som förespråkas i socialtjänstens specialiserade rum för våldsutövarna. Sådana aspekter är makten i relationen mellan den som utsätter och den som utsätts för våld. Något som vi fått veta genom resultaten är att de professionella som arbetar med våldsutövarna lutar sig mot ett psykoteraeutiskt kunskapssystem. Socialarbetarna beskriver att de försöker att möta männen där de befinner sig, att de jobbar med känslomässiga svårigheter som grundlagts i barndomen som de försöker avhjälpa genom att lära ut kommunikativa färdigheter. Socialarbetarna som ska förändra våldsutövarna har förvisso stor frihet i det specialiserade rummet. Likväl är de ändå kringskurna organisation och de professionella resurser som står till buds. Socialarbetarna möter individer som är bärare av sociala problem som orsakas av strukturer som kön. Strukturer som ger män mer makt än kvinnor. Ändå är de verktyg som ges främst att försöka förändra män på individnivå, i mötet mellan människa till människa, genom relationen, eller en terapeutisk allians som avhandlingens intervjupersoner uttrycker det. Det är på så sätt en svårbalanserad uppgift de bär, att försöka förändra människor på individnivå som är präglade under strukturella villkor. Men det finns begränsningar med att enbart betrakta våldsutövare som någon som förvärvat känslomässiga svårigheter i barndomen. Om förändringsarbetet enbart utgår från en syn på individens känslomässiga svårigheter kan det leda till att det blir svårt att också synliggöra individen som en aktiv part med ett ansvar för att sluta utsätta kvinnor och barn för våld. Ett av avhandlingens resultat som på så sätt skulle kunna ha relevans för praktiskt socialt arbete är vikten av att också ha en förståelse av våldet som en makthandling. På så sätt sällar sig avhandlingens kunskap till tidigare forskning som belyst vikten av ett maktperspektiv i socialt arbete med mäns våld (Mattsson, 2013; Wagner Sörensen, 2015; Lauri, 2019; Helmersson, 2017; Hoppstadius, 2020; GRE-VIO, 2024).

I den följande avslutande delen vill jag lyfta fram vad jag betraktar som avhandlingens teoretiska bidrag med avseende på våldsutövande män och några praktiska implikationer för förändringsarbetet med våldsutövare.

Gruppbehandling

Något som synliggjorts genom den etnografiska ansatsen, som just blottlägger interaktionen, är hur gruppformatet interagerar med behandlingens mål att förändra män. I både delstudie 1 och 2 ges exempel på när männen förstärker varandra i ansvarsbefriande beteenden. De stödjer öppet när andra deltagare berättar om konflikter som ägt rum i relationer och som framställer kvinnliga partners som galna och irrationella. Utifrån Goffmans teori skulle man kunna tolka det som att gruppen hjälper talaren att förflytta skulden för moraliska överträdelser till kvinnliga partners. Den gruppinteraktionen kan ses som ett försvårande element i relation till behandlingens syfte, vilket är att förändra männen genom att få dem att blicka ut ifrån sin partners perspektiv. De andra gruppmedlemmarna bidrar istället oftast till att bekräfta talarens vägran att anta sin kvinnliga partners perspektiv (West och Zimmerman, 1987). Observationerna av behandlingen ger flera exempel på hur deltagarna skuldbelägger sina kvinnor för det våld som de utövat mot dem. Det är ett resultat som går igen från tidigare forskning, både i äldre men även nyare studier (Ptacek, 1988; Hydén, 1992; Dobash and Dobash, 1998; Hearn, 1998; Anderson and Umberson, 2001; Cavanagh m. fl., 2001; Wood, 2004; Partanen m. fl., 2006, 2010; Mullaney, 2007; Gottzén, 2013; Boëthius, 2015; Caman, m.fl., 2024). Men avhandlingen visar också hur gruppen av män ofta stöttar varandra i beskrivningar som förflyttar skulden för våldet till kvinnor.

Att gruppen hjälper och stöttar de som på olika sätt ursäktar sitt våld samtidigt som behandlingen syftar till att få män att ta ansvar för sitt våldsutövande och att känna empati kan tänkas utgöra en försvårande omständighet.

Oftast ges behandling i en grupp sammansatt av män som har liknande problematik både i egenskap av att de tidigare utövat våld i nära relationer samt att de förlägger skulden för våldsutövandet utanför sig själva. Den tidigare forskningen har också kritiserat gruppformen för behandling av våldsutövare. McGinn m.fl. (2020) skriver att det finns en risk att gruppen fungerar som emotionell katharsis för individer som tvärtom bör väckas till en medvetenhet om de allvarliga konsekvenser som deras våldsutövande får för andra. De refererar till annan forskning om skadliga psykologiska behandlingar som visat att gruppbehandling kan minimera och samtidigt förstärka negativa beteenden (Dishion m.fl., 1999; Petroshino m.fl., 2003). Armenti och Babcock (2016) menar att gruppformatet bygger på att ett och samma koncept fungerar för alla i gruppen vilket den tidigare forskningen visat är mindre effektivt än när behandlingen istället skraddarsys utifrån individuella förutsättningar och risker (Strand, m.fl., 2022). De menar också att det heller inte kan uteslutas att de som utövar mindre allvarligt våld lär ifrån män som utövar mer och farligare typer av våld vilket skulle kunna leda till ett eskalerande av våldsutövande (Armenti & Babcock, 2016).

Men de finns även annan forskning som lyfter fram gruppens betydelse för omförhandling till nya och mindre våldsamma identiteter (Partanen m.fl.,

2006; Räsänen, 2012). Andra skriver att just gruppens sammansättning av individer som delar samma problem kan hjälpa våldsutövare att lyssna till kritik som annars skulle orsaka starka känslor av skam (Silvergleid & Mankowski, 2006).

En praktisk implikation av den kunskap som presenteras i avhandlingen kan på så sätt vara att med eftertanke noggrant överväga de potentiella negativa effekter som är behäftade vid gruppbehandling, innan klienter som har liknande problem med våldsutövande och externaliserande beteende sammanförs.

Maskulinitet som en levd erfarenhet

I artikel två omtolkas mäns förklaringar till våldsutövandet med hjälp av Bourdieu som delvis reflekterande en levd erfarenhet och betydelsen av den för hur män själva ser på sitt våld. Beasley (2012) menar att olika teoretiska antaganden får konsekvenser för hur vi kan betrakta och åskådliggöra verkligheten i forskning. Genom att introducera Bourdieu i analysen i artikel två omvandlas synen på männen i behandlingsgruppen från sluga skådespelare som noggrant överväger iscensättningen av sig själva till människor vars levda erfarenheter för med sig att det handlar på ett sätt som inte harmonierar med strukturerna på det sociala fält där de befinner sig. På så sätt har avhandlingen bidragit med en annan teoretisk förståelse till forskningsfältet om mäns förklaringar till sitt eget våldsutövande.

Vidare bidrar avhandlingen också till teorier om manlighet utifrån ett fenomenologiskt perspektiv och med en teoretisk förståelse till forskning i socialt arbete om hur maskulinitet kan förstås. Med begreppet habitus betonar Bourdieu vikten av den levda erfarenheten för att förstå människans sociala handlingar, exempelvis handlingar varigenom manlighet konstrueras, vilket studerades i artikel 1³. Bourdieu visar här en tydlig inspiration från den fenomenologiska tanketraditionen (Broady, 1991). Fenomenologin sätter förkroppsligandet av den levda erfarenheten i centrum och bidrar med en förståelse av vårt sätt att vara i världen och världens sätt att vara i oss (Moi, 1999). Berggren (2014a) har kritiserat forskningsfältet om män och maskulinitet för att inte ha tagit tillräckligt intryck av den rika flora av olika vetenskapstraditioner som feministisk forskning inspirerats av. Han föreslår också att forskning om konstruktioner av maskulinitet bör använda sig av fenomenologiska teorier eftersom de kan visa hur män förkroppsligar en historia av förvärvandet av maskulinitet (Berggren, 2014).

³ Flera feministiska forskare har dock kritiserat Bourdieus teoribyggande, inte minst med avseende på att hans tendens att sätta klass i centrum på bekostnad av andra strukturer som exempelvis kön. För en utförlig och initierad beskrivning av den feministiska kritiken mot Bourdieu se Adkins och Skeggs (2004).

I socialt arbete är forskning om konstruktioner av kön oftast synonymt med konstruktioner av femininitet (Hammarén m.fl., 2015). Vissa menar till och med att män negligeras och förbises som klienter, vilket kan leda till ett skuld-beläggande av kvinnor för de våld som de utsatts för av män (Baum, 2016; Scourfield, 2001, 2002). Det finns alltså ett meningsutrymme att fylla både beträffande studier av maskulinitet i socialt arbete samt teoretiserandet av maskulinitet som fokuserar på betydelsen av hur män förkroppsligar en historia av att leva som män.

Avhandlingens resultat kan placeras i det skisserade meningsutrymmet eftersom den undersöker konstruktioner av kön i socialt arbete som inte uppehåller sig vid femininitet. Istället fokuseras konstruktioner av manlighet i en behandlingsgrupp inom socialtjänsten för våldsutövare. Vidare bidrar den också till belysandet av maskulinitet som en levd erfarenhet med inspiration ifrån ett fenomenologiskt tankegods.

Givet avhandlingens teoretiska bidrag är en tänkbar väg för framtida forskning att utforska våldsutövande mäns levda erfarenheter, deras livshistoria av att leva som män och vilken betydelse maskulinitet och levda erfarenheter har haft för deras livsbanor. Forskare bör även undersöka hur dessa kan påverka och samspela med viljan till och förutsättningarna för att ta emot hjälp av socialtjänsten för sitt våldsutövande.

Maskulinitet som faderskap

Jämställdhet utan barn

Den etnografiska utforskningen som blottlagt interaktionen i socialtjänstens förändringsarbete har visat att det som faktiskt sker då socialarbetarna försöker att förändra männen är en förhandling av maskulinitet. Socialarbetarna försöker att förändra männen till att bli mer känslomässigt kommunikativa, sårbara och lyhörda. Socialarbetarna försöker systematiskt att få männen att kunna blicka ut ifrån sin partners perspektiv, som ett sätt att försöka få dem att kunna förhandla makten i relationen i motsats till att utöva våld. Det kan tolkas som att den manlighet som förespråkas i socialtjänstens förändringsarbete, vilken socialarbetarna försöker att omskapa männen till, är en man som kan ge omsorg, istället för att utöva våld. Att kunna ge omsorg förutsätter i sin tur en förmåga till att kunna anta någon annans perspektiv, att kunna förstå vad den andra parten behöver. Det här idealet om hur män ska vara mot kvinnor i nära relationer har tolkats som ett uttryck för det senmoderna samhällets relationsideal.

Men feministiska forskare har bidragit med en kritik mot dessa familjesociologiska teorier som handlar om att det blir omöjligt att förhandla makt i relationer mellan män och kvinnor, omöjligt att uppnå jämställdhet, såvida

inte en förståelse av betydelsen av omsorgsarbete i förhållande till barn inbegrips. Överfört till den här avhandlingens resultat är den kritiken relevant eftersom det innebär att socialtjänstens förändringsarbete skulle kunna gagnas av en mer radikal förståelse av den jämställdhet som arbetet syftar till att uppnå. Det är en jämställdhet som inkluderar betydelsen av moderskap och faderskap och alltså hur omsorg om barn är sammanflätad med makten i relationen mellan mammor och pappor.

Många feministiska forskare har visat att trots jämställdhetens positiva konnotationer är den ett begrepp som tycks öppna upp för vissa förståelsevärldar samtidigt som det utestänger andra (Magnusson, 2000). Även om jämställdhet varit en del av svenska policys sedan 1960-talet kan förändringarna på en mängd områden beskrivas som små snarare än omvälvande (Ahlberg m. fl., 2008). De jämställdhetspolitiska åtgärderna har främst lett till att kvinnor anammat maskulina ideal, förvärvsarbete, medan män inte omfamnat eller tagit större del av feminint kodat omsorgsarbete om hem och barn (Ahlberg m. fl., 2008). Jämställdhet gäller delvis båda könen förvärvsarbete men inte delat ansvar för föräldraskap. Flera argumenterar för att jämställdhet framförallt sätter relationen mellan män och kvinnor i centrum men bortser från betydelsen av omsorg om barn (Bäck-Wiklund, 2000; Smart och Neale, 1999; Jamieson, 1998). En av de största utmaningarna tycks alltså vara den orättvisa arbetsdelningen som uppkommer då kvinnor och män får barn och blir mammor och pappor.

I gruppbehandlingen var det våldet mot och relationen till partnern som var i fokus. Sällan sattes det våldet i relation till att alla deltagarna också var pappor. Männerna pratade inte själva om relationer till sina barn. Frågor kring relationen till barnen, hur den påverkades av våldsutövandet och faderskap var oftast inte något som de andra männen i gruppen tog upp till diskussion. De två socialarbetare som ledde gruppen ställde sällan frågor till männen om hur de trodde att deras barn påverkades eller upplevde våldet och konflikterna. Problematiseringar av männens omsorgsförmåga i relation till våldet som de utövat var frånvarande. Faderskap låg förvisso som ett separat tema i behandlingen, som omfattade totalt 24 träffar. Men jag menar att faderskap inte kan betraktas som ett separat tema utan att det behöver genomsyra och vara en integrerad del av förändringsarbetet, eftersom det är svårt att särskilja omsorg om barn ifrån makten i relationen mellan mammor och pappor. På så sätt är det anmärkningsvärt att faderskap var frånvarande under behandlingsgruppens träffar. I den sista delstudien som undersökte bakgrunden till den nya lagstiftningen fanns förvisso perspektivet på våldsutövarna som pappor med i den mittersta tidsperioden. I början av 2000-talet då våldsutövarna alltmer uppfattas som ett socialt problem skriver man bland annat i SOU 2006:65 att socialtjänsten regelbundet kommer i kontakt med våldsutövande män eftersom de ofta är fäder. I proposition 2005/06:155 nämner lagstiftaren att man vill motverka barns utsatthet för våld i familjen. I proposition 2007/07:38, vil-

ken också för första gången leder till ett visst kommunalt ansvar för våldsutövarna, står att socialtjänsten bör ta ett helhetsgrepp om alla i familjer där det förekommer våld. Men den sista delstudien visar också hur perspektivet på våldsutövarna som fäder tystas under den sista studerade tidsperioden, då socialtjänsten får ett lagstadgat ansvar (Sörmark, 2024). Förståelsen av socialtjänstens klientel av våldsutövare som fäder var alltså något som försvann i början på 2010-talet.

De här resultaten överensstämmer med tidigare forskning som visat att både socialarbetare och våldsutövare tenderar att hålla isär våldsutövandet mot mammor och omsorgsförmåga i relation till barnen (Eriksson, 2003, 2010; Gudjonsdottir & Stanley, 2024; Stanley m. fl., 2012; Kempe m. fl., 2025). Detta trots att forskning visar att mäns våld mot kvinnor och mäns våld mot barn ofta samexisterar (WHO, 2024; Devaney m.fl., 2021; Kempe m. fl., 2025). Om behandlingens omförhandling av maskulinitet inte inbegriper en förståelse av faderskap kan det få konsekvenser för den jämställdhet som förrespråkas i arbetet för att förändra männen.

Betydelsen av faderskap i socialtjänstens förändringsarbete

Socialtjänstens förändringsarbete syftar till att få män att upphöra med våld. Men eftersom de män som blir föremål för socialtjänstens förändringsarbete också är pappor blir det viktigt att arbetet utgår från en omfattande förståelse av jämställdhet som inkluderar faderskap. Omsorg om barn är något som måste ges eftersom barn är beroende av föräldrars omsorg för att kunna överleva (Bäck-Wiklund, 2000). Det är på så sätt ett arbete som måste utföras. Om den ena föräldern väljer bort att ge omsorg måste den andra föräldern ge den. Det gör omsorgsrelationer oskiljaktigt även till maktrelationer. Bekkengen (2002) menar att när män och kvinnor blir föräldrar framträder en skillnad mellan deras föräldraskap. Kvinnor görs till den huvudansvariga föräldern med skyldigheter att se till att barnets bästa förverkligas, medan mannen blir pappa med rätt att välja. Föräldraskapet begränsar därmed handlingsutrymmet i högre grad för kvinnan än för mannen. På så sätt bibehålls maktskillnader mellan män och kvinnor. Som Tronto (1993, 2013) uttrycker det är makt intimt sammanflätat med vem som ger och vem som slipper ge omsorg. Hon liknar att slippa ge omsorg vid ett privilegium som ger mer makt medan den som måste ge omsorg får mindre makt och därmed mindre livsutrymme. Det här blir särskilt tydligt och problematiskt då fäder utövar våld mot mammor och barn. Eriksson (2003) visar hur mammors och pappors olika föräldraskap kan liknas vid en över- och underordningsrelation där fäder får stort handlingsutrymme och mindre ansvar, medan mödrar får stort ansvar och mindre handlingsutrymme.

Ur ovanstående går också att uttolka att moderskap är en del av "görandet" av feminitet (Butler, 1988). Men faderskap är inte något som ovedersägligt begripliggör maskulinitet. Skillnaden mellan konstruktionen av maskulinitet

och feminitet i förhållande till faderskap och moderskap kan få flera praktiska konsekvenser i förändringsarbetet. Dels att behandlingen inte i tillräcklig utsträckning uppmärksammar konfliktytor som kan uppstå just kring omsorgen om barnen. Vidare kan den dynamik som gör det svårt för kvinnor att lämna våldsutövare, som ofta innebär en fortsatt möjlighet för män att fortsätta utöva våld mot kvinnor och barn efter en separation, osynliggöras (Eriksson, 2003; Bruno, 2016). Då omförhandlingen av maskulinitet inte innebär en omförhandling av faderskap återskapas en skillnad mellan mammor och pappor. Den skillnaden mellan vad mammor och pappor förväntas göra beträffande omsorg om barn kan riskera att undergräva jämställdhet och då i förlängningen även reproducera den maktobalans som arbetet syftar till att utjämna.

Scott (2021) argumenterar för att våldsutövande berättar något om faders omsorgsförmåga, att det kan ses som ett sätt att fadra, ett sätt att vara pappa på. I ljuset av det argumentet skulle en omförhandling av maskulinitet på så sätt kunna fokusera våldsutövares omsorgsförmåga. Det inbegriper deras förmåga att hantera medförälderskapet tillsammans med barnens mammor, deras relation till sina barn samt deras vilja och förmåga att förstå sina barns utsatt-het och upplevelser av våld.

English summary

Men's violence against women and children in intimate relationships constitutes a global social problem with severe consequences for those affected. In Sweden, since 2021, the social services have held a statutory responsibility to work toward changing the behaviour of men who use violence, as part of a broader national and international effort aimed at ending such violence. However, knowledge about how social services actually organize this work remains limited. If we are to meaningfully contribute to change among those who perpetrate violence and, by extension, support those who are subjected to it, both practitioners and researchers require a deeper understanding of how social services engage with violent offenders.

The central question addressed in this dissertation concerns how social services design and implement interventions intended to change the behaviour of men who use violence. A related question is why this work has taken the form it currently does. The dissertation explores the Swedish social services' change-oriented practice with violent offenders ethnographically and analyses the factors that have shaped its particular expression. It examines how political ambitions to transform men are translated into everyday practice by focusing on a concrete treatment group within the social services. In doing so, it provides knowledge about the interaction between social workers and the men that participates in treatment. The ethnography also highlights what is not done, thereby illuminating the boundaries of what is considered possible within the framework of change-oriented practice.

The aim of the dissertation was to ethnographically explore how the social services' change-oriented work with perpetrators of men's violence is carried out, and how it has come to take its current form. The dissertation is a compilation of four studies, each focusing on different contexts of this work. The research questions guiding the exploration were: What takes place within the social services' group treatment for men who have used violence against women in intimate relationships? How can the men's own perspectives on their use of violence be understood? How do the professionals who provide treatment for men conceptualize the causes of violent behaviour and the possibilities for change? What is the background to the legislation that assigns the social services responsibility for working with perpetrators of violence?

The first part of the ethnography is based on empirical material from seven observations of a group therapy program within the social services for men

who have used violence against women. Studies 1 and 2 thus explore what the social services' change-oriented work with perpetrators consists of in practice. The final part of the dissertation, Articles 3 and 4, seeks to understand why this work has come to take the particular form it has. In these studies, the empirical material consists of 16 interviews with social workers, all of whom had additional training in psychotherapy. The final study is based on various legislative documents.

To illuminate and analyse the empirical material from the treatment group, theories concerning late-modern relational ideals were employed. In order to discuss and problematize the choice of theoretical framework, the extensive feminist critique of these theories is also presented. Within the dissertation, this feminist critique is important because it helps articulate the theoretical choice as an orientation toward an ideal, thereby making it possible to highlight constructions of masculinity as well as what appears to fall outside their scope. To further clarify what unfolds in the therapeutic setting, Goffman's theories on how individuals negotiate the moral meaning of social transgressions were used, alongside Bourdieu's theory of the interplay between habitus and social fields, which enabled a reinterpretation of what drives the men's social actions. Additionally, a theoretical understanding of gender as repeated social practices grounded in embodied lived experience was applied to interpret constructions of masculinity. In the third sub-study, professional theory was used to analyse the knowledge system that emerged in the interviews. Finally, Bacchi's WPR approach was employed to interpret and analyse the background of the legislation that assigns the social services responsibility for changing the behaviour of violent offenders.

This dissertation has examined how the social services design their work aimed at changing the behaviour of violent offenders, and why this work has come to take the particular form it does. What unfolds in the social services' group treatment for men who have used violence against women in intimate relationships can be understood as a negotiation of masculinity. The therapists seek to guide the men toward becoming more emotionally expressive and vulnerable, a process illuminated through theories of late-modern relational ideals. However, this negotiation does not seem to incorporate an understanding of masculinity as fatherhood, which complicates the treatment's overarching aim, namely, to renegotiate power and violence within relationships between mothers and fathers.

Furthermore, the men's own explanations for their use of violence have been explored. I argued that the men's perspectives reflect their lived experiences, which do not align with the structures of the social context in which they find themselves. In this sense, they resemble strangers to the field. The first part of the dissertation thus describes how the social services' change-oriented work with violent offenders is enacted in practice.

In the second part of the dissertation, the explorations from the treatment group are contextualized through interviews with professionals who work

with men, focusing specifically on how they understand the causes of violent behaviour and the possibilities for change. The interview material is analysed both as a reflection of a psychotherapeutic knowledge system and as a consequence of how social work with perpetrators has been organized. This, in turn, raises the question of why the social services were assigned responsibility for this issue. This issue is ultimately examined in a policy analysis that provides a final contextual layer to the social services' change-oriented practice.

The background to the legislation is divided into three phases, beginning with the first instances in the late 1990s when perpetrators were discussed as a social problem and interventions targeting them were proposed as a solution, and ending with the 2021 legislation that formally assigned responsibility to the social services. Finally, the dissertation discusses possible explanations for why the social services were given this responsibility and why, in practice, it has been translated into conversational, therapy-based interventions.

In the concluding chapter of the dissertation, the prominence of treatment within the social services' change-oriented work with perpetrators is discussed. Possible explanations highlighted include the organizational and professional conditions of the Swedish social services, the historical role of therapeutic work within the professional aspirations of social workers, and the professional identities of those who carry out this work. Another issue considered in light of the findings is the importance of carefully weighing the advantages and disadvantages of group-based interventions before bringing perpetrators together, as the study shows how participants may reinforce one another in practices that deflect responsibility. A further contribution of the dissertation is its theoretical elaboration of masculinity as a lived experience. This suggests that future research needs to direct greater attention to perpetrators' lived experiences and to how they themselves understand the lives they have led and the ways these have shaped who they have become.

Finally, the dissertation discusses the potential significance of conceptualizing fatherhood as an integral dimension of masculinity within change-oriented practice. A more comprehensive understanding of gender equality, where men's fatherhood is included in the renegotiation of masculinity, is important, given that the caregiving practices of both mothers and fathers are closely intertwined with the power relations within their relationships. If fatherhood is not incorporated into the constructions of masculinity that inform the work, in the way that motherhood is often understood as central to femininity, there is a risk that distinctions between mothers and fathers will be maintained. In the long run, this may contribute to reproducing the very power imbalances that the social services' change-oriented efforts seek to counteract.

Referenser

Abbot, A. (1988). *The system of professions: An essay on the division of labour*. University of Chicago Press.

Acker, J., Barry, K., & Esseveld, J. (1983). Objectivity and truth: Problems in doing feminist research. I *Women's studies international forum*, 6(4), 423-435). Pergamon.

Adkins, L., & Skeggs, B. (2004). *Feminism after Bourdieu*. Oxford, UK: Blackwell.

Ahlberg, J., Roman, C., & Duncan, S. (2008). Actualizing the “Democratic Family”? Swedish policy rhetoric versus family practices. *Social Politics*, 15(1), 79-100.

Akoensi, T.D., Koehler, J.A., Lösel, F., & Humphreys, D.K. (2012). Domestic violence perpetrator programs in Europe, part 2: a systematic review of the state of evidence. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 57(10), 1206–1225.

Amit, V. (2000). *Constructing the Field. Ethnographic Fieldwork in the Contemporary World*. Routledge.

Anderson, K. L., & Umberson, D. (2001) ‘Gendering violence: Masculinity and power in men’s accounts of domestic violence’. *Gender & Society*, 15(3), 358–80.

Andersson Vogel, M. (2012). *Särskilda ungdomshem och vårdkedjor Om ungdomar, kön, klass och etnicitet*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

Arce, R., Arias, E., Novo, M., & Fariña, F. (2020). Are interventions with batterers effective? A meta-analytical review. *Psychosocial Intervention*, 29(3), 153–164.

Armenti, N. A., & Babcock, J. C. (2016). Conjoint treatment for intimate partner violence: A systematic review and implications. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 5(2), 109.

Askeland, I., & Råkil, M. (2017). Models on treatment of intimate partner violence – gender based and trauma informed work at alternative to violence in Norway. I Holt, S., Øverlien, C., & Devaney, J. (red.), *Responding to domestic violence. Emerging challenges for policy, practice and research in Europe* (269-291). Jessica Kingsley Publishing.

Babcock, J.C., Green, C.E., & Robie, C. (2004). Does batterers treatment work? A meta-analytic review of domestic violence treatment. *Clinical Psychological Review*, 23, 1023–1053.

Babcock, J. C., Canady, B., Graham, K. H., & Schart, L. (2007). The evolution of battering interventions: From the dark ages into the scientific age. I Hamel, J., & Nicholls, T. (red.), *Family therapy for domestic violence: A practitioner's guide to gender-inclusive research and treatment* (s. 215–244). New York, NY: Springer.

Babcock, J., Armenti, N., Cannon, C., Lauve-Moon, K., Buttell, F., Ferreira, R., & Solano, I. (2016). Domestic violence perpetrator programs: A proposal for evidence-based standards in the United States. *Partner Abuse*, 7(4), 355–460.

Bacchi, C. L. (2009). *Analysing policy: what's the problem represented to be?*. Frenchs Forest, N.S.W.: Pearson.

Bacchus, L. J., Colombini, M., Pearson, I., Gevers, A., Stöckl, H., & Guedes, A. C. (2024). Interventions that prevent or respond to intimate partner violence against women and violence against children: a systematic review. *The Lancet Public Health*, 9(5).

Barrett, M. (1980). *Women's oppression today: problems in Marxist feminist analysis*. London: Verso.

Baum, N. (2016). The Unheard Gender: The Neglect of Men as Social Work Clients. *British Journal of Social Work*, 46, 1463–1471.

Bauman, Z. (2003). *Liquid love: on the frailty of human bonds*. Cambridge: Polity Press.

Beasley, C. (2012) 'Problematizing contemporary men/masculinities theorizing: The contribution of Raewyn Connell and conceptual-terminological tensions today'. *The British Journal of Sociology*, 63(4), 747–65.

Beauvoir, S.D. (2002). *Det andra könet*. Stockholm: Norstedt.

Beck, U., & Beck-Gernshiem, E. (1995). *The Normal Chaos of Love*. Oxford, Polity Press.

Beck, U., & Beck-Gernshiem, E. (2002). *Individualization*. London, SAGE Publications.

Bekkengen, L. (2002). *Man får välja - om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Karlstads universitet, Fakulteten för samhälls- och arbetslivsvetenskaper, avdelningen för sociala studier.

Bekkengen, L. (2011). Kärnfamiljen som social praktik: Om stabilitet och förändring i strukturer och diskurser. I Bergman, H., Eriksson, M., & Klinth, R. (red.), *Föräldraskapets politik: från 1900- till 2000-tal*. Stockholm: Dialogos.

Behar, R., & Gordon, D.A. (1995). *Women writing culture*. Berkley, California: University of California Press.

Berger, P.L., & Luckmann, T. (1967). *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. London: Allen Lane Penguin.

Berggren, K. (2014a). Sticky Masculinity: Post-structuralism, Phenomenology and Subjectivity in Critical Studies on Men. *Men and Masculinities*, 17(3), 231-252.

Berggren, K. (2014). *Reading Rap Feminist Interventions in Men and Masculinity Research*. Uppsala: Institutionen för sociologi, Uppsala universitet.

Berggren, K., & Gottzén, L. (2023). “It’s Not Just Dad Who’s Got Problems”: Feminist Phenomenology and Young Men’s Violence Against Women. *Men and Masculinities*, 26(3), 453-471.

Bergmark, A., Bergmark, Å., & Lundström, T. (2011). *Evidensbaserat socialt arbete. Teori, kritik, praktik*. Stockholm: Natur & Kultur.

Bergmark, A., & Lundström, T. (2006). Mot en evidensbaserad praktik? Om färdriktning i socialt arbete. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 13(2), 99–113.

Berg Nasset, M., Lara-Cabrera, M.L., Dalsbø, T.K., Pedersen, S.A., Bjørngaard, J.H., & Palmstierna, T. (2019). Cognitive behavioural group therapy for male perpetrators of intimate partner violence: a systematic review. *BMC Psychiatry*, 19(1), 1–13.

Björk, A. (2016). *Evidence-based practice behind the scenes. How evidence in social work is used and produced*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

Boëthius, S. (2015). *Män, våld och moralarbete. Rapporter från män som sökt behandling för våld i nära relationer*. Lund: sociologiska institutionen, Samhällsvetenskapliga fakulteten, Lunds universitet.

Bonta, J., & Andrews, D. A. (2017). *The psychology of criminal conduct*. Routledge, Taylor & Francis Group.

Bourdieu, P. (1992). *The Logic of Practice*, Cambridge, Polity Press.

Bourdieu, P., & Wacquant, L. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*, Cambridge, Polity Press.

Bourdieu, P. (1999). *Den manliga dominansen*. Göteborg: Daidalos.

Brante, T. (2011). Professions as science-based occupations. *Professions & Professionalism*, 1(1), 4–20.

Brante, T., Svensson, K., Svensson, L. G., Agevall, O., & Beach, D. (2019). *Det professionella landskapets framväxt*. Studentlitteratur.

Broadly, D. (1991). *Sociologi och epistemologi. Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, Stockholm, HLS Förlag.

Bruno, L. (2016). *Ofridstid: Fäders våld, staten och den separerande familjen*. Uppsala: Samhällsvetenskapliga fakulteten, Uppsala universitet.

Bucerius, S. M. (2013). Becoming a “Trusted Outsider”: Gender, Ethnicity, and Inequality in Ethnographic Research. *Journal of Contemporary Ethnography*, 42(6), 690-721.

Butler, J. (1988). Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory. *Theatre Journal*, 40(4), 519–531.

Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York, Routledge.

Bäck-Wiklund, M. (2000). Den demokratiska familjen –det postmoderna samhällets grundbult?. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 7(1-2).

Börjeson, M., & Johansson, K. (2014). In search for a model for knowledge production and practice research in Swedish social work. *Nordic Social Work Research*, 4(1), 70–85.

Caman, S., Alm, C., & Simonsson, P. (2024). ‘Everyone is Against me’: A Qualitative Study of Intimate Partner Violence Perpetration with Both Convicted and Voluntary Help-Seeking Men. *Journal of Forensic Psychology Research and Practice*, 0(0), 1–27.

Castells, M. (2004). *The information age: economy, society and culture. Vol. 2 The power of identity*. Malden, Mass.: Blackwell.

Cavanagh, K., Dobash, R. E., Dobash, R.P., & Lewis, R. (2001). Remedial work: Men’s strategic responses to their violence against intimate female partners. *Sociology*, 35(3), 695–714.

Clifford, J., & Marcus, G., E. (1986). *Writing culture: the poetics and politics of ethnography : a School of American Research advanced seminar*. Berkeley: University of California Press.

Collins, P. H. (2022). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment*. Routledge.

Coontz, S. (2006). *Marriage, a history: How love conquered marriage*. Penguin.

Dahlkild-Öhman, G. (2011). *Att börja tala med barn om pappas våld mot mamma: radikalt lärande i arbetet med vårdnad, boende och umgänge*. Uppsala: Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.

Dellgran, P., & Höjer, S. (2000). *Kunskapsbildning, akademisering och professionalisering i socialt arbete*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

de Montigny, G. (2020). Engaging ethnomethodology for social work. *Journal of Social Work*, 20(2), 131-151.

Devaney, J. (red.) (2021). *The Routledge international handbook of domestic violence and abuse*. Abingdon, Oxon: Routledge.

Dishion T. J., McCord J., Poulin F. (1999). When interventions harm: Peer groups and problem behavior. *American Psychologist*, 54, 755.

Dobash, R. E., & Dobash, R. P. (1998). Violent men and violent contexts. I Dobash R. E., & Dobash R. P. (red.), *Rethinking Violence against Women*. Thousand Oaks, CA, SAGE Publications.

Dobash, E. R., & Dobash, R. P. (2011). What were they thinking? Men who murder an intimate partner. *Violence Against Women*, 17(1), 111-134.

Duncombe, J., & Marsden, D. (1993). Love and intimacy: The gender division of emotion and ‘Emotion Work: A neglected aspect of sociological discussion of heterosexual relationships’. *Sociology*, 27(2), 221–41.

Duncombe, J., & Marsden, D. (1995). Workaholics and whingeing woman. Theorising intimacy and emotion work – the last frontier of gender inequality?. *The Sociological Review*, 43(1), 150–69.

Eduards, M. (2023). #metoo: ett självförsvar. I H. Ganetz, K. Hansson & M. Sveningsson (red.). *Maktordningar och motstånd: forskarperspektiv på #metoo i Sverige* (s. 329-345). Lund: Nordic Academic Press.

Edwards, R., & Mauthner, M. (2002). Ethics and feminist research: Theory and practice. *Ethics in qualitative research*, 2, 14-28.

Eisikovits, Z., & Buchbinder, E. (1997). Talking violent. A phenomenological study of metaphors battering men use. *Violence against Women*, 3(5), 482-98.

Eisikovits, Z., & Buchbinder, E. (2008). Doing treatment: Batterers' experience of intervention. *Children and Youth Services Review*, 30(6), 616-30.

Ekström, V. (2016). *Det besvärliga våldet: socialtjänstens stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer*. Linköping: Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings universitet.

Ekström, V. (2016). Carriers of the troublesome violence – the social services' support for female victims of domestic violence. *European Journal of Social Work*, 21(1), 61-73.

Eldén, S. (2020). *Forskningsetik: vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Studentlitteratur AB.

Ellis, C. (1993). There Are Survivors: Telling a Story of Sudden Death. *The Sociological Quarterly*, 34(4).

Ellis, C. (1999). Heartful Autoethnography. *Qualitative Health Research*, 1999:9.

Enander, V., Holmberg, C., & Lindgren, A-L. (2013). *Att följa med samtiden: Kvinnojoursrörelse i förändring*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.

Eriksson, K., & Eriksson, M. (2002). "Kön har ingen betydelse men könsblandning är bra": könsgörande" i två professionella sammanhang. *Tidskrift för genusvetenskap*, 23(1), 53-72.

Eriksson, M. (2003). *I skuggan av Pappa: familjerätten och hanteringen av faders våld*. Uppsala: Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.

Eriksson, M., Biller, H., & Balkmar, D. (2006). *Mäns våldsutövande: barns upplevelser: en kartläggning av interventioner, kunskap och utvecklingsbehov*. Stockholm: Regeringskansliet, Näringsdepartementet.

Eriksson, M. (2010). *Pappa-projektet vid Mansmottagningen mot våld i Uppsala: En utvärdering*. Uppsala universitet.

Faulkner, S., L. (2020). *Poetic inquiry. Craft, method and practice*. London & New York: Routledge.

Feder, L., & Wilson, D. B. (2005). A meta-analytic review of court-mandated batterer intervention programs: Can courts affect abusers' behavior?. *Journal of experimental Criminology*, 1, 239-262.

Firestone, S. (2015). *The dialectic of sex: the case for feminist revolution*. London: Verso.

FN:s deklaration om avskaffandet av våld mot kvinnor (1993).

Garfinkel, H. (1976). *Studies in Ethnomethodology*. Englewood Cliffs, NJ, Prentice Hall.

Geertz, C. (1973). *The Interpretations of Cultures: Selected Essays*. New York, Basic Books.

Gemzöe, L. (2000). *Feminine Matters. Women's Religious Practices in a Portuguese Town*. Stockholm: Institutionen för etnologi, religionshistoria och genusvetenskap, Stockholms universitet.

Gemzöe, L. (2010). Rosesand chrysanthemums: Women and the materiality of religion in Portugal. I Keinänen, M-L. (red.), *Perspectives on women's everyday religion* (s.173-188), Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis, 2010.

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge, Stanford University Press.

Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy—Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge, Polity Press.

Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York, Doubleday.

Goffman, E. (1971). *Relations in Public: Microstudies of the Public Order*. New York, Basic Books.

Gondolf, E. (2004). Evaluating batterer counselling programs: A difficult task showing some effects and implications. *Aggression and Violent Behavior*, 9(6), 605–31.

Gondolf, E. (2011). The weak evidence for batterer program alternatives. *Aggression and Violent Behavior*, 16(4), 347–53.

Gottzén, L. (2013). Skam, maskulinitet och respons på mäns våld mot kvinnor. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2, 75–92.

Gottzén, L. (2019). Violent men's paths to batterer intervention programmes: Masculinity, turning points and narrative selves. *Nordic journal of criminology*, 20(1), 20-34.

Gouldner, A. (1970). *The Coming Crisis of Western Sociology*. New York, Basic Books.

GREVIO, (2024). *Building trust by delivering support, protection and justice. Sweden. First thematic, evaluation report*. Europakommissionen.

Gross, N., & Simmons, S. (2002). Intimacy as a double-edged phenomenon? An empirical test of Giddens. *Social forces*, 81(2), 531-555.

Gross, R. M. (2002). Feminist Issues and Methods in the Anthropology of Religion. I Arvind S. (red.), *Methodology in Religious Studies. The Interface with Women's Studies*, (s. 41–66). State of New York Press.

Grönte, M. (2024). *Skam, moralarbete och faderskap: En studie om mötet mellan socialsekreterare och pappor vid våld i nära relationer*. Malmö: Fakulteten för hälsa och samhälle, Malmö Universitet.

Guðjónsdóttir, R. Á., & Berggren, K. (2024). Dealing with discomfort: Affective dissonance in fathers' narratives of violence. *Feminism & Psychology*, 34(4), 538-554.

Guðjónsdóttir, R. Á., & Stanley, N. (2024). Ticking the boxes: fathers' performativity, change and intimate partner violence. *Nordic Social Work Research*, 14(3), 387-399.

Gusfield, J. R. (1989). Constructing the ownership of social problems: fun and profit in the welfare state. *Social Problems*, 36(5), 431-441.

Hammarén, N. (2008). *Förorten i huvudet. Unga män om kön och sexualitet i det nya Sverige*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

Hammarén, N. Lunneblad, J., & Johansson, T. (2015). Masculinity as a problem: An investigation into social work projects in Sweden targeting young men. *Qualitative Social Work*, 14(4), 488-503.

Hamilton, L., Koehler, J.A., & Lösel, F. (2012). Domestic violence perpetrator programs in Europe, part 1: a survey of current practice. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 57(10), 1189-1205.

Hammersley, M., & Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in practice*. Routledge.

Hearn, J., Nordberg, M., Andersson, K., Balkmar, D., Lucas Gottzén, L., Klinth, R., Pringle, K., & Sandberg, L. (2012). Hegemonic masculinity and beyond: 40 years of research in Sweden. *Men and Masculinities*, 15(1), 31-55.

Hearn, J. (1998). *The Violences of Men*. London, SAGE Publications.

Heimer, G., Björck, A., Albért, U., & Haraldsdotter, Y. (2019). *Våldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar*. Lund: Studentlitteratur.

Helmersson, S. (2017). *Mellan systemskap och behandling: omförhandlingar inom ett förändrat stödfält för våldsutsatta kvinnor*. Lund: Institutionen för socialt arbete, Lunds universitet.

Hjorth, L., Horst, H., Galloway, A., & Bell, G. (2017). *The Routledge Companion to Digital Ethnography*. New York: Taylor & Francis.

Holmberg, C. (1993). *Det kallas kärlek: en socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par*. Göteborg : Institutionen för sociologi, Göteborgs universitet.

Holmberg, C., & Bender, C. (1998). *Våld mot kvinnor-män i kris: en kartläggning av verksamheten på sju kvinnojourer och tre mansjourer 1997*. Socialstyrelsen.

Holmberg, C., Enander, V., & Lindgren, A. L. (2015). Ett litet ord betyder så mycket: Alliansregeringen, Handlingsplanen och betydelseförskjutningar av begreppet mäns våld mot kvinnor. *Sociologisk forskning*, 257-278.

Hoppstadius, H. (2020). *Mäns våld mot kvinnor: diskurser och kunskap i det sociala arbetets praktik*. Sundsvall: Institutionen för psykologi och socialt arbete, Mittuniversitetet.

Hydén, M. (1992). *Woman Battering as Marital Act: The Construction of a Violent Marriage*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

Härd, S. (2024). *Knowledge in practice: The feasibility of recovery capital in Swedish alcohol and other drug treatment*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

Illouz, E. (2016). *Därför gör kärlek ont: en sociologisk förklaring*. Göteborg: Daidalos.

Istanbulkonventionen (2011).

Jamieson, L. (1998). *Intimacy: Personal Relationships in Modern Societies*. Cambridge, Polity Press.

Jónasdóttir, A.G. (1991). *Love power and political interests: towards a theory of patriarchy in contemporary western societies*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Keinänen, M-L. (2010). *Perspectives on women's everyday religion* (red.). Stockholm: Stockholms universitet.

Kelly, L., & Westmarland, N. (2013). Why extending measurements of success in domestic violence perpetrator programmes matters for social work. *British Journal of Social Work*, 43, 1092–110.

Kempe, S., Nagi, S., Kadji, M., McDowell, H., Sawyer, K., Labelle, P. R., & Racine, N. (2025). Exploring interventions for men and fathers who perpetrate violence against women and children: A scoping review. *Child Abuse & Neglect*, 166, 107–150.

Kitsuse, J. I., & Spector, M. (1973). The definitions of social problems. I Rubington, E., & Weinberg, M (2003) (red.). *The study of social problems*. New York: Oxford Universitypress.

Koehler, J. A., Lösel, F., Akoensi, T. D., & Humphreys, D. K. (2013). A systematic review and meta-analysis on the effects of young offender treatment programs in Europe. *Journal of Experimental Criminology*, 9(1), 19–43.

Kubica, G. (2020). *Maria Czaplicka: Gender, Shamanism, Race*. Oxford.

Lauri, M. (2019). Motivational Interviewing as Governmentality: Shaping Victims of Men's Violence into Responsible Subjects?. *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 27(2), 112–124.

Lennartsson, R. (2014). Arkivetsnograf eller Reflektioner över en tappad biljett. *Kulturella perspektiv*, 2, 8–19.

Lilienfeld S. O. (2007). Psychological treatments that cause harm. *Perspectives on Psychological Science*, 2, 53–70.

Liljegren, A. (2008). *Professionellt gränsarbete-socionomexemplet*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

Lilley-Walker, S. J., Hester, M., & Turner, W. (2018). Evaluation of European domestic violence perpetrator programmes: Toward a model for designing and reporting evaluations related to perpetrator treatment interventions. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 62(4), 868–884.

Lincoln, S. Y., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*, Beverly Hills, SAGE Publications.

Lindegren, S. (2024). *Support and Treatment for Men Convicted of Sexual Offending: Readiness, Change, and Previous Help-Seeking*. Uppsala: Institutionen för socialt arbete, Uppsala universitet.

Ljungwald, C. (2011). *The emergence of the crime victim in the Swedish social services act*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

Lundberg, L. (2018). A new area of expertise? Incorporating social work with intimate partner violence into Swedish social services organizations. *Nordic Social Work Research*, 8(2), 171–184.

Lundberg, L., & Stranz, H. (2019). A matter of choice: professionals' views on the incorporation of practical work with intimate partner violence into Swedish personal social services. *Nordic Journal of Social Research*, 10(1), 48–65.

Lundberg, L., & Bergmark, Å. (2021). Self-perceived competence and willingness to ask about intimate partner violence among Swedish social workers. *European Journal of Social Work*, 24(2), 189–200.

Lykke, N. (2015). Queer Widowhood. *lambda nordica*, 4/2015.

Magnusson, E. (2000). Party-political rhetoric on gender equality in Sweden: The uses of uniformity and heterogeneity. *Nora: Nordic Journal of Women's Studies*, 8(2), 78–92.

Maruna, S., & Mann, R. E. (2006). A fundamental attribution error? Rethinking cognitive distortions. *Legal and Criminological Psychology*, 11(2), 155–177.

Mason, J. (2017). *Qualitative researching*. London: Sage.

Mattsson, T. (2005). *I viljan att göra det normala: En kritisk studie av genusperspektivet i missbrukarvården*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

Mattsson, T. (2013). Motstånd och neutralisering: kön, makt och professionalitet i arbetet med våld i nära relationer. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 3–4, 150–167.

McGinn, T., McColgan, M., & Taylor, B. (2020). Male IPV perpetrator's perspectives on intervention and change: A systematic synthesis of qualitative studies. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21(1), 97–112.

Millet, K. (1985). *Sexual politics*. London: Virago.

Mills, C. W. (1940). Situated actions and vocabularies of motive. *American Sociological Review*, 5(6), 904–13.

Mjöberg, J. (2011). *Innerlighetens tid: En sociologisk undersökning av intimitet och senmodernitet*. Uppsala: Institutionen för sociologi, Uppsala universitet.

Mohaupt, H. (2020). *How do men in treatment for intimate partner violence experience the father-child relationship? A phenomenological study*. Oslo: Institutionen för psykologi, Oslo universitet.

Mohaupt, H., & Selbekk, A. S. (2024). Positioning and self-presentation as fathers by men in treatment for intimate partner violence. *Psychology of Violence*, 14(2), 97–106.

Moi, T. (1999). *What is a woman?: and other essays*. Oxford: Oxford University Press.

Mullaney, J. L. (2007). Telling it like a man. Masculinities and battering: Men's accounts of their violence. *Men and Masculinities*, 10(2), 222–47.

Nilsson, G. (2009). *Könsmakt eller häxjakt? Antagonistiska föreställningar om mäns våld mot kvinnor*. Lund: Institutionen för etnologi, Lunds universitet.

Norén, J., & Eriksson, M. (2017). *Förändringsarbete med våldsutövande män: strategier för kvalitetsutveckling*. Sveriges Kommuner och Regioner.

Partanen, T., Wahlström, J., & Holma, J. (2006). Loss of self-control as excuse in group-therapy conversations for intimately violent men. *Communication and Medicine*, 3(2), 171–83.

Payne, M. (2015). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur & kultur.

Pence, E., & Paymar, M. (1993). *Education groups for men who batter: The Duluth model*. Springer Publishing Company.

Petersén, A.C., & Olsson, J.I. (2014). Calling evidence-based practice into question: Acknowledging phronetic knowledge in social work. *British Journal of Social Work*, 5(45), 1581–1597.

Petrosino A., Turpin-Petrosino C., & Buehler J. (2003). Scared Straight and other juvenile awareness programs for preventing juvenile delinquency: A systematic review of the randomized experimental evidence. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 589, 41–62.

Pierotti, R. S. (2013). Increasing rejection of intimate partner violence: Evidence of global cultural diffusion. *American sociological review*, 78(2), 240–265.

Presser, L. (2008). *Been a Heavy Life: Stories of Violent Men*. Urbana and Chicago, University of Illinois Press.

Preissle, J., & Han, Y. (2007). Feminist research ethics. I Hesse-Biber, S. N. (red.). (2011). *Handbook of feminist research: Theory and praxis* (515–532). SAGE publications.

Prop. 1997/98:55. Kvinnofrid.

Prop. 2000/01:79. Stöd till brottsoffer.

Prop. 2005/06:155. Makt att forma samhället och sitt eget liv: nya mål i jämställdhetspolitiken.

Prop. 2006/07:38. Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor.

Prop. 2020/21:163. Förebyggande av våld i nära relationer.

Ptacek, J. (1988). Why do men batter their wives? I Yllö, K. E., & Bograd, M. E (red.), *Feminist Perspective on Wife Abuse* (181–196). Newbury Park California, CA, SAGE Publications.

Rabinow, P. (1977). *Reflections on fieldwork in Morocco*. Berkeley: University of California Press.

Raffel, S. (2013). The everyday life of the self: Reworking early Goffman. *Journal of Classical Sociology*, 13(1), 163–78.

Rennstam, J., & Wästerfors, D. (2015). *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Rexvid, D. (2016). *Professionsutövning och kunskapsstyrning. En jämförelse av socialarbetares och allmänläkares klientarbete*. Umeå: Umeå universitet.

Rich, A.C. (1980). *Av kvinna född: moderskapet som erfarenhet och institution*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Roman, C. (2004). *Familjen i det moderna: sociologiska sanningar och feministisk kritik*. Malmö: Liber.

Räsänen, E. (2013). *Dialogues in Group interventions among partner-violent men different approaches for different clients*. Jyväskylä. Samhällsvetenskapliga fakulteten, Jyväskylä universitet.

Santoveña, E. E. E., & da Silva, T. (2016). Domestic Violence Intervention Programs for Perpetrators in Latin America and the Caribbean. *Partner Abuse*, 7(3), 316-352.

Scott, M. B., & Lyman, S. S. (1968). Accounts, *American Sociological Review*, 33(1), 46–62.

Scott, K. 2021. Fathering in the Context of Domestic Violence and Abuse. I Devaney, J., Bradbury-Jones, C., Macy, R-J., Øverlien, C., & Holt, S. (red.), *The Routledge International Handbook of Domestic Violence and Abuse* (478–494). London: Routledge.

Scourfield, J. B. (2001). Constructing men in child protection work. *Men and Masculinities*, 4(1), 70-89.

Scourfield, J. B. (2002). Reflections on gender, knowledge and values in social work. *British Journal of Social Work*, 32(1), 1-15.

SFS 2025:400 Socialtjänstlag.

Silvergleid, C. S., & Mankowski, E. S. (2006). How batterer intervention programs work: Participant and facilitator accounts of processes of change. *Journal of Interpersonal Violence*, 21(1), 139-159.

Sjögren, J. (2018). *Med relationen som redskap? Om socialsekreterare, klientarbete och professionalitet i socialtjänsten*. Linköping: Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Socialt arbete, Linköpings universitet.

Skeggs, B. (2000). *Att bli respektabel*. Göteborg: Diadalos.

Smart, C., & Neale, B. (1999). *Family Fragments?*. Malden, MA, Polity Press.

Smedslund, G., Dalsbø, T. K., Steiro, A. K., Winsvold, A., & Clench-Aas, J. (2011). *Cognitive behavioural therapy for men who physically abuse their female partner*. Campbell Systematic Reviews, 7(1), 1-25.

Smith Stover, C. Meadows, A.L., & Kaufman, J. (2009). Interventions for intimate partner violence: review and implications for evidence-based practice. *Professional Psychology: Research and Practice*, 40(3), 223–233.

Smirthwaite, G., & Holmberg, C. (2014). Uppbrottstrappan: En modell för intersektionellt socialt arbete med våldsutsatta kvinnor. *Tidskrift för genusvetenskap*, 35(2-3), 107-128.

Socialstyrelsen (2020). *Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 1995:60. Kvinnofrid.

SOU 2004:121. Slag i luften. En utredning om myndigheter, mansvåld och makt.

SOU 2006:65. Att ta ansvar för sina insatser: socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor.

SOU 2015: 55. Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck.

SOU 2018:37. Att bryta ett våldsamt beteende: återfallsförebyggande insatser till män som utsätter närstående för våld.

Stanley, N., Miller, P., & Richardson Foster, H. (2012). Engaging with children's and parents' perspectives on domestic violence. *Child & Family Social Work*, 17(2), 192-201.

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (2018). *Behandling av våldsutövare i nära relationer*. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering.

Strand, S., Petersson, J., Berglund, J., Källvik, E., Stjernqvist, J., Tayebi, N., & Olsson, H. (2022). *Förebyggande arbete och riskhantering av våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck: En systematisk kartläggning*. Forte.

Sörmark, M. (2020). Strangers in the field: An ethnographic exploration of men's accounts of intimate partner violence in a treatment group. *The British Journal of Social Work*, 50(5), 1345–1362.

Sörmark, M. (2023). The Sender. *British Journal of Social Work*, 53, 1911–1912.

Sörmark, M., Bildtgård, T., & Hübner, L. (2024). Professional understandings of men's violence against women. Professionella förståelser av mäns våld mot kvinnor. *European Journal of Social Work*, 27(2), 413–426.

Sörmark, M. (2024). Hur socialtjänsten fick ansvar för att förändra våldsutövares beteende. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 31(2), 249–268.

Tamas, S. (2009). Writing and Righting Trauma: Troubling the Autoethnographic Voice. *Forum: Qualitative Social Research*, 10, (1).

Tarzia, L., Forsdike, K., Feder, G., & Hegarty, K. (2020). Interventions in health settings for male perpetrators or victims of intimate partner violence. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21(1), 123-137.

Tiidenberg K. (2018). Research Ethics, Vulnerability, and Trust on the Internet. I: Hunsinger J., Klastrup L., Allen M. (red). *Second International Handbook of Internet Research*. Springer, Dordrecht.

- Travers, Á., McDonagh, T., Cunningham, T., Armour, C., & Hansen, M. (2021). The effectiveness of interventions to prevent recidivism in perpetrators of intimate partner violence: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 84, 101974.
- Tronto, J.C. (1993). *Moral boundaries: a political argument for an ethic of care*. London: Routledge.
- Törnqvist, M. (2006). *Könspolitik på gränsen: debatterna om Varannan damernas och Thamprofessurerna*. Stockholm: Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Uimonen, P. (2019). *MeToo in Sweden: Museum collections, digital archiving and hashtag visibility*. Ethnos.
- Vall, B., López-i-Martín, X., Grané Morcillo, J., & Hester, M. (2024). A Systematic Review of the Quality of Perpetrator Programs' Outcome Studies: Toward A New Model of Outcome Measurement. *Trauma, Violence, & Abuse*, 25(3), 1985-1997.
- Van Maanen, J. (1988). *Tales of the Field. On Writing Ethnography*. Chicago och London, The University of Chicago Press.
- Wagner Sörensen, B. (2015). Behandling af voldeliga maend. *Tidsskriftet Antropologi*, nr. 71.
- Webb, J., Schirato, T., & Danaher, G. (2002). *Understanding Bourdieu*. London, SAGE Publications Ltd.
- Wendt Höjer, M. (2002). *Rädslans politik: våld och sexualitet i den svenska demokratin*. Stockholm: Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.
- West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & society*, 1(2), 125-151.
- World Health Organization (WHO), (2024). *Intersections between violence against children and violence against women: global research priorities*.
- Wood, J. T. (2004). Monsters and victims: Male felons' accounts of intimate partner violence. *Journal of Social and Personal Relationships*, 21(5), 555-76.
- Wästerfors, D. (2019). Den etnografiskt okänsliga etikgranskningen. *Statsvetenskaplig tidskrift*, 121(2).
- Yin, R.K. (2013). *Kvalitativ forskning från start till mål*. Lund: Studentlitteratur.
- Young, I. M. (1997). *Intersecting Voices: Dilemmas of Gender, Political Philosophy, and Policy*. Princeton university press.
- Zimmerman, D. H., & West, C. (2008). Sex roles, interruptions and silences in conversation. I *Towards a critical sociolinguistics* (s. 211-236). John Benjamins Publishing Company.
- Överlien, C. (2015). Våldsforskning om och med barn och ungdom – metodiska och empiriska utmaningar. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 22(3-4), 231-243.